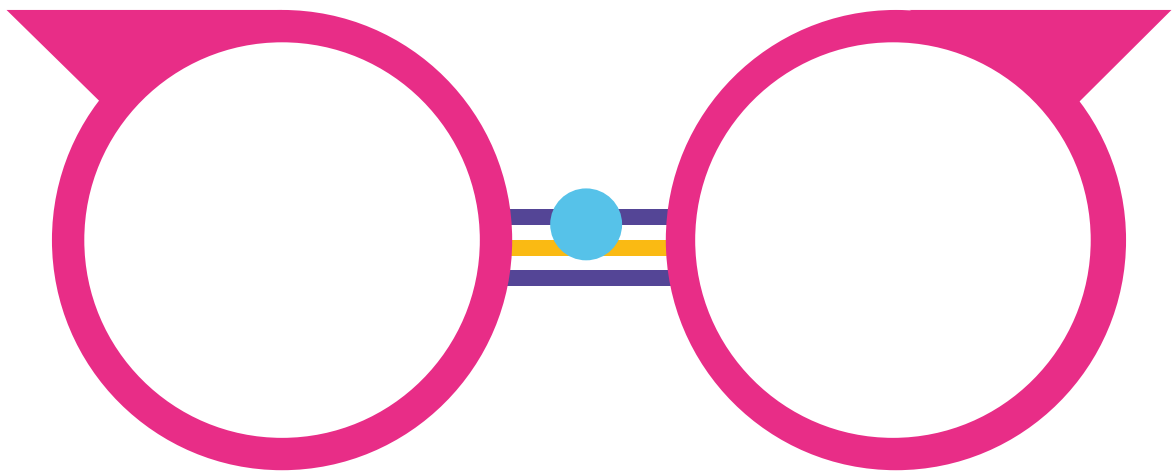

BOJ PROTI DISKRIMINACIJI

MOJ UČNI DNEVNIK

Projekt SAFER (Šole delujejo za enake pravice)

Prva tiskana izdaja, 2022
Število izvodov: 200
Publikacija je brezplačna.

Ljubljana, Društvo Parada ponosa, 2022

IMPRESSUM

Avtorice:

Amiirah Salleh-Hoddin
Tadeja Pirih
Eeva-Liisa Kiiskilä

Urednica: Tadeja Pirih

Strokovni pregled slovenskega prevoda: Tadeja Pirih, Simona Muršec

Prevod: Sonja Benčina

Lektura: Neja Berlič

Dizajn: Hana Gärtner

Partnerske organizacije projekta SAFER (Šole delujejo za enake pravice):

Rauhankasvatustutkimuskeskus RKI ry, Finska (Inštitut za mirovno izobraževanje) – vodilni partner

mesto Kokkola, Finska

Društvo Parada ponosa, Slovenija

Osnovna šola Nove Fužine, Slovenija

Mondo, Estonija

Gimnazija Tamsalu, Estonija

Institut Noored Kooli, Estonija

Za finančno podporo se zahvaljujemo programu Erasmus+ Mladi v akciji, ki je podprl projekt, ter Veleposlaništvu Kraljevine Nizozemske v Sloveniji, ki je omogočilo prevod v slovenščino, lekturo in tisk slovenske izdaje priročnika.

Veleposlaništvo
Kraljevine Nizozemske

Stališča, predstavljena v tem priročniku, ne predstavljajo nujno stališč vseh partnerskih organizacij projekta SAFER. Odgovornost za to publikacijo nosijo izključno avtorice. Evropska unija ni odgovorna za kakršno koli uporabo informacij, ki jih vsebuje priročnik.

Foto: Viktoria Lepp
Od leve proti desni:
Amiirah Salleh-Hoddin, Tadeja Pirih, Eeva-Liisa Kiiskilä.

Tadeja Pirih je mladinska delavka, trenerka neformalnega izobraževanja in dolgoletna LGBTQ+ aktivistka iz Slovenije, živeča na Škotskem. V svojem delu združuje teme človekovih pravic, ozaveščanja o spolih in nediskriminacije, s poudarkom na področjih naslavljanja sovražnega govora in vrstniškega nasilja. Kot aktivistka in performerka je aktivna v različnih samoniklih kolektivih in avtonomnih prostorih.

Eeva-Liisa Kiiskilä je učiteljica in izobraževalka na področju mirovništva iz mesta Kokkola na Finskem. Deluje kot koordinatorka na področju jezikov in kulturnih vsebin ter vodi Svetovne šole Kokkola. Aktivna je v različnih nacionalnih in mednarodnih izobraževalnih projektih, katerih cilj je povečanje enakopravnosti in pravičnosti ter razširjanje vključujočega izobraževanja.

V letu 2017 je prejela nagrado Izobraževalka leta na področju mirovne vzgoje organizacije Učitelji_ce brez meja (Global Educator of the Year award), v letu 2019 pa nagrado Luciana Hagmana za delo na področju pravičnosti.

Amiirah Salleh-Hoddin je izobraževalka, aktivistka in raziskovalka na področju antirasizma iz Singapurja, ki trenutno živi na Finskem. Področje njenega dela je socialna psihologija, s poudarkom na vključevanju in izobraževanju marginaliziranih skupnosti. Njeno doktorsko delo s področja sociologije se osredotoča na rasno enakopravnost. Je soustanoviteljica finske nevladne organizacije Antirasistični forum (ARF), v preteklosti pa je bila podpredsednica Evropske mreže proti rasizmu (ENAR). Leta 2018 je prejela nagrado Izobraževalka leta na področju mirovne vzgoje organizacije Učitelji_ce brez meja (Global Educator of the Year award), v letu 2020 pa je bila sprejeta v evropski program Fundacije Baracka Obame.

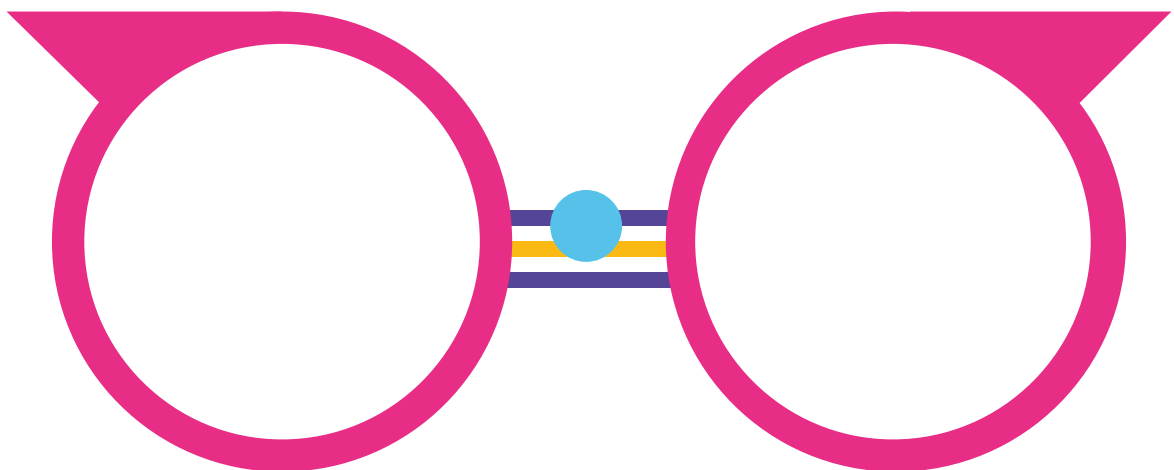
Ime in priimek:

Zaimki:

Poklic(i):

Služba:

Razno:

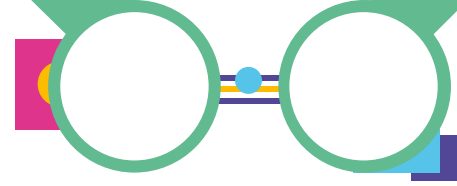

KAZALO

A. PRVI KORAKI K NASLAVLJANJU SOVRAŽNEGA GOVORA	5
1. Uvod	6
2. Začnimo z nekaj pomembnimi informacijami	10
2.1 Učna orodja	10
2.2 Enakopravnost in pravičnost	17
B. RAZUMEVANJE OZADJA SOVRAŽNEGA GOVORA	21
1. Kaj je diskriminacija	22
1.1 Sistemi zatiranja	22
1.2 Predsodki, privilegiji, moč	25
2. Identiteta in diskriminacija v resničnem svetu?	31
2.1 Družbene identitete in kategorije	31
C. RASIZEM	37
1. Kaj je rasizem?	38
1.2 Nivoji rasizma	41
Č. LGBTIQ+	43
1. LGBTIQ+	44
2. Intersekcionalnost	47
D. DOBRE PRAKSE NASLAVLJANJA SOVRAŽNEGA GOVORA	49
1. Prepoznati, nasloviti, transformirati	50
2. Transformativne prakse	56
3. Dobre prakse in orodja	62
E. ORODJA ZA VKLJUČUJOČO ŠOLO	67
1. Jaz in moj kontekst	68
1.1 To sem jaz	70
1.2 Izzivi, prednosti in sredstva	83
1.3 Vključujoča šola	86
1.4 Analiza študij primera	91
2. Moj akcijski načrt	101
2.1 Postavljanje ciljev	102
3. Slovar	108

PRVI KORAKI K NASLAVLJANJU
SOVRAŽNEGA GOVORA

1. UVOD

UVODNI NAGOVOR AVTORIC

SOVRAŽNI GOVOR je fenomen, ki se je v zadnjem desetletju razbohotil kot še nikoli prej, pri čemer kot učinkovit kanal uporablja družbena omrežja. Gre za agresivno obliko komunikacije, ki vpliva na naše razumevanje določenih posameznikov ali družbe. Sovražni govor in med drugim lažne novice so postali močna orodja za zasledovanje lastnih ciljev nekaterih posameznikov in skupin, večanje njihove moči in razširjanje njihovih vprašljivih prepričanj v družbi. Sovražni govor je na mikro- in makroravni dobesedno postal orožje. Kakšne spretnosti bi morale imeti, da bi lahko kritično precenile znanje, na podlagi katerega bi se lahko spoštljivo sporazumevale z osebami okrog sebe in družbo kot celoto? S kakšnim razlogom se posameznica odloči sprejeti »resnico« drugе osebe ali skupine, če je ta resnica v nasprotju z znanstvenimi dognanji, žaljiva, škodljiva in celo vsebuje očitne elemente nepravilnosti?

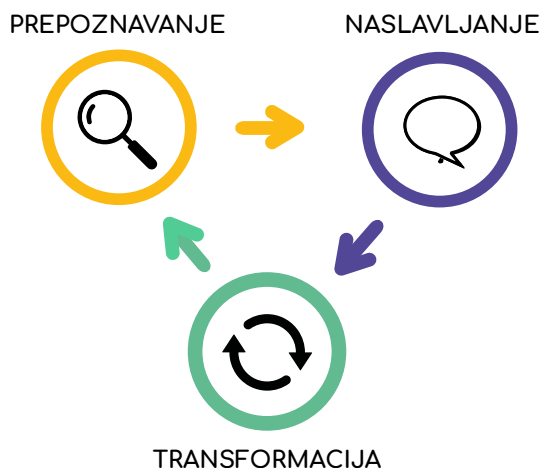
Kot učiteljice in druge strokovne šolske delavke potrebujemo več znanja in kompetenc v boju proti različnim oblikam diskriminacije. **Moramo jih prepoznati in nasloviti**, da bi učilnice in šole spremenile v **varnejše prostore za vse**. Kar počnemo sedaj na žalost ne zadošča. Učiteljice in druge strokovne šolske delavke delajo v zahtevnih kontekstih – v tem okolju pa so prisotne vse plasti diskurza, ki jih najdemo v družbi. V šoli se nam skoraj vedno nekam

mudi. Pri naslavljanju težav si pogosto želimo predavanja ali delavnice, ki bi v največ treh urah podala jasno, praktično in preprosto »zbirko orodij«, s katerimi bi težavo lahko rešile – v našem primeru abecedarij boja s sovražnim govorom – in to bi bilo to. A čas je, da se ustavimo in se s to temo spopademo nekoliko podrobneje.

Ko začnemo brati o sovražnem govoru in ga preučevati, hitro odkrijemo, da gre za zelo **zapleten pojav**. Sovražni govor je pravzaprav le vrh ledene gore – primer, ki ga lahko vidimo in slišimo. Dejanske korenine pojava pa so pod površjem in segajo daleč v zgodovino. Morda se ga zato zdi tako težko ustaviti in preprečiti diskriminacijo.

Borimo se proti pojavom, ki jih vidimo, a edina trajnostna rešitev je osredotočenje na korenine.

Začeti moramo gledati, kako in zakaj se te korenine pojavljajo v naših življenjih ter to tudi priznati. Če želimo videti in vedeti ali razumeti bolje, lahko korenine odkrijemo z znanjem – kakor morje pokaže svoje dno ob oseki, če gremo mimo ob pravem času. Če tega pojava na medosebnem, strukturnem in institucionalnem nivoju ob upoštevanju zgodovinskega konteksta nismo sposobne prepoznati, ga tudi spremeniti ne bomo mogle.

Trikotnik prepoznavanja, naslavljanja in transformacije sovražnega govora je neizogiben v postopku boja z diskriminacijo. To je nekaj, k čemur vas bo vodil ta učni dnevnik. Pomembno vprašanje tu je, ali si kot družba in posameznice_ki res želimo spremeniti družbo v smeri enakopravnosti in pravičnosti? Kdo si spremembe želi, kdo in zakaj si je ne? Najprej pa si moramo zastaviti sledeče vprašanje: ali si upamo **prepoznati svojo vlogo in položaj v zapletenem problemu diskriminacije** – problemu, ki ga je potrebno rešiti?

Projekt smo začele s poudarkom na boju proti sovražnemu govoru, a že od začetka smo razumele, da to pomeni odkrivanje njegovih korenin, in vedele, da bo celoten postopek treba začeti s prepoznavanjem. Videti moramo tako to, kar je blizu, kot tisto, kar je daleč. In tako smo sedaj na skupnem potovanju. Čestitam vam, da nadaljujete z učnim procesom, saj učenje zahteva pogum, odločnost in trdoživost. Prepoznavanje potrebe po tem, da se izobrazite, je pogumno dejanje. Posezite po knjigi, razmišljajte in sodelujte na delavnicah usposabljanja. **Prepoznajte lastne privilegije ali dejavnike diskriminacije in na svet poglejte skozi intersekcionalen okvir.**

Natančno preučite lasten okvir, lastna »očala«, skozi katera gledate na svet; razmislite, kako so zgrajena in iz katerih elementov. Priznajte, da ne veste dovolj, saj znanja ni nikoli dovolj. Zagotovimo vam lahko, da boste kdaj nejevoljni – a nagradila vas bo radost ob učenju, razmišljanju in razumevanju.

Na potovanju vam bo v pomoč ta **učni dnevnik**. Omogočil vam bo, da reflektirate svoje razmišljanje in naučene informacije iz svoje preteklosti. Vključuje namige, kako priti do vrelca znanja, izzive pa vam postavlja tudi pri izvajanju samorefleksije. Gradivo zanj izhaja iz projekta Erasmus+ SAFER (Safe Schools For All: Teachers Transforming Societies oz. Varne šole za vse – učitelji_ce spreminjajo družbo). V začetnih fazah je projekt dobil nov vzdevek **»SAFER«**: Schools Act For Equal Rights oz. **Šole delujejo za enake pravice**. To je tisto, k čemur stremimo: **šole, ki bodo varnejše za vse otroke in mladostnice_ke**. Riikka Jalonen, izvršna direktorica finskega Inštituta za mirovno izobraževanje, je pripravila načrt za projekt Erasmus+, prijavila pa ga je s pomočjo projektnih partnerjev iz Estonije, Slovenije in Finske: Mondo, Društvo Parada ponosa, mesto Kokkola, Osnovna šola Nove Fužine, Gimnazija Tamsalu ter Institut Noored Kooli¹.

Vsa diskriminacija temelji na podobnih mehanizmih, čeravno so lahko vzroki zanje različni. Diskriminacija pozna številne oblike, nastane pa lahko na podlagi različnih okoliščin. Če se z njo želimo spopasti na učinkovit način, je treba vse te oblike preučiti v lastnih kontekstih in zgodovinskih izvorih. V boju proti

¹ Več o projektu si lahko preberete v članku, ki navaja tudi nekaj komentarjev udeleženk_cev: <https://rauhankasvatus.fi/en/safer/>

diskriminaciji moramo delovati podporno in zavezniško – prav solidarnost in sodelovanje pomenita napredek v antidiskriminatornem delovanju. Hkrati se moramo osredotočiti na bolj specifične raziskave in dejanja. V učnem dnevniku se **osredotočamo na spopadanje z rasizmom in diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti, identitete in/ali izraza.**

Pedagoške strokovnjakinje in vodje usposabljanja v tem projektu smo Tadeja Pirih, Amiirah Salleh-Hoddin in Eeva-Liisa Kiiskilä. Združevanje naših strokovnih znanj in različnih izvorov je bilo zelo uspešno. Pri tem smo imele neverjetne priložnosti, da se druga od druge učimo in izzovemo naše znanje in prepričanja. Zdi se nam pomembno, da bralka_{ec} ve, čigavo besedilo prebira in o njem razmišlja. Na začetku publikacije najdete podatke o avtoricah. Jasno je, da različnim osebam ustrezajo različni pristopi: nekdo ima raje teoretsko znanje, nekdo drug pa bolj praktično delo, ki temelji na njenem_{govem} lastnem kontekstu. V vsakem primeru je pomembno imeti kombinacijo obojega in zato oboje najdemo tudi v tem učnem dnevniku.

Dnevnik smo izdelali na podlagi uvidov pedagoške ekipe glede teme projekta in na podlagi tečajev usposabljanja za izobraževalke_{ce}, ki so potekali v letih 2019 in 2020. Udeležili so se jih različni profili strokovnjakinj_{ov}, zaposlenih v šoli: **učiteljice_i, administrativno osebje, šolske_i psihologinje_i, šolske_i socialne_i delavke_{ci}, ravnateljice_i in druge_i.** Upamo, da se bo učni dnevnik zdel uporaben vsem profilom, čeprav je poudarek na izobraževalnem delu. Zato lahko mirno prilagodite naloge v njem tako, da bodo ustrezale vašim poklicnim potrebam.

V okviru projekta SAFER smo imele_i tri usposabljanja (skupine A, B in C), sestavljena iz po dveh delov. Prvi del je trajal pet, drugi pa tri dni. Med prvim in drugim srečanjem so imele_i udeleženske_{ci} domačo nalogo, namen katere je bil, da začnejo prepoznavati dejavnike diskriminacije in sovražnega govora v samih sebi in v lastnem delovnem kontekstu. Vmes so vodje usposabljanja program prilagajale in razvijale dalje. Prav tako smo na usposabljanjih preizkusile različne metodologije in pristope. Zadnja skupina, skupina C, se je zaradi covida-19 srečevala preko spleta. Bile_i smo dovolj pogumne_i, da nam je uspelo; delale_i smo napake in se skupaj učile_i. Dnevnik sledi poteku delavnic usposabljanja SAFER in učnemu procesu, ki smo mu sledile_i na svojem potovanju. Za tem učnim dnevnikom je torej stotine ur dela vseh partnerskih organizacij in vodij izobraževanja, **najpomembnejše odkritje izmed vseh pa je pomembnost refleksije v povezavi z jedrnim znanjem.**

Hvala vsem sodelujočim v delavnicah usposabljanja SAFER za vaše prispevke. Upamo, da bo v prihodnjih letih ta material prišel prav mnogim izobraževalkam_{cem}.

V imenu ekipe SAFER

Eeva-Liisa Kiiskilä, Tadeja Pirih & Amiirah Salleh-Hoddin

UVODNI NAGOVOR UREDNICE SLOVENSKE IZDAJE

Pred vami je obsežen učni dnevnik, zastavljen kot učni pripomoček za pedagoške in druge šolske delavke_ce na področju naslavljanja neenakosti in diskriminacije v šolskem okolju. Sestavljen je iz različnih elementov: razlag teoretske podlage za razumevanje konceptov in ozadja družbene neenakosti, diskriminacije in izključevanja, vaj in refleksijskih vprašanj. Njihov namen je, da vas skupaj popeljemo skozi proces (boljšega) razumevanja tematike in poglobljenega vpogleda v vas same kot ključne akterke_je transformacije šolskega okolja v (bolj) vključujoče in varnejše za vse. Zato vas vabimo, da si vzamete dovolj časa za razumevanje ozadja, izpolnjevanje vaj in poglobljen razmislek o sebi in svojem delu.

Dnevnik je bil v originalu pripravljen in izdan v angleškem jeziku², konkretno gradivo pred vami pa je prilagoditev za slovensko okolje. To vključuje tudi novo slikovno gradivo, s katerim smo že lele_i pojave bolje ponazoriti. Pri tem je bila del ekipe grafična oblikovalka Hana Gärtner (Slovenija).

Tematika nediskriminacije in prepoznavanja, naslavljanja in transformacije sovraštva ter nasilja do mladih iz marginaliziranih skupin je že vrsto let osrednji fokus delovanja Društva Parada ponosa³. V okviru različnih mednarodnih projektov in sodelovanj so tako nastali številni priročniki in učna gradiva za vse, ki delajo z mladimi.

Zato se v tem učnem dnevniku v veliki meri nanašam na vsebine, ki so v teh gradivih že opisane in podrobneje razdelane: gre predvsem za razlage teoretskih podlag in ozadij neenakosti, diskriminacije in nasilja v družbi ter nekaterih praks in orodij, ki so pomembna za naslavljanje le-teh in večjo vključujočnost. Tovrstno nanašanje bo navedeno predvsem v opombah, ponekod pa tudi v samem tekstu. Zato vas vabim, da poleg tega učnega dnevnika posežete tudi po ostalih gradivih, preberete relevantno vsebino in se seznanite z orodji in praksami ter senata načina najboljše opremitve za celostno poznavanje in naslavljanje tematike. V okviru projekta SAFER pa je nastalo tudi spletno usposabljanje⁴, ki vam lahko pomaga pri vašem procesu. Le tako bo namreč mogoča transformacija nas samih za uspešnejše delovanje na področju nediskriminacije ter posledično transformacija naših šol v varnejše in (bolj) vključujoče.

2 Dostopen je na https://rauhankasvatus.fi/wp-content/uploads/2021/08/My_learning_diary_110821_web-pieni.pdf. Vabimo k branju celotnega priročnika v originalu, saj ta vsebuje nekaj več vprašanj za vodeno refleksijo.

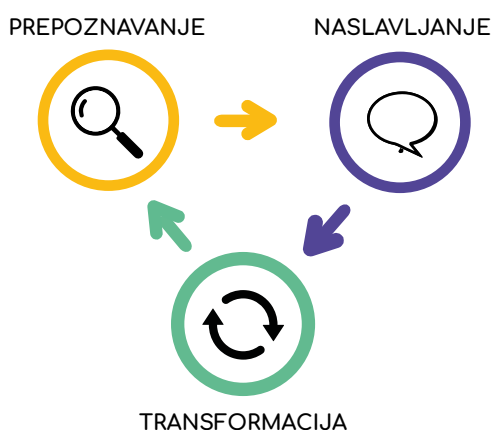
3 Več o delovanju Društva Parada ponosa si lahko preberete na spletni strani: <https://ljubljanapride.org/>.

4 Spletno usposabljanje je dostopno v angleškem jeziku na <https://safer.mondo.org.ee/lms/signin/>.

2. ZAČNIMO Z NEKAJ POMEMBNI MI INFORMACIJAMI

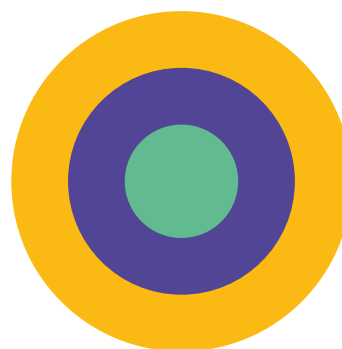
2.1 UČNA ORODJA

Vsebina tega dnevnika – naslavljanje sovražnega govora in diskriminacije – je zahtevna. Da bi lahko spremenile_i naša okolja v bolj enakopravna, pravična in vključujoča, se vedno znova vrtimo v trikotniku prepoznavanja, naslavljanja in transformacije.

Brez prepoznavanja tovrstnih pojavov jih nemoremo resnično transformirati. V tem našem skupnem procesu moramo biti pripravljene_i prepoznati svoje predsodke, se učiti, preizpraševati svojo vlogo in možnosti sprememb. Prav tako se bomo potopile_i v pogovore o težkih temah, ki jih mogoče nismo vajene_i. Kot pri vsakem učenju, posebno ko reflektiramo svoje vrednote, se bodo pojavila številna čustva in občutja, od entuziazma do frustracij. Da bi bilo naše učenje učinkovito, je potrebno prepoznati ta vihar čustev. Zato bi vam rade predstavile preprosto orodje o conah učenja.

Desno imamo sliko treh krogov. Ti krogi predstavljajo tri območja oz. cone: cono udobja, cono učenja in cono nevarnosti. Nagnjene_i smo k temu, da v situaciji, v kateri se nahajamo, iščemo udobje in lahkotnost: želimo ostati v **coni udobja**. To počnemo tudi poklicno. Cono udobja potrebujemo, saj nam omogoča, da se vanjo vračamo, razmišljamo in osmišljamo stvari; po drugi strani pa imamo potrebo po izzivih in učenju, čeprav to pomeni negotovost in novo situacijo. Tako potujemo med cono udobja in cono učenja. In če tega ne počnemo, se moramo za to izzvati. V **coni učenja** lahko doživljamo negativne občutke, kot so zmedenost, tesnoba, razočaranje, obrambna drža ali nelagodje. Ti občutki so del procesa učenja, zlasti kadar širimo cono udobja in stopamo v cono učenja.

- CONA NEVARNOSTI
- CONA UČENJA
- CONA UDOBJA

Ko prepoznamo ta proces, lahko bolje obvladamo neprijetne občutke in proces učenja postane lažji. Po drugi strani pa nam bivanje v coni učenja daje tudi občutke navdušenja in veselja do učenja in razumevanja. Verjetno lahko ti nasprotni skrajnosti na spektru občutkov prepoznate iz prejšnjih učnih procesov. **Cona nevarnosti** pa ni dobro mesto. Tako učenje kot naš občutek varnosti sta ogrožena, če ne moremo obvladati situacije, v kateri smo se znašle_i. V praksi to lahko pomeni, da se oseba zapre vase ali ima zelo močno reakcijo, s katero se upira novim informacijam. A bolj kot se učimo, bolj se širi tudi naša cona udobja. Skozi procese učenja se cona nevarnosti oddaljuje, cona udobja pa postaja večja vsaj pri določenih temah, saj smo se nekaj naučile_i. Pomembno je, da se naučimo obvladovati in predelovati nove informacije, vendar je pomembno tudi, da razumemo paleto čustev, ki jih s seboj prinaša proces učenja. S tem razumevanjem postane vstop v cono učenja navdihujoče potovanje.

V različnih virih so te tri cone morda predstavljena nekoliko drugače, vendar se je ta preprost model v našem učnem procesu izkazal za uporabnega. Preprosto podobo treh krogov lahko v svojem dnevniku najdete pod vsakim naslovom ali podnaslovom. **Ocenite svoj učni proces tako, da označite svoja trenutna čustva:**

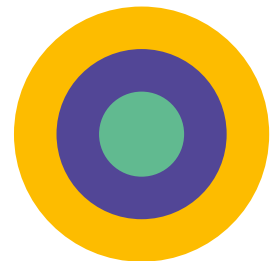
Kako ste se počutile_i med prejšnjo temo in nalogami? S pomočjo modela con razmislite o svojih učnih conah: ali ste v coni udobja, v coni učenja ali v coni nevarnosti (upamo, da ne!)? Če začenjate čutiti, da je tema ali razmišljanje prezahtevno – vsi izhajamo iz različnih okoliščin – potem lahko procesu namenite nekoliko več časa in razmislite, zakaj se pojavijo tovrstni občutki in zakaj vas določene teme vodijo v cono nevarnosti.

VPRAŠANJA V POMOČ PRI POSTOPKU OCENJEVANJA IN SAMOREFLEKSIJE:

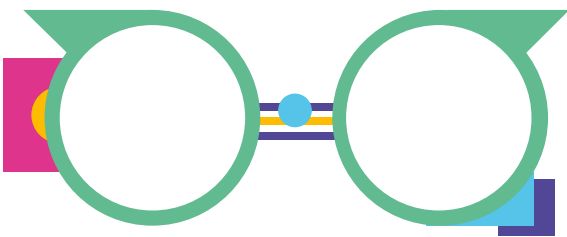
- ?Kako ste se počutili ob raziskovanju te teme? Ste se naučili kaj novega?
- ?Kaj vas je zanimalo?
- ?Ali so vam tema in naloge predstavljale izziv? Zakaj?
- ?Ali ste dobili nove ideje ali nasvete, kako nadaljevati učni proces?
- ?Kam bi se postavili v krogu con učenja?

KJE STE TRENUTNO?

Avtorice učnega dnevnika (Tadeja, Eeva in Amiirah) imamo v mnogih pogledih različne življenjske izkušnje pa tudi različna strokovna znanja, pridobljena na različnih področjih izobraževanja in preko različnih delovnih izkušenj. Med delom z učnim dnevnikom se boste seznanili z našimi različnimi pristopi in glasovi.

Dejstvo je, da se z **diskriminacijo nihče ne more spopasti sam**. Če želimo šole preoblikovati v varnejše prostore, **moramo združiti moči različnih poklicev**, pri tem pa potrebujemo različna znanja in pristope. Ta učni dnevnik se osredotoča na kontekst šole in na vzgojne perspektive, če pa na šoli delate na drugih področjih, prilagodite vaje ali se osredotočite na določena poglavja, ki so pomembna za vaš kontekst, da boste imeli od gradiva kar največ koristi. Na primer ravnatelj_ica, učitelj_ica in šolska_i psiholog_inja se ukvarjajo z različnimi nalogami in imajo na šoli različne vloge. Vendar je izjemno pomembno združevanje možnosti, ki jih imajo te_i strokovnjakinje_i, ki delajo skupaj; to ponuja **priložnost za reševanje diskriminacije tako na institucionalni/strukturni ravni kot na medosebni ravni**. Za šolsko_ega psihologinjo_a je empatično poslušanje morda očitno orodje pri delu. Psihologinje_i imajo pri individualnem delu z otroki in mladostniki vpogled v številne vrste metod. Učiteljice_i so denimo bolj usposobljene_i za pedagoške pristope in skupinsko dinamiko. Ravnatelj_ica pa je sposobna_en prepoznati težave na institucionalni ravni in ima znanje o tem, kako ta proces transformacije začeti.

Skozi celoten dnevnik vas bodo spremljala vprašanja za refleksijo. Vprašanja bodo vsebovala pomembne teme in ne bodo podajala nikakršnih odgovorov. Predstavljajo nekakšen okvir oz. »očala«, skozi katera vidimo in razumemo svet okoli sebe. Ta očala, ki so nevidna, a jih imamo vedno na sebi, so oblikovana na podlagi našega okolja: na primer kar vidimo, preberemo, izkusimo. Simbolizirajo okvir, skozi katerega vidimo in skušamo razumeti svet. Upamo, da vam bodo refleksijska vprašanja pomagala po potrebi spreminjati očala za bolj vključujoče in nediskriminatorno delovanje v vašem vsakdanu. In vam pomagala na tem učnem popotovanju.

Že na naslovnici dnevnika lahko vidite besedo 'safer', v angleščini 'varnejši'. Ustvarjanje varnejših šol in **varnejših prostorov** na splošno je pomembno orodje v boju z diskriminacijo. O principih varnejših prostorov bomo v dnevniku govorile nekoliko pozneje, moramo pa jih omeniti že na tem mestu, saj jih vse_i potrebujemo, če se želimo počutiti varno in se dobro učiti. Kot orodje lahko uporabite ta učni dnevnik. Pomislite denimo, kaj se počutite varno zapisati; v določenih nalogah boste morda zabeležili le kak simbol ali zapisali nekaj besed, ki vas bodo spomnile na vaša razmišljanja. Če boste razmišljali o posameznih situacijah, pa je najbolje, da ne omenjate imen učenk_cev. Pomembno je tudi, da prepoznate lastna pričakovanja, strahove in izzive, ki jih imate v mislih ob začetku dejavnosti;

povejte jih ostalim članicam_om skupine. To je dobro izhodišče za skupen učni proces.

Ali ta dnevnik **uporabljate sami, v skupini ali s sodelavko_cem**? V vsakem primeru je pomembno, da se pri vzpostavljanju skupnih smernic za skupen učni proces sliši in upošteva misli in potrebe vseh udeleženi. Tudi če delate sami, pripravite lastne smernice in cilje za učenje in pri tem upoštevajte pravila varnosti. Eno izmed praktičnih orodij, s katerim boste lahko začeli postopek priprave varnejših prostorov, je t. i. **skupinski dogovor**. Ta je pomemben zato, da se posameznice_ki v skupini počutijo varno, da vzbudbuja skupinsko dinamiko in pomaga pri tem, da vse_i aktivno sodelujejo. Če se učite sami, izdelajte lasten dogovor, »**moj dogovor**«, ki vsebuje smernice o tem, kako se lahko v postopku počutite varno in samozavestno. Če pa delate v skupini, najprej zapišite **lastne misli, nato pa pripravite skupen dogovor**, glede smernic katerega se lahko vse_i strinjate. Zatem se bomo premaknile_i k **pričakovanjem, strahovom in izzivom**.

IZDELAVA SKUPINSKEGA DOGOVORA (skupina ali par) ALI MOJEGA DOGOVORA (samostojno delo)

NAPREJ PRI SEBI RAZMISLITE o treh vprašanjih, navedenih spodaj. Različne osebe tu naštejejo izjemno raznolike potrebe. Pravilnih ali napačnih odgovorov ni! Med njimi pa lahko omenimo teme, kot so zaupnost, zasebnost, spoštovanje, zaupanje, zaimki, jezik, težke teme, organizacija časa in zadeve, ki se dotikajo temeljnih potreb.

Kaj potrebujem, če želim dobro sodelovati?
Kaj potrebujem, če se želim dobro učiti?
Kaj potrebujem, da bi se počutil_a spoštovan_a?

Delate sami? Ta dokument je vaš lastni dogovor; pomembno je, da ugotovite, v kakšni realnosti se nahajate ter kakšne so prednosti in slabosti lastnega učnega procesa.

Delate v skupini? V nadaljevanju boste oblikovale_i **SKUPINSKI DOGOVOR**. Čas je, da prisluhnete razmislekom vseh udeleženi o teh treh vprašanjih. Da lahko napišete skupinski dogovor, je pomembno, da najdete skupno razumevanje potreb, o katerih se lahko vse_i strinjate. ZAPOMNITE SI, da vsak_a deli potrebe, za katere čuti, da jih lahko deli varno. To so smernice za delo skozi celoten učni proces.

SKUPINSKI DOGOVOR

Bi lahko ta tri vprašanja in format skupinskega dogovora uporabili tudi v učilnici? Ste že kdaj uporabljali kaj podobnega?

Nadaljujmo k pričakovanjem, strahovom in izzivom. Če ste posegli po tem učnem dnevniku, se vam tema boja proti diskriminaciji verjetno zdi pomembna. Sedaj pa pomislite, kakšna pričakovanja imate ob uporabi dnevnika. Ali vas je česa strah, denimo glede vsebine ali načina dela ali pa zaradi osebnih pomislekov? Ali vidite kakšne izzive, ki bi lahko vplivali na vaš proces učenja?

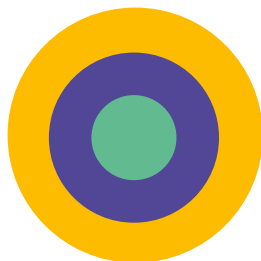
PRIČAKOVANJA	STRAHOVI	IZZIVI

Delate v skupini? Pogovorite se o pričakovanjih, strahovih in izzivih. Ali so si podobni ali imate med sabo zelo različne ideje? Imate vse_i ista pričakovanja?

Vam je ta pogovor pomagal, da bolje razumete občutke in potrebe posameznikov v skupini? Bi lahko to vajo uporabili v učilnici?

KJE STE TRENUTNO?

POMEMBNOST JEZIKA

Jezik je zelo pomemben mehanizem, ki lahko – odvisno od naše uporabe – vodi k vključevanju ali izključevanju posameznikov. Besede niso le besede, napisane ali izrečene, ampak imajo pomen in bolijo, kadar jih uporabljamo na izključujoč način; kadar uporabljamo neprimerne besede, so kot orožje. Ko nam nekdo reče nekaj žaljivega, to ni le beseda, ampak ima moč in sproži čustva, njen pomen pa nas globo zadene. Ko na primer nekdo uporabi žaljivko, ki se nanaša name, je ne morem preprosto prezreti, saj boli in se moje telo nanjo odzove kot na fizično bolečino. Zato je zelo pomembno, da pri pogovoru s komer koli, zlasti z osebami iz marginaliziranih skupin, uporabljamo vključujoč jezik.

Jezik je produkt družbe, je družbeni konstrukt in zato na pomen besed, izrazov in konceptov vplivajo norme, ki veljajo v družbi. Te pa so pogosto diskriminatorne in izključujoče do določenih oseb ali skupin. Uporaba in razumevanje jezika tako ni enoznačna, ampak preslikava neenakosti, ki obstajajo v družbi. Zato je pomembno, da se tega zavedamo in ne razumemo le konkretnih izrazov in konceptov, temveč tudi njihov pomen. Kot izobraževalke_c moramo biti pozorne_i na pomen, ki ga imajo izrazi, besede in koncepti, ki jih uporabljamo pri svojem delu, ter jasno definirati, kakšen jezik uporabljamo v svojih učilnicah in kako ga uporabljamo.

Raziskovanje vključujočega jezika je del procesa prepoznavanja, ki je začetek boja proti diskriminaciji in neenakosti. Gre za prepoznavanje, kakšen pomen imajo izrazi ter kdo jih uporablja, kdo pripisuje pomen določenemu izrazu in zakaj; ali določen izraz uporablja privilegirana oseba ali prihaja od oseb iz marginaliziranih skupnosti?

Jezik je orodje, ki ga uporabljamo ne le za opisovanje drugih in sveta, temveč tudi nas samih, da bi nas druge osebe

razumele in videle takšne, kot se same_i dojemamo. Zato je pomembno, da poznamo jezik, ki ga uporabljajo mladi z marginaliziranim ozadjem, in jezik, ki se uporablja, da izključuje, diskriminira ter ustvarja neenakosti.

V tem učnem dnevniku uporabljamo različne koncepte, ki vam bodo bolj ali manj znani. Lahko se zgodi, da nekaterih izrazov ne boste poznali. Na koncu dnevnika zato najdete slovar z razlagami teh izrazov.

Se lahko spomnite kakšnih besed, o katerih ste razmišljali, ali so relevantne, vključujoče ali primerne? Zapišite jih. Kako ste prišli do razumevanja teh besed, ki ga imate sedaj? Ste našli nasprotujoče si informacije iz različnih virov?

2.2 ENAKOPRAVNOST IN PRAVIČNOST

Enakopravnost in pravičnost sta koncepta iz samega jedra človekovih pravic. Ko govorimo o človekovih pravicah, v evropskem kontekstu svoje razmišljanje morda naslonimo predvsem na Splošno deklaracijo človekovih pravic Združenih narodov. Deklaracije, zakoni, sporazumi in organizacije za zaščito osnovnih človekovih pravic pa so vzniknili po celem svetu – omenimo lahko na primer Afriško listino človekovih pravic in pravic ljudstev, deklaracijo o človekovih pravicah združenja ASEAN ali številne zakone državnega in mednarodnega prava. Seznam je dolg. **Ideja enakopravnosti in pravičnosti je starejša od pogovora o človekovih pravicah.**

Razmišljanje o enakopravnosti in pravičnosti ima v naši zgodovini globalne korenine – vprašanja enakopravnosti so bila vedno temeljna. Katere so pravice, do katerih bi moral biti upravičen vsak človek? Katere pravice bi morale biti zagotovljene vsakomur, da bi imele_i vse_i sestavine za dobro življenje? Kaj so te nujne sestavine in kako lahko te pravice zagotovimo? Zakaj imajo nekatere osebe več privilegijev kot druge? Kako lahko to neenakost preprečimo? Kaj je pravično in kaj je nepravično ali nepošteno? Nekako smo prišle_i do spoznanja (no, žal ne vse_i, prevečkrat so privilegiji preveč mamljivi), da imamo kot vrsta določene pravice, ki bi morale biti zagotovljene vsem. Še vedno pa obstaja neenakost in privilegije prevečkrat razumemo kot zaslužene namesto kot posledico neenakih struktur.

Vrnimo se k besedama 'enakopravnost' in 'pravičnost'. Pomembno je opredeliti in primerjati različna razumevanja teh pojmov. Izraz 'enakopravnost' se je na primer v naših družbah in rabi jezika skozi čas razvil v okviru številnih razprav in kot odgovor na izzive. Razprava odraža družbo in (upajmo) povečuje razumevanje dejavnikov in elementov neenakopravnosti ter načinov njihovega spreminjanja. Na žalost nekatere_i to znanje uporabljajo za krepitev lastnih privilegijev ali pa nočejo videti neenakosti: če je ne vidiš, zate ne obstaja.

Iz svojih izkušenj menim, da se je v zadnjih desetih letih razumevanje razvilo v boljšo in kompleksnejšo smer. Hkrati pa je hitrost sprememb neverjetno počasna. Osnovna orodja za spopadanje z rasizmom na primer obstajajo, vendar se včasih zdi, da so namenoma skrita ali nekako dana na stran. Vzemimo raje en pozitiven primer spremembe, ki sem jo opazila v svoji karieri. Študij na Univerzi v Oulu (magistrski študij vzgoje in izobraževanja) sem začela leta 1996 in diplomirala leta 2001. Od takrat delam na področju izobraževanja. In DA, ta primer izhaja iz mojih osebnih izkušenj in tega, kako sem videla spremembo. Lahko se z njim ne strinjate – to je dobrodošlo. Za isto temo vedno obstaja več zornih kotov.

Spomnim se, da sem se na začetku svoje kariere skorajda prepirala o tem, kaj pomeni enakopravnost pri poučevanju. Za nekatere kolege je enakopravnost pomenila, da so vse_i deležne_i enakega pedagoškega

vložka. Povsem preprosto. Vse_i so sodelovale_i pri isti učni uri, v istem časovnem roku odpisale_i popolnoma enak test itd. Dejstvo, da so imele_i nekatere_i učenke_ci v razredu disleksijo ali da na primer finščina ni bila njihov materni jezik, je imelo zelo majhen vpliv na poučevanje. Menile_i so, da bi bilo do drugih učenk_cev nepravilno, če bi nekaterim učenkam_cev ponudile_i alternativne metode, gradiva, učne pripomočke ali druga orodja. Nekateri_i učitelji_ce so menile_i, da bi bilo ob različnih učnih ureditvah med posameznici_ki pravično ocenjevanje nemogoče. Ta zamisel je bila trdno ukoreninjena, čeprav je v učnem načrtu jasno zapisano, da učenk_cev ne primerjamo med seboj, ampak ocenjujemo učne dosežke posameznik_kov na podlagi ciljev in namenov, določenih v učnem načrtu.

Spomnim se, da so bile te razprave zelo zahtevne in da je bilo težko ubesediti, zakaj sem sama (in mnoge_i druge_i kolegice_i) to videla kot način za povečanje neenakosti v šoli. Učiteljice_i smobile_i razdeljene_i glede različna prepričanja – in moram reči, da nihče ni želel nikomur povzročiti škode ali nelagodja. To je bilo preprosto njihovo razumevanje in način, na katerega so se nekatere_i učitelji_ce naučile_i razumeti enakopravnost pri pouku in v šoli. Z olajšanjem lahko rečem, da takšnih pogovorov že res dolgo nisem

imela. Namesto tega je zdaj čarobna beseda 'diferenciacija' pri pouku. Zamisel o diferenciaciji pri poučevanju in med učnimi procesi je nasprotna od prej opisane situacije. Z diferenciacijo pri pouku po najboljših močeh podpremo individualne potrebe in učne zmožnosti ter ponudimo različne alternative pri orodjih, gradivih in metodah. To delo je strokovno res zahtevno in najverjetneje je realno reči, da noben razred ali šola nima dovolj sredstev, da bi diferencirale_i tako dobro, kot bi si želele_i. Prav tako se zdi, da je na področju znanja in spretnosti vedno več tistega, kar bi morale_i dojeti. Toda storimo lahko le toliko, kolikor najbolje zmoremo in znamo.

Diferenciacija je bila sprejeta kot nujna in podpira pravico do učenja na splošno. Ni v nasprotju z enakim vrednotenjem šolskih predmetov. Njen namen ni primerjanje učenk_cev, temveč razmislek o posameznik_kovem učenju na podlagi ciljev, ki so bili določeni v učnem načrtu. Učni cilji v učnem načrtu so za vse enaki, vendar so poti do cilja lahko zelo različne – odvisne so od učnih stilov in prednosti ali potreb po podpori. Te procese močno podpirajo na primer vse večje razumevanje o tem, kako različno se pravzaprav dobro učimo, razvoj metodološkega razmišljanja ter nacionalni učni načrti in druge smernice za vse pedagoške delavke_ce.

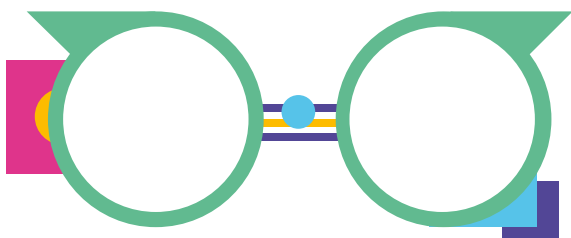
Razmislite o svoji poklicni karieri od študija do danes. To je vaš osebni časovni stroj. Kako vidite spremembo v svojem razumevanju enakopravnosti ali pravičnosti? Se je to spremenilo oziroma se razvilo ali je ostalo bolj ali manj isto?

Lahko navedete kakšen praktičen primer?

Delate v skupini? Delite svoje izkušnje in razmisleke.

Na enakopravnost in pravičnost lahko gledamo z različnih vidikov: zgodovinskega vidika, vidika državnega ali mednarodnega prava, šolskega načrta ali rabe v vsakodnevem jeziku. Tu se bomo osredotočile_i na šolsko okolje, zakonodajo in šolski načrt, pri čemer bomo hkrati razumele_i, da je to del večje celote. Noben jezik ni boljši ali slabši pri definiranju posameznih besed ali konceptov. Enako je z besedama 'enakopravnost' in 'pravičnost'. V nekaterih jezikih se v šolskem kontekstu uporablja le beseda 'enakopravnost'. V njej je zajeto široko razumevanje pojma, 'pravičnost' pa se v tem kontekstu ne uporablja. V vsakodnevni rabi beseda 'enakopravnost' v številnih jezikih izraža potrebo po pravični obravnavi vseh oseb, kot je to zajeto v človekovih pravicah.

V finskem šolskem sistemu in stikajšnje zakonodajo delam že 18 let in z učnim načrtom sem dobro seznanjena. Za primer bom torej razložila, kako sta ti dve besedi opredeljeni v finskem šolskem sistemu. Šolskih načrtov in zakonov o izobraževanju ali enakopravnosti v drugih državah ne poznam dovolj dobro, da bi vam jih lahko predstavila. V lastnih kontekstih ste strokovnjak_inja vi sami. Državni zakoni in šolski načrti se oblikujejo v lastnih kontekstih.

V finščini v šolskem kontekstu uporabljamo tako 'pravičnost' kot 'enakopravnost', to pa izhaja iz prava in zakonodaje:

- 'enakopravnost' (v finščini 'tasa-arvo'): brez diskriminacije na podlagi spola ali spolnega izraza;
- 'pravičnost' (v finščini 'yhdenvertaisuus'): brez diskriminacije na podlagi izvora, državljanstva, jezika, starosti, vere, mnenja, različnih zmožnosti, spolne usmerjenosti, družinskih razmerij, zdravja, političnih stališč, članstva v sindikatu ali drugih družbenih značilnosti.

Ta delitev temelji na zakonu in zakonodaji. Zakonodajo, oblikovano v podporo enakopravnosti in pravičnosti, oblikujejo in nadzorujejo na različnih ministrstvih, zato naš šolski sistem sledi istemu razumevanju teh pojmov. Od leta 2017 morajo vse šole imeti načrt za enakopravnost in pravičnost, na podlagi katerega razvijajo delovanje in razmere na področju enakopravnosti in pravičnosti na šolah. Gre za dva različna pogleda na razvoj delovanja, vendar sta oba lahko vključena v isti dokument. V splošnem jeziku na Finskem, tako kot tudi v številnih drugih jezikih, običajno uporabljajo izraz 'enakopravnost' kot krovni izraz za sporazumevanje o pravičnem ali nepravičnem obravnavanju vseh oseb.

Za nas kot izobraževalke_ce ali pedagoške delavke_ce je pomembno, da se zavedamo razmerja med zakonodajo, zakoni in šolskim sistemom, v katerem delamo. Da bi si lahko prizadevale_i za varnejše šolsko okolje, moramo znati uporabljati elemente enakopravnosti in pravičnosti iz zakonodaje in zakonov v vsakodnevni dejavnosti v šoli. Dolžne_i smo si prizadevati za enake možnosti

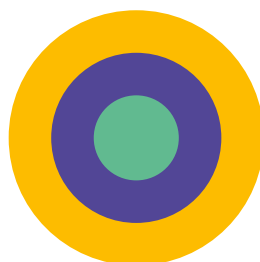
učenja za vse. Prevečkrat se zgodi, da ovire, ki onemogočajo razvoj enakopravnejše šole ali družbe, tičijo tudi v strukturnih elementih. Po drugi strani pa se v teh elementih, npr. v zakonih, lahko najde najboljše orodje za spreminjanje diskriminatornih dejanj. Včasih so lahko zakoni in predpisi naši najboljši zavezniki, včasih pa žal ovire. Zato si moramo prizadevati tudi za razumevanje zakonov in zakonodaje.

Vaša naslednja naloga je, da ugotovite, kako se izraza 'enakopravnost' in 'pravičnost' uporabljata v vašem jeziku in šolskem kontekstu. Kako se besedi uporabljata v splošnem jeziku? Ali se uporabljata dva izraza, samo eden ali več kot dva? Ali sta ti besedi omenjeni v nacionalnem ali lokalnem učnem načrtu? Zakonodaja in zakoni: kateri predpisi ali zakoni so povezani s temi izrazi? Ali na vaši šoli ali na nacionalni ravni obstajajo strukture/modeli/načrti, katerih uporaba je zahtevana ali priporočena za podporo in razvoj enakopravnosti in pravičnosti v šolah?

V praksi se vidiki enakopravnosti in pravičnosti v šolah kažejo na različne načine. Prisotni so v pristopih k organizaciji, vedenju, delovanju, razmišljanju, interakciji itd. Včasih so močno vidni, včasih pa jih je težje opaziti. V poglavju Vključujoča šola je izpostavljenih več praktičnih primerov vidikov enakopravnosti in pravičnosti, ki vam bodo lahko prišli prav pri vsakdanjem delu.

KJE STE TRENUTNO?

B

RAZUMEVANJE OZADJA
SOVRAŽNEGA GOVORA

1. KAJ JE DISKRIMINACIJA?

Že samo ime projekta Šole delujejo za enake pravice (SAFER) kaže na to, da v šolskem okolju obstajajo neenakosti, ki jih želimo zmanjšati in odpraviti. Te neenakosti so posledica diskriminacije, ki se dogaja v šolskem sistemu in zunaj njega. V kontekstu projekta SAFER in tega dnevnika uporabljamo celosten pogled na diskriminacijo, kar pomeni, da jo želimo obravnavati v vseh njenih različnih oblikah. Običajno o diskriminaciji razmišljamo le kot o primerih medosebne diskriminacije, kot sta sovražni govor in vrstniško nasilje – pogosto na podlagi osebnih značilnosti, kot so spol, spolna usmerjenost, rasa, etnična pripadnost in druge družbene kategorije. Upamo pa, da bomo šle še dlje in vas spodbudile, da si ogledate bolj institucionalne in strukturne oblike diskriminacije, kot so prakse zaposlovanja v šolah ali zgodovina, ki se poučuje in ne poučuje v šolskih učbenikih.

1.1 SISTEMI ZATIRANJA

»Naučile_i smo se, da tišina ni vedno mir in da norme in koncepti tega, kar 'preprosto je', niso vedno pravični.«

-Amanda Gorman (2021), *The Hill We Climb*⁵

Diskriminacija in neenakosti se ne pojavijo kar tako. Za vsemi vrstami diskriminacije je svetovna zgodovina, ki je politično, gospodarsko in družbeno ustvarila arbitrarne razlike in opravičila za neenako obravnavanje različnih oseb, kar se nadaljuje vse do današnjih dni. Razprava o tej dolgi poti neenakosti presega okvire tega priročnika. To vseobsegajočo zgodovino, v kateri so določene skupine oseb strukturno diskriminirane s strani drugih, imenujemo **sistemi zatiranja** ali to, kar lahko bolj neformalno prepoznamo kot »-izme« (in nekaj »-fobij«).

⁵ Z nastopa na ameriški predsedniški inauguraciji leta 2021. V originalu: »We've learned that quiet isn't always peace, and the norms and notions of what "just is", isn't always justice.« Celoten prepis najdete na:

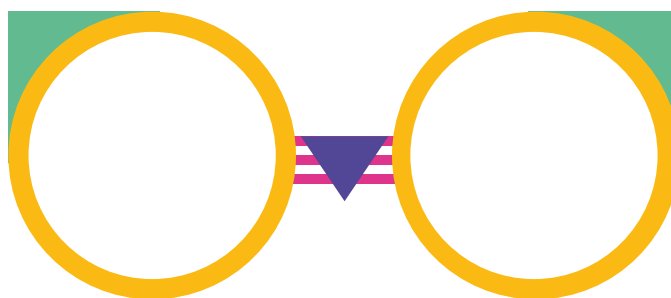
theguardian.com/us-news/2021/jan/20/amanda-gorman-poem-biden-inauguration-transcript.

Videli boste tudi, da je znotraj vsakega sistema zatiranja dodatna plast moči in spektra privilegijev. V okviru diskriminacije na podlagi različnih zmožnosti bi denimo oseba z vidno fizično obliko različnih zmožnosti (na primer oseba, ki uporablja voziček) izkusila druge vrste diskriminacijo kot oseba z bolj nevidno obliko (na primer oseba z avtoimuno boleznijo ali oseba z blažjo obliko avtizma). Še en poenostavljen primer bi bil ta, da bi bila temnopolta oseba podvržena drugi vrsti diskriminacije kot oseba arabskega porekla, ta pa bi diskriminacijo zopet doživela drugače kot oseba iz Vzhodne Azije, saj sta slednji dve bližje normativni belskosti.

Kako ste se učili zgodovine in od koga? Kako zaradi tega vidite svet in kako je to oblikovalo vaše razumevanje različnih skupnosti?

Kako se lahko naučite več o zgodovini različnih sistemov zatiranja?

1.2 PREDSDODKI, PRIVILEGIJI, MOČ

Ko govorimo o katerem koli sistemu zatiranja, moramo imeti v mislih tri besede: predsodki, privilegiji in moč.

Na spodnji sliki sta osebi, ki se spoznata v šolskem kontekstu. Ilustracija predstavlja avtomatska preračunavanja, ki jih izvajamo, kadar hočemo ugotoviti, ali nekdo predstavlja grožnjo naši (fizični in/ali psihološki) varnosti ali ne. Medtem ko ti izračuni temeljijo na predsodkih in stereotipih posameznice_ka, pa je treba upoštevati tudi širše družbeno okolje in dinamiko moči, znotraj katerih se srečanja dogajajo.

Dejavniki tveganja	Olajševalni dejavniki	Dejavniki tveganja	Olajševalni dejavniki
Bela oseba ☒	Nebela oseba ☐	Nebela oseba ☒	Bela oseba ☐
Moški ☐	Manj kot 40 let ☒	Moški ☒	Ženska ☐
Ženska ☒	Prijazna obrazna mimika ☐	Po izgledu musliman_ka ☐	Manj kot 40 let ☒
Agresivna drža telesa ☒	Sproščena drža telesa ☐	Rom_inja ☐	Čiste obleke ☒
Varnostnica_k ☐	Deluje profesionalno ☒	Agresivna drža telesa ☐	Deluje izobraženo ☒
DT: 3	OD: 2	DT: 2	OD: 3
TVEGANJE: VISOKO		TVEGANJE: SPREJEMLJIVO	

7 Po navdihu stripa B. Trudeau »Street Calculus« (1994).

Nekaj vprašanj, ki so vam lahko v pomoč pri analizi ilustracije:

Kaj opazite glede seznamov, ki si jih v glavi dela vsaka izmed oseb?

Na kakšen način so si podobni in na kakšen način različni?

Zakaj mislite, da so v tem primeru nekateri dejavniki označeni kot dejavniki tveganja, drugi pa kot olajševalni dejavniki?

Bi bili sezname v drugih kontekstih lahko drugačni?

Kakšne sezname bi naredile_i posameznice_ki iz različnih manjšinskih skupin v vaši družbi?

Kakšne sezname bi lahko naredile_i druge_i o vas?

Kakšne sezname sami naredite o drugih?

Kako lahko to preračunavanje vpliva na obnašanje oseb med srečanjem, ne glede na to, za kako kratek stik gre?

Kaj bi se moralo spremeniti, da bi se spremenili tudi sezname, ki jih osebe delajo o drugih?

PREDSODKI se nanašajo na vnaprej oblikovane ideje, ki jih imamo o posameznikah_kih ali določenih skupinah oseb. Ker živimo kot socialna bitja v družbi, imamo vse_i predsodke, pa najsi želimo to priznati ali ne. Predsodki, ki jih imamo, so pogosto posledica dolgoletne socializacije, ki traja od trenutka, ko smo se rodile_i: med drugim jo izvajajo starši, učiteljice_i, novice, filmi, televizijske oddaje, oglasi in oblast. Pri določanju naših predsodkov imajo pomembno vlogo tudi življenjske izkušnje, ki smo jih pridobile_i po lastni izbiri, ali tiste, na katere nismo imele_i nobenega vpliva. Z drugimi besedami, naši predsodki izhajajo iz našega pogleda na svet – v bistvu gre za metaforična očala, ki jih vse_i nosimo ter ki uokvirjajo in filtrirajo naše videnje sveta. Zato se predsodki pogosto pojavijo skoraj samodejno, saj delujejo na nezavedni ravni. Pogosto temeljijo tudi na vizualnih znakih, ki jih opazimo, ko vidimo drugo osebo.

O dejavnikih, ki tvorijo to, kar smo, in način, na katerega vidimo svet in druge osebe v njem, lahko učinkovito razmišljamo, če uporabimo besedo **'OKVIR'**, ki lahko pomeni metaforična očala, ki jih vse_i nosimo. Tu je nekaj primerov delcev, ki sestavljajo naš OKVIR:

Zgodovina oz. dediščina prednic_kov

Družina

Verska pripadnost

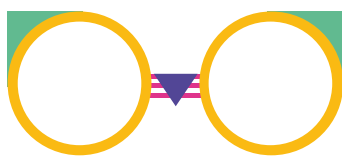
Vrednote

Starost

Spolna identiteta

Spolna usmerjenost

Jezik

Narodnost oz. regija, iz katere prihajate

Etnična pripadnost

Kulturna tradicija

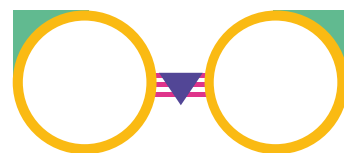
Fizične zmožnosti

Družbeni razred

Poklic

Soseska, v kateri ste odraščale_i

Soseska, v kateri živite sedaj

Kateri drugi dejavniki oblikujejo naš OKVIR?

Čeprav ne prepoznamo (in včasih celo nočemo prepoznati) predsodkov, ki jih imamo, pa manifestacija teh ponotranjenih predsodkov lahko pogosto vodi k zunanjemu vedenju ali dejanjem diskriminacije, kakršna so izključevanje, dajanje prednosti ali napadanje posameznice_ka ali določene skupine. Ponotranjeni predsodki pogosto vodijo tudi v mikroagresije. Ta koncept je leta 2007 prvi uvedel dr. Derald Wing Sue, profesor psihologije in izobraževanja na Teachers College Univeze Columbia (ZDA), pomeni pa komentar ali dejanje, ki v vsakodnevnih interakcijah subtilno in pogosto nezavedno ali nenamenoma izraža predsodke proti članici_u marginalizirane skupine. Mikroagresije se tistim iz večinske skupine morda ne zdijo nič takega – osebe, ki so njihova tarča, pa takšne napade doživljajo, kot bi jih vsak dan neprenehoma pikali komarji.

Predsodkom se lahko upremo tako, da prepoznamo in se zavedamo svojega OKVIRJA. V situacijah, kjer lahko vzniknejo naši predsodki, se lahko poslužimo tudi sledečih vodil, pri čemer je OKVIR kratica za:⁸

- O** — Opredeli resničnost. Gre za mojo ali njihovo resničnost? Ali na to gledam skozi svoj OKVIR ali poskušam gledati skozi njihov OKVIR?
- K** — Kaj so dejstva? Ugotovi vsa dejstva, ne le tista, ki so očitna tebi. Poišči več informacij, sprašuj in poslušaj.
- V** — Vzpostavi odprt duh. Če je OKVIR druge osebe drugačen od tvojega, to še ne pomeni, da je napačen. Kaj se lahko naučim od nje_ga? Kaj se on_a lahko nauči od mene? Kaj nama je skupnega?
- I** — Izzivaj predpostavke, ki jih imaš. Razmisli o svojih pričakovanjih in o tem, ali so ta primerna. Ali predpostavke oblikuješ na podlagi svojega OKVIRJA?
- R** — Razširi svoje izkušnje. Raziskuj, odpri se drugim in se srečaj z razlikami; razširi svoje območje udobja; povečaj svoje kulturne kompetence.

⁸ Prirejeno po SPLC Learning for Justice/Teaching Tolerance – FRAMEs activity:
<https://www.learningforjustice.org/classroom-resources/lessons/reflection-whats-your-frame>.

VAJA:

Razmislite o enem prepričanju, ki temelji na predpostavkah in s katerim ste odrasli (bodite pošteni sami do sebe!). Kako ste pričeli verjeti v to idejo? S katerim sistemom (ali sistemi) zatiranja je povezana? Ste na podlagi tega predsodka kdaj kaj ukrenili oz. ste nanj odreagirali? Ali še vedno verjamete v to idejo? Zakaj ja ali ne?

(Prilagojeno po:

<http://www.edchange.org/multicultural/activities/activity3.html>.)

PRIVILEGIJI so dobili negativno konotacijo, saj se osebe danes bojijo, da bi bile obtožene, da imajo privilegije. Toda pri privilegijih je tako kot pri predsodkih: ne glede na to, ali se tega zavedamo ali ne, imamo vse_i določene privilegije na podlagi različnih družbenih identitet in kategorizacij, ki jih zasedamo in ki sestavljajo to, kar smo. Privilegiji se nanašajo na prednosti ali ugodnosti, ki so dodeljene ali na voljo samo določeni skupini, pogosto na račun drugih, in delujejo na osebni, medosebni, kulturni in institucionalni ravni. Narava privilegijev je takšna, da so za tiste, ki jih imajo, nevidni. Pomembno je poudariti, da so privilegiji nezaslужeni; v naravi ljudi kot družbenih bitij je, da nam je neprijetno ob misli, da so nekateri vidiki našega življenja posledica naših privilegijev in ne lastnega prizadevanja – in da je to morda celo na račun drugih. Vendar je pogosto napačno prepričanje, da se mora vsaka oseba le truditi, da bi imela dostop do privilegijev, saj so ti posledica kontinuiranih zgodovinskih neenakosti in sistemov zatiranja.

Primer je izobraževanje: govorimo, da ima vsaka oseba pravico do izobraževanja v skladu s Splošno deklaracijo Združenih narodov o človekovih pravicah, v resnici

pa je to privilegij, katerega posledice se stopnjujejo vse življenje. Vse osebe nimajo enakega dostopa do izobraževanja – na primer osebe brez dokumentov. Vse osebe nimajo enakih sredstev ali niso enako obravnavane v izobraževalnem sistemu – na primer Romi_nje ter druge rasne in etnične manjšine v Evropi.

Kot je bilo že omenjeno, obstaja spekter privilegijev, ki jih imamo vse_i na podlagi različnih družbenih identitet. Oseba, ki pripada manjšinski skupini, ima zato lahko v primerjavi z drugimi še vedno določene privilegije. Obstajajo tudi manjšine znotraj manjšin. V Sloveniji ima bel gej večji rasni privilegij kot druga LGBTIQ+ oseba, ki je rasno opredeljena kot nebela, zato bel gej ni deležen rasističnih dejanj in obravnave. Podobno se lahko bel cispolni gej sicer sreča z diskriminacijo zaradi heteroseksizma, vendar ima zaradi patriarhata in seksizma še vedno več privilegijev kot bela cispolna heteroseksualna ženska ter zaradi rasizma več kot temnopolt cispolni gej.

Kaj so nekateri izmed vaših privilegijev?
Kdaj in kako ste se jih zavedeli?

MOČ se v tem kontekstu nanaša na institucionalno moč, kar pomeni sposobnost ali zmožnost strukturnega dajanja prednosti eni skupini pred drugo v smislu dostopa do sredstev, izvajanja nadzora ali določanja norm delovanja. Očitno je, da je moč zgodovinska gonilna sila diskriminacije, ki se nadaljuje vse do danes in je povzročila sedanje neenakosti v svetu (ki le še naraščajo!).

Čeprav se osredotočamo na institucionalno moč, so posamezne osebe tiste, ki posedujejo to moč in dejansko izvajajo dejanja diskriminacije. Moč se torej uporablja na individualni in medosebni ravni. Imeti moč ni vedno rezultat aktivne izbire zavestne želje ali zle namere; podobno kot pri privilegijih se pogosto zgodi, da imamo moč preprosto zaradi različnih družbenih identitet in kategorizacij, ki jih zasedamo. Razlika je v tem, kaj s to močjo počnemo v vsakdanjem življenju – ali aktivno povzročamo neenakost, pasivno dopuščamo njeno pojavljanje ali se proti njej aktivno borimo.

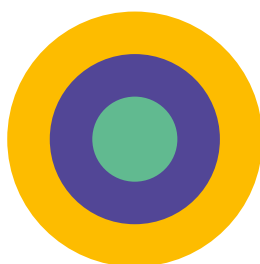
Čeprav imava vsak_a izmed nas individualne predsodke, pravimo, da so v igri »-izmi« ali sistemi zatiranja, kadar so ti individualni predsodki podprti z zgodovinsko močjo in privilegiji. Na primer oseba, ki je rasno opredeljena kot nebela, ima lahko negativne stereotipe o belkah_cih in svoje predsodke celo izvaja navzven, tako da belke_ce zmerja. V tem primeru bi to lahko označili kot diskriminacijo, vendar tega ne označujemo kot rasizem, ker je rasizem poseben sistem zatiranja, ki temelji na ideji, da so bele osebe na vrhu hierarhije oseb. Prav tako ne obstaja obratni rasizem, saj zgodovinsko zatirane rasno opredeljene nebelske manjšine v naših družbah nimajo moči, da bi sistematično diskriminirale bele osebe.

Naštejte nekaj položajev moči, ki jih zavzimate v družbi. Kdaj in kako ste se jih zavedeli? Na kakšen način ste ali niste uporabljali te moči?

V naslednjem poglavju si bomo ogledale_i, kako se diskriminacija preigrava s predsodki, privilegiji in močjo skozi primera dveh sistemov zatiranja.

KJE STE TRENUTNO?

2. IDENTITETA IN DISKRIMINACIJA V RESNIČNEM SVETU?

2.1 DRUŽBENE IDENTITETE IN KATEGORIJE

V tem poglavju bomo govorile_i o družbenih identitetah in diskriminaciji ter o tem, kako se to povezuje s privilegiji in močjo ter manifestira v naši realnosti.

Osebe smo posameznice_ki, ki živimo v družbi, in vsaka oseba ima kot posameznica_k lastno identiteto. Kot del družbe smo tako razvrščene_i v različne družbene identitete in kategorije. Med njimi so starost, spol, verska pripadnost, razred, družbeno-ekonomski položaj, spolna usmerjenost, »rasa«, telesna zmožnost, državljanstvo in etnična pripadnost. Vsaka oseba ima več identitet: sama sem nebinarna bela oseba, lezbijka, slovenska državljanica. Nekatero družbeno identiteto so vidne (določene verske pripadnosti, starost), drugih pa ni vedno enostavno opaziti (denimo spolne usmerjenosti, družbeno-ekonomskega položaja ali izobrazbe).

Vsaki družbeni identiteti je dodeljena določena moč in na podlagi tega je vsaka oseba (ali skupina oseb, ki pripadajo isti identiteti) v družbi cenjena. Identiteta 'moški' je denimo bolj cenjena kot identiteta 'ženska', 'bela oseba' bolj kot 'nebela', 'heteroseksualna' bolj kot 'homoseksualna', 'državljan_ka' bolj kot 'priseljanka_ec' ali 'oseba brez dokumentov'. Osebe, ki imajo identitete z večjo močjo, so **privilegirane** in imajo

pogosto **status večine**, medtem ko so tiste z manj moči **prikrajšane** in marginalizirane in imajo pogosto **status manjšine**. Koliko moči ima posamezna identiteta, je družbeni konstrukt, ki so ga skozi zgodovino razvile in vzpostavile prevladujoče skupine oseb in se lahko od družbe do družbe razlikuje. V zahodnih družbah je natančen proces močno vplivala prevlada patriarhata, mizoginije in krščanstva, predstavniki teh skupin, beli moški, pa so določili, kako dojemamo različne družbene identitete. Biti bela oseba v naši družbi tako pomeni, da je oseba pripadnica_k dominantne skupine, biti ženska pa pomeni biti članica skupine, ki je diskriminirana.

Glede na privilegiran ali marginaliziran status obstajata dve skupini oseb:

- članice_i dominantne skupine, ki je privilegirana zaradi položaja ob rojstvu ali preko procesa pridobitve tega statusa (na primer bele osebe, moški, pripadnice_ki višjih družbenih razredov, heteroseksualne osebe itd.),
- članice_i skupin, ki so diskriminirane, marginalizirane, zatirane, izkoriščane s strani dominantne skupine (ali skupin) in sistemov zatiranja (nebele osebe, ženske, spolne manjšine, pripadnice_ki delavskega razreda, LGBTIQ+ osebe itd.)

Katere družbene identitete imate? Ali jih družba dojema kot identitete z več ali manj moči?

Družbene identitete z močjo so v očeh družbe videne kot pozitivne. Zato jih pogosto dojemamo kot samoumevne, dane, o njih ne dvomimo in se jih v vsakdanjem življenju velikokrat ne zavedamo. Na primer jaz kot bela oseba se tega pogosto ne zavedam, svoje belskosti ne prepoznam kot identitete, čeprav je to družbena identiteta, saj kot bela oseba nisem diskriminirana. To, da je ta identiteta v družbi visoko cenjena, pa pomeni, da je to tudi moj privilegij, čeprav se tega ne zavedam nujno.

Če pa ena od naših identitet velja za manjvredno, se je bolj zavedamo, saj smo zaradi tega v očeh družbe »drugačne_i«. Jaz sem na primer lezbijka in se tega zelo zavedam, ker družba, v kateri živim, to ceni manj, kot če bi bila heteroseksualna oseba. Manj cenjene identitete so v očeh družbe

videne kot negativne in drugorazredne. Pogosto so uporabljene kot oznake, ki jih posameznikom ali skupinam oseb dajejo osebe z močjo in privilegiji, in predstavljajo mehanizem nadzora nad njimi.

Ker živimo v družbi, ki je zelo hierarhična in v kateri so nekatere identitete cenjene bolj kot druge, lahko kot pripadnica dominantne skupine zavestno ali nevede krepim, izkoriščam in reproduciram nepravičen položaj v primerjavi z osebami iz marginaliziranih skupin. Konkretno to pomeni, da kot bela oseba, socializirana in vzgojena v svetu, ki bele osebe postavlja na vrh družbene hierarhije, zagotovo nisem dovolj občutljiva za rasizem in ga bom verjetno tudi sama reproducirala (na primer bolj se bom bala, če bom na prazni temni ulici srečala temnopolto kot belo osebo).

Katerih identitet se zavedate v vsakodnevnem življenju? Kdaj ste se jih pričeli zavedati? Katerih identitet se pogosto ne zavedate?

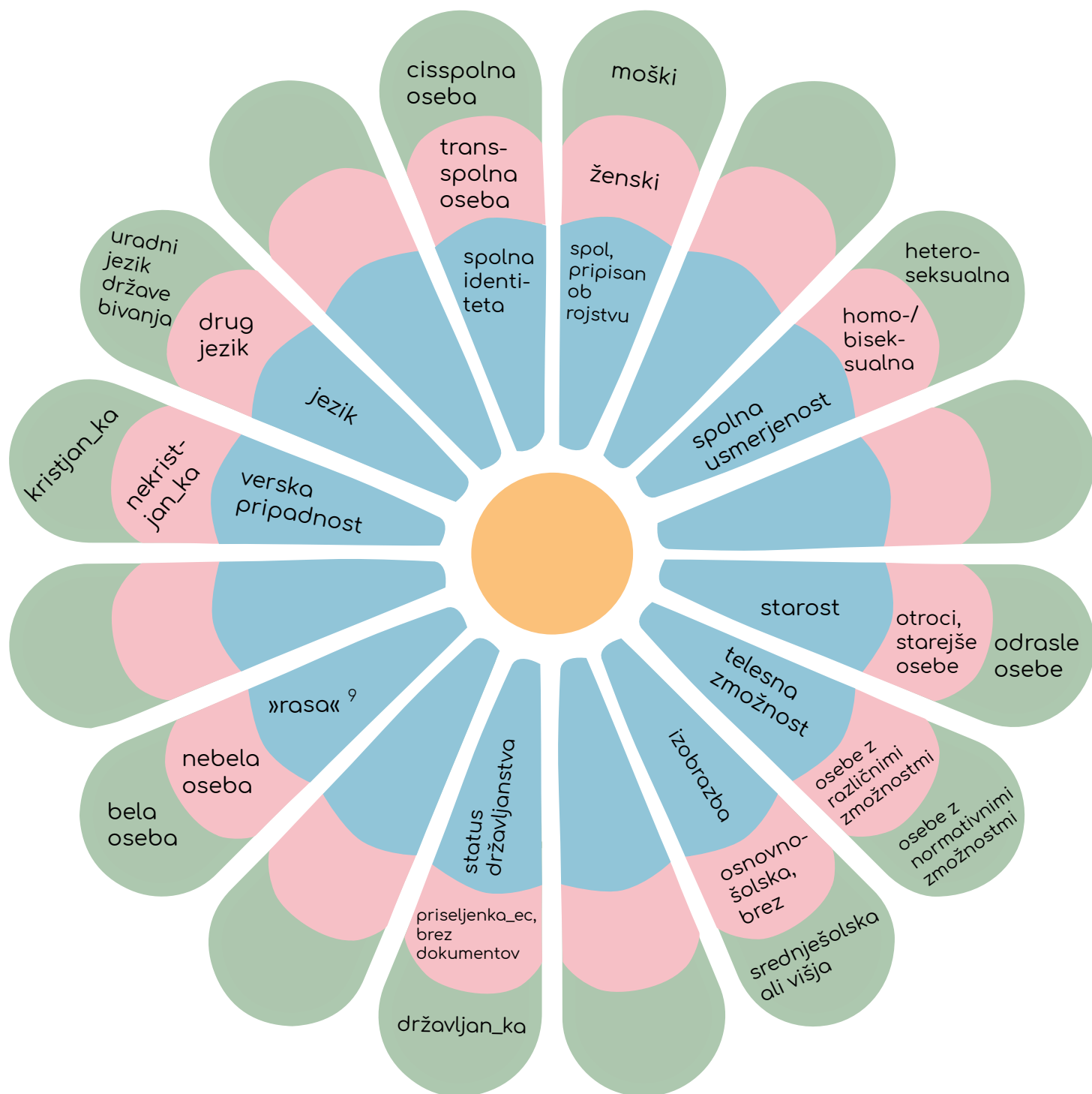
Ker imamo več družbenih identitet, smo pogosto v privilegirani in marginalizirani skupini hkrati. Osebno sem na primer bela nebinarna oseba. Kot bela oseba pripadam dominantni skupini in imam zato v družbi privilegije. Kot nebinarna oseba pa marginalizirani skupini, ki je zatirana in diskriminirana.

Zaradi identitet (ali predpostavljenih identitet), ki so videne in zaznane kot manjvredne, smo lahko deležne_i zatiranja, sovražnega govora in diskriminacije na individualni, institucionalni ali sistemski ravni. Več o tem je zapisano v prejšnjih poglavjih tega dnevnika in priročnikih, ki so omenjeni v uvodu.

Na naslednji strani je primer nekaterih družbenih identitet in kategorij ter družbene moči, ki jo imajo te v naši družbi. Vaja se imenuje cvet moči in ta ima 16 cvetnih listov. Vsak list predstavlja eno družbeno kategorijo. Prikaz je sestavljen iz treh delov: notranji krog z različnimi družbenimi kategorijami ter veliki in mali cvetni listi, ki predstavljajo, koliko družbene moči ima določena kategorija oz. identiteta:

- Notranji krog vam pove, katero kategorijo predstavlja cvetni list, na primer spolno identiteto, versko pripadnost, fizično zmožnost, družbeni razred itd. Tu so navedene le nekatere identitete, lahko pa bi jih navedle_i še več: na primer geografska regija – sedanja in izvorna – (globalni jug ali sever; mesto ali vas), politični nazor, zdravstveno stanje itd.
- Veliki zunanji cvetni list predstavlja identiteto, ki ima v naši družbi moč in privilegije. Na primer v kategoriji 'spol, pripisan ob rojstvu', je identiteta, ki ima moč in privilegije, moški; v kategoriji 'verska pripadnost' je to kristjan_ka. Tukaj navedeni primeri ne veljajo povsod po svetu; poimenovani so zaradi lažjega razumevanja delovanja teh kategorij oz. identitet. V nekaterih državah biti kristjan_ka ne pomeni imeti večje družbene moči, v večini evropskih držav pa je tako.
- Mali notranji cvetni listič predstavlja identiteto, ki ima manjšo vrednost, je marginalizirana. Na primer v kategoriji 'spol, pripisan ob rojstvu' je družbena identiteta, ki ima najmanjšo vrednost, ženska, v kategoriji 'starost' pa sta ustrezni identiteti otroci in starejše osebe. Tudi v tem primeru razmerja niso enaka v vseh družbah.

CVET MOČI

Vajo, v kateri boste lahko raziskovali svoje družbene identitete in družbene identitete svojih učenk_cev, najdete v podpoglavju E 1.1, pod naslovom Vaja 1.

⁹ Pojem »rase« je družbeno konstruiran in nima nobene podlage v znanstvenih dejstvih, vendar pa se je zgodovinsko uporabljal za zatiranje oseb, tako da je nekatere skupine razglasil za večvredne kot druge samo na podlagi barve kože in fizičnih lastnosti. Različne »rase« v resnici ne obstajajo. Za več glej naslednje poglavje.

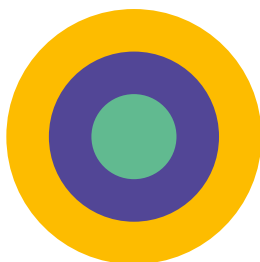
Naše družbene identitete nam dajo občutek o tem, **kdo smo**. Predstavljajo pa tudi, kaj pomenimo drugim. Nekatere so nam dane z rojstvom, druge pridobimo tekom življenja. Z nekaterimi se poistovetimo, nekatere pa so nam vsiljene na podlagi našega videza ali prepričanj, čeprav se z njimi ne poistovetimo. Zato je zelo pomembno, da imamo možnost, da jih oblikujemo – da se lahko samoidentificiramo in poimenujemo tako, kot želimo. Rodila sem se kot belka. Skozi življenje sem pridobila izobrazbo in poklic. Na podlagi mojega videza me pogosto prepoznajo kot žensko. Vendar se sama prepoznavam kot nebinarna oseba. In zelo pomembno mi je, da se lahko sama prepoznam kot taka in da me ne uvrščajo v kategorijo, imenovano 'ženska'.

Kot izobraževalke_ci moramo to upoštevati in svoje učne prostore oblikovati tako, da se bodo mlade_i počutile_i varne in spoštovane, da bodo lahko svobodno izražale_i svojo identiteto in se **samoidentificirale_i**.

Ali se zavedate družbenih identitet učenk_cev v vašem razredu oz. skupini?

KJE STE TRENUTNO?

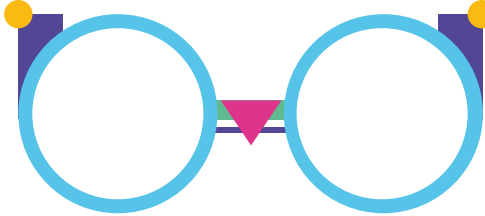

A large, empty rectangular box with a thin green border, occupying most of the page, intended for writing or drawing.

RASIZEM

1. KAJ JE RASIZEM?

Verjetno ni nič bolj kontroverznega, kot govoriti o vprašanih rase in rasizma. Čeprav se zdi, da je rasizem preprost in enostaven pojem, je pogosto slabo razumljen. Če ste v medijih, zlasti na spletu, naleteli na kakšno razpravo o rasi in rasizmu, ste gotovo naleteli na vroča nesoglasja o tem, kaj je rasizem in kaj ne.

Ste kdaj naleteli na takšne razprave? Kaj ste storili (ali niste storili), ko je do njih prišlo? Se s tem srečujete tudi v šoli?

Prvi korak pri naslavljanju rasizma je torej razumevanje tega, kar ta pojem dejansko pomeni.

VAJA:

Preden preberete preostanek tega poglavja, razmislite o svojem sedanjem razumevanju rasizma. Zapišite, kaj razumete kot rasizem in kako bi ta pojem definirali.

Za razumevanje rasizma je pomembno poznavanje in razumevanje zgodovine. Še zlasti je pri tem pomembna zgodovina zahodnega oz. evropskega kolonializma od 15. stoletja dalje in tega, kako so bile določene skupine oseb kategorizirane, da bi se upravičilo zavzemanje novih dežel in potrebo po trgovini s sužnjami. Razumevanje tega nam pomaga razumeti tudi, zakaj se nekatere skupine oseb še danes soočajo z diskriminacijo in prikrajšanostjo na podlagi tega, kar se dojema kot njihova rasa.

Čeprav je morda enostavno misliti, da je kolonializem vključeval le velike zahodne sile, so bile številne države brez formalnih kolonij še vedno zelo vpletene v procese kolonializma, v njih so sodelovale in imele od njih koristi. V primeru Slovenije se to izraža kot kolonizacija Rominjov in njihova prostorska segregacija, preganjanje, odvzemanje zemlje, ki so jo imele v lasti, ter prisilna asimilacija.

Poleg tega je zlasti v evropskem kontekstu zgodovina holokavsta med drugo svetovno vojno povzročila nelagodje pri govorjenju o rasi, čeprav se rasno zatiranje nekaterih skupin še vedno nadaljuje. To pomeni, da naše sodobne družbe niso usposobljene, da bi o tem govorile, še manj pa, da bi to naslovile. To, da o tem ne govorimo, pa tudi ne pomeni, da je problem izginil.

Pomembno je povedati, da ko govorimo o rasi, govorimo o njej kot o družbenem konstrukt in ne kot o esencialistični kategoriji ali biološki značilnosti. Čeprav je rasa družbeni konstrukt, ima zelo resnične in oprijemljive družbene posledice.

Medtem ko se izraz 'rasizem' uporablja pogosteje kot kdaj koli prej, se veliko oseb izogiba pojmu 'rasa' – in zgodilo se je, da se naše razumevanje in trditve o rasizmu vse bolj oddaljujejo od zgodovinskega razumevanja rase in rasnih razlik. Ta težnja, da bi rasizem poimenovali brez sklicevanja na njegovo rasno podlago, ali ta zadržanost do uporabe izraza 'rasa' je problematična, saj otežuje razlikovanje med različnimi vrstami etničnih in rasnih izkušenj.

Da bi rasizem razumeli natančneje in bolj premišljeno, moramo še naprej govoriti in pisati o rasi, ne pa se temu zelo problematičnemu pojmu izogibati. Izogibanje pojmu 'rasa' spodkopava našo zmožnost, da bi se lotile jasnih in smiselnih meritev rasnih neenakosti, pa tudi našo zmožnost, da bi se spopadle z rasizmom. Zato reči, da »ne vidim barve« ali »ni mi mar, ali si črna, vijolična ali modra« ali »vse smo človeška rasa« ali »vsa življenja štejejo« (kot odziv na gibanje Življenja temnopoltih štejejo (angl. Black Lives Matter)), ne pomaga. Čeprav je namen teh izjav, ki ne upoštevajo razlik, morda pozitiven, zmanjšujejo težo zelo resnične neenake obravnave, ki jo osebe, rasno opredeljene kot nebele, doživljajo v naših belonormativnih družbah.

Rasa se nanaša na prepoznane vzorce fizioloških in bioloških lastnosti, ki jih družba šteje za družbeno pomembne. Gre za zgodovinski sistem kategorizacije, ki temelji na idejah o moralni nadrejenosti in nekatere skupine postavlja na vrh družbene hierarhije, druge pa na njeno dno. Vgrajen je v politiko in institucije.

Zaradi nelagodja, povezanega z raso, se pojavlja težnja, da bi jo združile_i z izrazom etnična pripadnost, ki se nanaša na skupino oseb s skupnimi kulturnimi praksami, vrednotami ali tradicijami. Etničnost je včasih strukturirana okoli rase. Na primer oseba, ki se je v Sloveniji rodila staršem, rojenim v tujini, lahko vidi svojo etnično pripadnost kot slovensko (zaradi svojih slovenskih kulturnih praks), vendar je druge osebe morda ne bodo videli ali sprejele kot Slovenke_ca na podlagi nečesa takega, kot je barva njene kože. Mehanizem za to je rasa in ne etnična pripadnost.

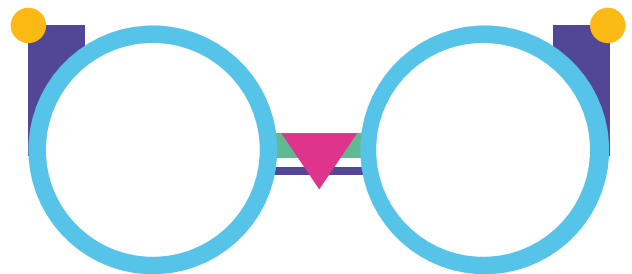
Čeprav naj bi bil izraz 'etnična pripadnost' nevtralen in nepristranski, ima zavajajoč in neizrečen podton, da se nanaša na telesa, ki niso bele barve. Trditve o pripadnosti na podlagi etnične pripadnosti (npr. državljanstva ali jezika) so jalove, ko se v vsakdanjih interakcijah še vedno postavlja pod vprašaj 'rasna pripadnost'.

Družbeni in zgodovinski procesi, ki so osebe razdelili po fenotipskih značilnostih in razvrstili v družbene hierarhije, njihovem življenju, delu in človečnosti pa pripisali drugačno vrednost, se imenujejo **rasializacija**¹⁰ (angl. racialization). Pogosto naj bi bile rasializirane le marginalizirane etnične manjšine. Vendar pa proces rasializacije vpliva na celotno družbo in ne le na določene skupine oseb. Pomeni le, da so osebe oz. skupine, ki so rasializirane kot bele, uvrščene v najvišji družbeni sloj ter da se njihovem življenju in človečnosti pripisuje večja vrednost kot osebam in skupinam, ki niso rasializirane kot bele.

V slovenščini sta najbolj pogosto uporabljena termina za označevanje oseb, ki niso bele, 'temnopolte osebe' ali 'nebele osebe'. Se pa tudi v slovenščini velikokrat uporabljajo angleški izrazi: najbolj razširjen je 'PoC', kar pomeni 'People of Colour' (tj. nebele osebe). Drugi izraz je 'BIPoC' (Black, Indigenous, and People of Colour), ki pomeni temnopolte osebe, staroselke_ci in nebele osebe, s čimer se priznava poseben in obsežnejši rasizem, s katerim se soočajo črnske in staroselske skupnosti.

Teh izrazov ne bi smele_i uporabljati zgolj kot fizične opise, saj s tem le okrepimo belskost kot normo; družbena gibanja so jih skovala kot točko kolektivne solidarnosti in boja proti belski normativnosti, hegemoniji in nadvladi. Še vedno pa je bolje, da skupnosti, na katere se sklicujete, naslovite bolj specifično. Tako kot pri vsakem označevanju oseb z izrazi, je pri tem najboljše upoštevati definicijo osebe, ki pripada dotični marginalizirani skupini.

Rasizem je sistem zatiranja, ki temelji na rasializaciji posameznic_kov na medosebnem, strukturnem in institucionalnem nivoju.

¹⁰ 'Racialization' je angleški termin, ki se v slovenskih besedilih pojavlja v dveh različicah, in sicer kot 'rasizacija' in 'rasializacija', posameznica_k pa je poimenovan_a kot 'rasializirani subjekt'.

1.2 NIVOJI RASIZMA

V javnih družbenih diskurzih o rasizmu se osebe običajno sklicujejo na določeno diskriminatorno vedenje posameznice_ka do druge_ga posameznice_ka ali skupine – na primer na nekoga, ki uporablja izrecno rasistične žaljivke. Čeprav so ta posamezna dejanja žal še vedno zelo pogosta, je to le en nivo ali vidik rasizma: **medosebna raven**.

V zvezi z naravo rasizma pa je potrebno poudariti, da je ta **strukturna oz. sistemska**. To pomeni, da posamezno rasistično ravnanje deluje znotraj večjega sistema predsodkov, ravnanj in praks, ki so se kopičili skozi stoletja in so tako globoko zasidrani v naših globalnih družbenih, gospodarskih in političnih sistemih, da jih zdaj sprejemamo kot normo in posledično ne prevprašujemo. Primer tega je privzeto prikazovanje oseb, ki so rasializirane kot bele, kot standardno normo v različnih oblikah medijev (oglasi, filmi, televizijske oddaje, novice), medtem ko so tiste, ki niso rasializirane kot bele, povezane le z negativnimi stvarmi. Razmislite o tem, kdo se imenuje 'izseljenka_ec' in kdo 'migrant_ka'. Razmislite o tem, kdo v naših družbah velja za strokovnjakinje_e; razmislite o tem, kako učenke_ci iz rasnih manjšin pogosto skozi celotno šolanje ne naletijo na nobeno_ega učiteljico_a, ki ne bi bil_a bel_a.

Če upoštevamo strukturno naravo rasizma, pravimo tudi, da je rasizem institucionalen. To se nanaša na zakonodajo, politiko in prakse, ki neposredno ali posredno ustvarjajo okoliščine, ki pogosto dajejo prednost in korist osebam, ki so rasializirane kot bele, ali postavljajo osebe, ki niso rasializirane kot bele, v slabši položaj.

Pomembno je poudariti, da se te **politične usmeritve, zakonodaja in prakse ne zgodijo kar tako, temveč jih ustvarjajo, izvajajo in ohranjajo določene osebe**. Primertega je kazenski pregon, ki naj bi skrbel za varnost nas in naših skupnosti. Toda znana praksa rasnega profiliranja, ki jo izvajajo uslužbenke_ci organov pregona (policija, varnostnice_ki itd.), ima za posledico pretirano kriminalizacijo oseb, ki so rasializirane kot nebele: pogosto jih pretirano nadzorujejo in obravnavajo bolj sumničave, deležne pa so tudi strožjih kazni. Razmislite tudi o praksah zaposlovanja na splošnejši ravni: čeprav obstajajo zakoni, ki naj bi zagotavljali enake možnosti za vse, v resnici vemo, da pristranskost vodij zaposlovanja pomeni, da kandidatke_i za delo, ki prihajajo iz določenih rasnih okolij, sploh nimajo možnosti.

S tem, ko rečemo, da je rasizem sistem zatiranja, mislimo na kombinacijo vseh teh treh nivojev.

Spodaj boste našli nekaj običajnih praks in načinov, na katere se o rasizmu govori v naših družbah.

Uporablja se čustven okvir – gre le za »sovraštvo«; nekdo sovraži nekoga drugega oz. skupino.

- To predstavlja nevarnost, da se rasizem dojema le na individualnem nivoju in kot nekaj, kaj počnejo le neracionalne osebe; to zmanjšuje pomen in zanemarja strukture moči ter strukturni in institucionalni rasizem.

Govori se o razrednih razlikah – rasizem je problem oseb, ki so na robu družbe, tj. revnih in neizobraženih.

- To zanemarljivo razizem na strukturnem in institucionalnem nivoju, pri katerem osebe na položajih moči ustvarjajo rasistično zakonodajo in opredeljujejo rasistične družbene prakse.

Sklicuje se na namene – rasizem temelji na zavestnem namenu diskriminiranja: »Nisem rasist_ka, ker nisem žele_la nikogar užaliti.«

- Kazanje s prstom na rasno diskriminacijo ali rasistične prakse se nato dojema kot obtoževanje oseb, da so zavestno slabe; s tem se rasizem zopet individualizira in ne upošteva strukturnih in institucionalnih vidikov.

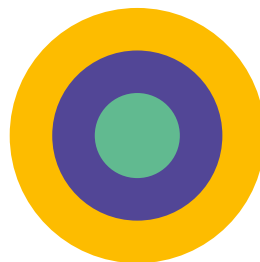
O rasizmu se govori kot o nedavnem pojavu, ki je vzniknil s prihodom nebelih migrantk_ov, begunk_cev in prosilk_cev za azil.

- To zanemarljivo dolgo svetovno zgodovino rasizma; za Rominje_e se domneva, da so v Evropi že skoraj 1000 let, kljub temu pa so danes tu še vedno ena najbolj diskriminiranih skupin.

Poglejte, kaj ste o razumevanju rasizma zapisali v prejšnji vaji. Ali ste vključili kaj od tega, kar je napisano zgoraj? Ali se je vaše razumevanje rasizma kaj spremenilo ali ne?

KJE STE TRENUTNO?

LGBTIQ+

1. LGBTIQ+

Pogosta oblika diskriminacije je ob rasizmu tudi diskriminacija na podlagi dejanske ali domnevne spolne usmerjenosti in spola (oz. spolne identitete).

Ko govorimo o spolni usmerjenosti, spolni identiteti in spolnem izrazu, moramo najprej razumeti kategoriji spola, pripisanega ob rojstvu, in spolne identitete. Vsi ti koncepti so med sabo zelo povezani in vplivajo drug na drugega.

Živimo v družbi, ki je globoko patriarhalna in v kateri sta spol, pripisan ob rojstvu, in spolna identiteta obravnavana kot dve nespremenljivi kategoriji. Kot mnoge druge kategorije zato dojemamo spol, pripisan ob rojstvu, in spolno identiteto kot samoumevno dejstvo. A temu ni tako, to sta družbena konstrukta. To pomeni, da ne obstajata v objektivni resničnosti, temveč sta produkt družbe in tako določena s strani dominantne družbene skupine. Večina zahodnih družb jih obravnava v polju binarnosti: moški in ženski spol. Skozi zahodno zgodovino so patriarhalne ideje in prepričanja privedla do uveljavitve sistema zatiranja, ki moške postavlja višje od vseh drugih in moškost razglša za prevladujočo. To je in še danes oblikuje naše razumevanje realnosti in tega, kako vidimo in razumemo, kaj sta spol, pripisan ob

rojstvu, in spolna identiteta, kaj sta ženskost in moškost in kako naj bi ju izražale_i, katere spolne vloge naj bi imele_i itd.

Ta binarni sistem je zelo povezan z vprašanjem spolne usmerjenosti, torej s tem, kdo nas privlači na fizični, čustveni ali romantični ravni. V večini družb se predpostavlja in pričakuje, da so vse osebe heteroseksualne, tj. da jih privlačijo osebe drugega spola (običajno govorimo torej o ženskah, ki jih privlačijo moški, in moških, ki jih privlačijo ženske). Ta družbena norma se imenuje **heteronormativnost** in se kaže v praksah vsakdanjega življenja (na primer ko se lezbijka udeleži javne prireditve in govori o svoji ljubezni, vse_i domnevajo, da gre za ljubezen do moškega).

Na podlagi našega razumevanja teh kategorij in norm smo ustvarile_i družbo, ki je diskriminatorna do vseh, ki ne spadajo v te konstruirane predalčke moški – ženska, moško – žensko, heteroseksualno, cispolno.

Skupine oseb, ki se ne poistovetijo s temi »predalčki«, običajno opišemo s kratico LGBTIQ+: lezbijke, geji, biseksualne, transspolne, interspolne in queer/kvir osebe. Znak plus pa predstavlja druge osebe nenormativnih spolov ali spolnih usmerjenosti, denimo nebinarne osebe.

Kakšne vrste spolnih norm prepoznate v svoji družbi in šoli?

S temi kategorijami in kratico LGBTIQ+ so močno povezana tudi spolna identiteta in spolni izraz. Oba termina se pogosto uporablja narobe ali v napačnem kontekstu. Spolna usmerjenost se nanaša na fizično, čustveno ali romantično privlačnost, ki jo ena oseba čuti do druge, in se razlikuje od spolne identitete ali spolnega izraza. Ko govorimo o spolni usmerjenosti, se osebe lahko identificirajo kot lezbijke, geji, biseksualne (bi), panseksualne (pan), kvir, aseksualne ali heteroseksualne (hetero)/strejt osebe. Transspolna oseba se tako na primer lahko identificira kot lezbijka, gej, heteroseksualna, biseksualna, kvir ali aseksualna oseba.

Spolna identiteta se nanaša na globoko občuteno in individualno izkušnjo spola posamezne osebe – ta pa se lahko ujema s spolom, pripisanim ob rojstvu, ali ne. Ko govorimo o spolni identiteti, uporabljamo izraze, kot so transspolna oseba (trans; trans moški, trans ženska), cispolna oseba (cispolna ženska, cispolni moški) in nebinarna oseba. Spolna identiteta se lahko ujema s spolnim izrazom posameznice_ka, ni pa nujno.

Spolni izraz je zunanja manifestacija spolne identitete posameznice_ka. Izraža se lahko preko fizičnih značilnosti, družbenih interakcij in vzorcev govora, na primer preko oblek, ličil, pričeske, (ne)britja, telesne drža, kretenj ter obnašanja v javnih in zasebnih družbenih okoljih. Spolni izraz se lahko ujema s spolnimi vlogami in identitetami, kakršne definira binarni spolni sistem, ni pa nujno. S spolnim izrazom povezani termini so feminilnost, maskulnost in androginitet.

Ko govorimo o LGBTIQ+ osebah, je zelo pomemben jezik, ki ga uporabljamo. Razložile smo že nekaj izrazov, ki jih morate poznati. Če pa želite biti do LGBTIQ+ mladih vključujoče_i, ni dovolj le, da poznate termine in veste, kako ste osebe samoidentificirajo. Kako govorimo o in z LGBTIQ+ osebami, določa, ali je naš pristop vključujoč ali ne, pa tudi, ali je nediskriminatoren ali ne. V primeru LGBTIQ+ oseb se to nanaša na:

1. rabo pravih zaimkov in spolno nevtralnega jezika

Zaimke v vsakodnevem govoru in pisanju uporabljamo namesto lastnih imen. Pogosto jih uporabimo, ne da bi na to sploh pomislile_i. Ko o nekom govorimo v tretji osebi, zaimki vsebujejo spol. V slovenščini so to 'on' ali 'ona' (angleško 'he, him' in 'she, her') ter različne oblike preseganja binarnosti slovničnega spola: 'on_a', 'on:a', izmenjaje 'on' in 'ona' (angleško 'they, them').

Pomembno: uporabljajte tisti zaimek (ali več njih), ki jih posameznice_ki uporabljajo zase. Če niste prepričani, kateri zaimek oseba uporablja, prisluhnite, kako govori o sebi ali jo_ga vprašajte, kateri zaimek bi žele_a, da uporabljate zanj_o. Zelo pomembno si je zapomniti, da naše videnje osebe morda ni enako zaimku, ki ga uporablja. Ne predvidevajte denimo, da oseba z dolgimi lasmi in prsmi zase uporablja zaimek 'ona'. Raba zaimkov in imen, ki jih osebe uporabljajo zase, izkazuje spoštovanje do njih.

Pomembno je vedeti tudi, da se lahko zaimki, ki jih osebe uporabljajo, skozi čas spreminjajo; v izogib napačni uporabi je najbolje, da vsakič, ko osebo srečate, vprašate, kateri zaimek uporablja.

2. terminologijo

Več svobode in prepoznavnost osebam omogoča, da so lahko to, kar so. Da bi to lahko opisale_i, potrebujemo jezik, ki je vključujoč in ima zanje pomen. Zato se razvijajo nove besede in izrazi, da bi jezik, ki ga poznamo, postal manj žaljiv in bolj vključujoč.

Eden od primerov je uporaba izraza 'spol, pripisan ob rojstvu', in ne 'biološki spol'. Izraz 'spol, pripisan ob rojstvu', je bolj vključujoč, saj se nanaša na spol, ki so ga ob rojstvu določile_i zdravstvene_i delavke_ci na podlagi anatomije naših reproduktivnih organov, čeprav smo osebe veliko več kot le to. Tako imenovani 'biološki spol' sestavljajo tudi kromosomi in hormoni, ki pa se ne ujemajo nujno s spolom, pripisanim ob rojstvu. Stvar se morda zdi preprosta, vendar je v ozadju več, kot se zdi na prvi pogled, kar je zelo očitno v primerih nekaterih znanih športnic_kov, kot je Caster Semenya, ali interspolnih oseb. Kot že rečeno v večini zahodnih družb velja, da sta spola le moški in ženski in sta določena na podlagi zunanjih znakov. Osebe, ki jih po tej definiciji ni moč uvrstiti v ti dve kategoriji, so interspolne osebe, ki so kot novorojenčice_ki pogosto izpostavljene_i nepotrebnim in škodljivim operacijam, da bi jih medicinska stroka lahko uvrstili v eno od teh binarnih kategorij.

Terminologija in jezik, vezan na LGBTIQ+ identitete, se spreminjata. Zato je dobro, da spremljate to področje, da boste resnično uporabljali vključujoč jezik. Pri tem so vam lahko v pomoč materiali in spletne strani LGBTIQ+ organizacij v Sloveniji, kjer lahko najdete več informacij o LGBTIQ+ identitetah, specifikah dela z LGBTIQ+ mladimi in naslavljanju sovražnega govora in vrstniškega nasilja na podlagi spolne usmerjenosti, identitete in/ali izraza¹¹.

Najmanj 10 % prebivalstva se identificira kot LGBTIQ+, med mladimi pa je ta številka še višja (16 %). Ste kdaj pomislili, kaj to pomeni za otroke, dijakinje_e ali študentke_e, ki jih učite? Kako boste sedaj pristopili k učenju in jeziku v šoli?

¹¹ Obsežen nabor informacij je med drugim dostopen na spletni strani Društva Parada ponosa: <https://ljubljanaprider.org>.

LGBTIQ+ identitete so v družbi dojemane kot manjvredne in imajo manjšo družbeno moč. Predsodki, stereotipi in predpostavke se izražajo na različnih ravneh: medosebni, sistemski in institucionalni. Na podlagi tega in obstoječih hierarhij v povezavi z LGBTIQ+ identitetami govorimo o sledečih sistemih zatiranja in fobijah:

- **homo-/bi-/transfobija:** diskriminacija na podlagi strahu ali odpora do oseb, ki so (ali se zanje predpostavlja, da so) geji, lezbijke, bi, pan ali trans;
- **cisseksizem, heteroseksizem, transmizoginija.**

2. INTERSEKSIONALNOST¹²

Koncept interseksionalnosti je skovala Kimberlé Crenshaw v ZDA leta 1989 kot način, kako pojasniti zatiranje afroameriških žensk. Opisuje ga kot »pogled, skozi katerega lahko vidimo, kje moč trči, kje se prepleta in seka. Ne gre zgolj za to, da imamo nekje rasni problem, nekje problem spola in nekje problem družbenega razreda ali LGBTIQ+ skupnosti. Pogosto takšen način razmišljanja prikrije, kar se dogaja osebam, ki so tarča [dveh ali več] teh problemov.« Crenshaw je besedo 'interseksionalnost' skovala kot akademski in pravni pojem, s katerim je opisala, kako se rasa, spol in razredna pripadnost prepletajo in okrepijo moč druga druge.

Interseksionalnost zajema načine, prek katerih se sistemi neenakosti, ki temeljijo na spolu (vključno s

transspolnimi in nebinarnimi osebami), »rasi«, etnični pripadnosti, spolni usmerjenosti, spolnem izrazu, različnih možnostih, družbenem razredu in drugih oblikah diskriminacije, križajo in ustvarjajo edinstveno dinamiko in učinke. Ko je na primer diskriminirana muslimanka, ki nosi hidžab, bi bilo nemogoče ločiti njen spol od njene muslimanske identitete ter izolirati razsežnost(i), ki povzročajo njeno diskriminacijo.

Interseksionalnost izboljša naše razumevanje systemske krivičnosti in družbene neenakosti s poskusom razpletanja niti, ki ustvarjajo kompleksno mrežo neenakosti. Hkrati je tudi praktično orodje, ki ga je mogoče uporabiti za reševanje interseksijske diskriminacije prek politike in zakonov.

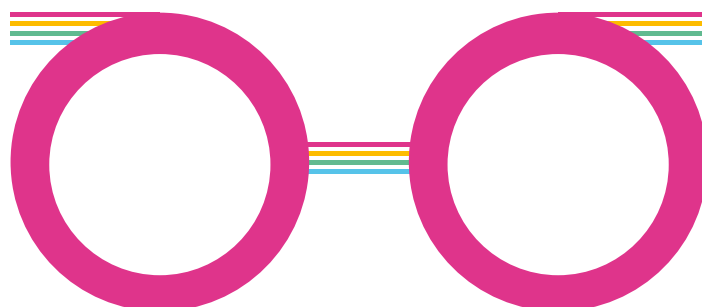
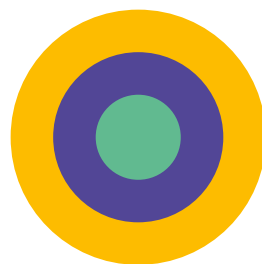
¹² Več o interseksionalnosti in grafičnem prikazu najdete v priročniku Transformacija sovraštva v mladinskem delu - Priročnik za vse, ki delajo z mladimi: https://ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2021/05/Transformacija-sovrastva-v-mladinskem-delu_2020.pdf (str. 31-32).

Kako je v prakse in kulturo vaše šole vključena interseksionalnost? Kako lahko v svoja delovna okolja vpeljete interseksionalen okvir?

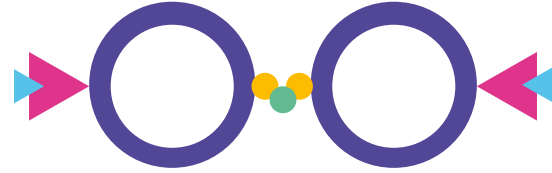

KJE STE TRENUTNO?

DOBRE PRAKSE NASLAVLJANJA
SOVRAŽNEGA GOVORA

1. PREPOZNATI, NASLOVITI, TRANSFORMIRATI

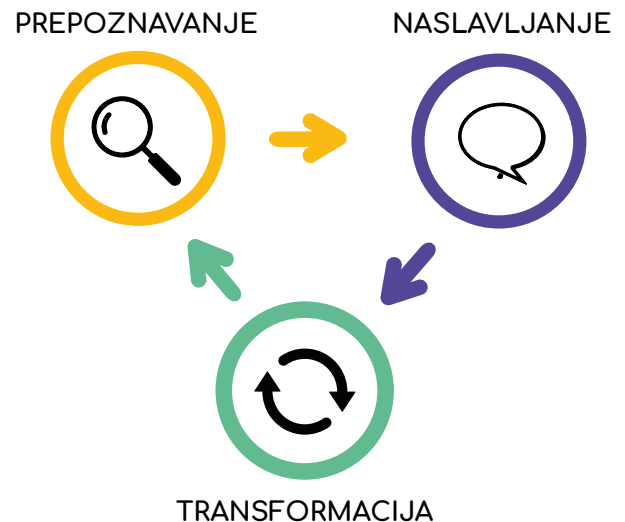
»Vse, česar se dotaknete, spremenite. Vse, kar spremenite, spremeni vas. Edina trajna resnica je sprememba.«

-Octavia E. Butler (1993), Prispodoba o sejalcu

Sedaj vemo nekaj več o pomembnosti besed in razumemo sisteme zatiranja, ki ohranjajo diskriminacijo. Kaj pa lahko dejansko naredimo, da se spopademo z neenakostmi?

Okvir za spremembo, ki ga uporabljamo v projektu SAFER, lahko povzamemo v treh korakih:

1. KORAK: PREPOZNATI
2. KORAK: NASLOVITI
3. KORAK: TRANSFORMIRATI

Iz prejšnjih poglavij vidimo, da se sprememba začne s **prepoznavanjem**. Preko prepoznavanja lastnega izvora, privilegijev, predsodkov in drugih predpostavk, ki jih prinesemo s sabo, kamor koli gremo, lažje prepoznavamo obstoječene norme, strukturne neenakosti in diskriminacijo, ki se dogaja v naši družbi. Morda se vam bo zdelo, da to zveni preveč poenostavljeno, a presenečeni boste, koliko slepih peg imamo – zaradi človeške narave in strukturiranosti družbe – glede samih sebe in svojega načina življenja v svetu in v odnosu do drugih. Če želimo te slepe pege prepoznati in jih priznati,

moramo stalno aktivno razmišljati. Naša izkušnja je, da osebe rade nemudoma skočijo na drugi korak, torej da diskriminatorne situacije želijo nasloviti takoj, ko se zgodijo, ne da bi razumele temeljne razloge, zakaj je do njih sploh prišlo – kot bi želele gasiti majhne požare, ki se vnamejo na različnih mestih, ne da bi odkrile dejanski vir ognja.

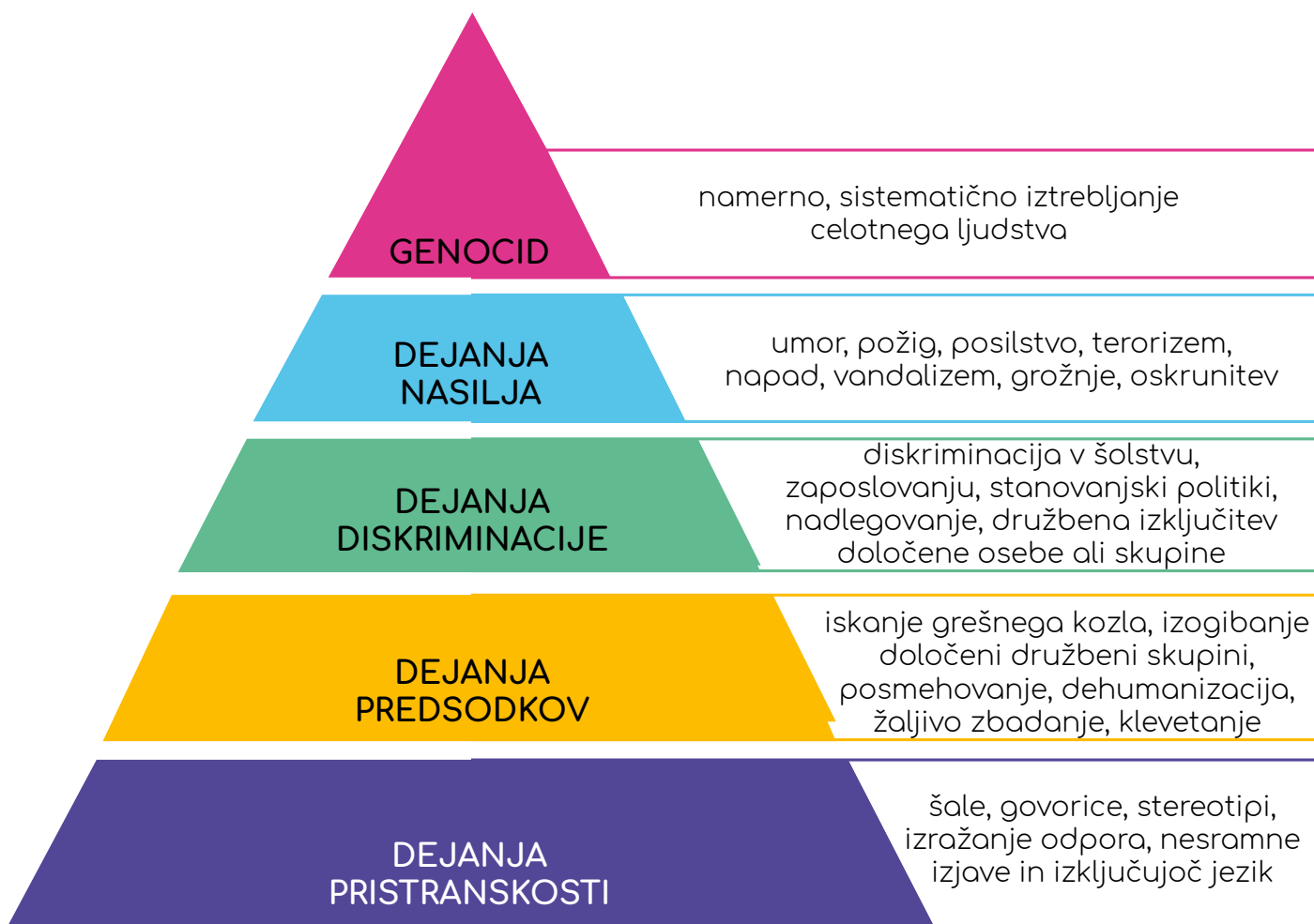
Neenakosti in diskriminacijo okoli sebe moramo začeti prepoznavati tudi zato, da lahko preprečimo njihovo porast. To ne pomeni, da obstajajo manjše neenakosti, ki so manj pomembne od

drugih; diskriminacija je še vedno diskriminacija. Uporaben model za poglobljen razmislek o tem je piramida sovraštva¹³.

To je povezano tudi z večjim razmislekom v tem priročniku: da ne živimo v svetu preprostih binarnih kategorij, kot so črno – belo ali dobro – zlo. Vse_i imamo slepe pege, nekatere večje kot druge, vendar se moramo vse_i skupaj potruditi, da se izboljšamo. Koristen okvir za razmišljanje o tem je koncept

ledene gore: skrajno nasilje iz sovraštva je vidna konica, pod površjem pa se skrivajo lažnivi odnosi, vedenja, dejanja in neukrepanja. To je razlog, zakaj se v projektu SAFER in v tem učnem dnevniku veliko posvečamo razmišljanju o lastnih predsodkih, vedenju ter dejanjih in neukrepanju – da ne bi dopustile_i, da se začetnih semen ne prepozna in se normalizirajo, ter tako lahko prekinile_i proces stopnjevanja sovraštva.

PIRAMIDA SOVRAŠTVA

Na kateri nivo piramide bi uvrstili svojo državo? Zakaj?

¹³ Več o piramidi sovraštva najdete v priročniku Transformacija sovraštva v mladinskem delu - Priročnik za vse, ki delajo z mladimi: https://ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2021/05/Transformacija-sovrastva-v-mladinskem-delu_2020.pdf (str. 21-23).

Drugi korak, tj. **naslavljanje**, je morda mnogim izmed nas bolj znan. In bodimo iskrene_i – večina od nas se je tega priročnika lotila z mislijo, da bo dobila hiter in preprost seznam korakov, ki jim je treba slediti, ali standardne odgovore, ki si jih je treba zapomniti, ko se soočimo z diskriminacijo na delovnem mestu.

Na žalost ni enostavne rešitve ali čarobne formule, ki bi vam jo lahko ponudile. Lahko pa vam povemo, da je v trenutkih, ko se srečate z medosebnim sovražnim vedenjem in ko želite nasloviti situacijo, pomembno, da upoštevate OKVIRE vseh vpletenih – vključno s svojim – in to, kar želite doseči v določenem trenutku. Ali želite

le zmanjšati napetost? Ali želite, da oseba, ki se je sovražno vedla, razume, kako je bilo njeno dejanje škodljivo? Želite morda zagotoviti, da je oseba, ki je bila prizadeta, v redu? Ali pa želite situacijo izkoristiti kot priložnost za izobraževanje drugih? V danem trenutku bi bilo precej težko storiti vse to hkrati. Na primer če bi bili na kratko priča učenki_cu, ki je drugo_ega učenko_ca žalil_a in zmerjal_a s sovražnimi izrazi, bi jo_ga najprej želeli takoj nagnati, da bi obvladali situacijo. Vendar to pogosto vodi v obrambno držo, onemogočanje pogovora in zapiranje vrat za konstruktivno in trajno spremembo vedenja, česar si zagotovo ne želimo.

Samozavedanje: kaj prinesemo v prostor?

Omenila sem, da je pomembno upoštevati svoj lasten OKVIR, ko ste priča sovražnemu dejanju. Ko vstopimo v katero koli situacijo, vanjo s seboj namreč prinesemo lastne okoliščine, ki imajo lahko neposreden vpliv na to, kako se odzovemo, se spopademo s situacijo ali v njej delujemo. O tem, kaj prinašate v prostor, lahko razmislite s pomočjo naslednjih kategorij¹⁴:

ČUSTVA: odvisno od situacije čutimo različna čustva; pomembno je, da jih prepoznamo, da se lahko zavedamo, kaj doživljamo.

PREPRIČANJA: so mnenja, ki se jih trdno oklepamo in so za nas pravilna in resnična; kadar se na situacijo odzovemo osebno, je to lahko znak, da je bilo napadeno naše temeljno prepričanje.

ZAZNAVANJE: je način, na katerega nekaj razumemo ali si razlagamo; zato je pomembno, da se ne vprašamo »kakšna je situacija?«, pač pa »kako jaz vidim situacijo?«; torej da se zavedamo, da lahko vse_i v prostoru situacijo vidijo na različne načine.

PREDPOSTAVKE: kadar nekaj sprejmemo kot resnično ali gotovo brez dokaza; običajno predpostavljamo, da bi zapolnile_i vrzeli negotovosti.

PRIČAKOVANJA: so tisto, kar mislimo, da se lahko, se bo ali bi se moralo zgoditi; nekatera pričakovanja so povezana z našimi željami, druga pa z našimi strahovi.

¹⁴ Več o tem si lahko preberete v priročniku Transformacija sovražstva v mladinskem delu - Priročnik za vse, ki delajo z mladimi: https://ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2021/05/Transformacija-sovrastva-v-mladinskem-delu_2020.pdf (str. 45–46).

Ste morali na delovnem mestu kdaj nasloviti diskriminatorno situacijo? Kaj ste v tistem trenutku upoštevali in česa ne?

Da bi dosegli trajne spremembe, ni dovolj, da se pri naslavljanju diskriminatornih situacij le odzovemo. Biti moramo proaktivni pri **transformiranju** družb v okolja, ki so resnično varna in enakopravna za vse – odpraviti moramo temeljni vzrok »požarov«. V okviru projekta SAFER verjamemo, da se proces preoblikovanja oz. transformacije začne pri vas, skupaj s transformacijo kulture v institucijah, v katerih delate.

Pri transformaciji gre za sajenje semen enakopravnosti in pravičnosti, ki nadomestijo semena sovraštva, in za to, da jim pustimo rasti. Poteka prek skupka učinkov procesov in praks transformacije za vas kot posameznico_ka, nato v vaši družini, čemur sledi prenos na vaše delovno mesto, vpliv na vašo sosesko, nato na vaše mesto in tako naprej. V naslednjih poglavjih bomo predstavile več načinov za izvedbo te transformacije.

Preden nadaljujete z branjem in razmislite o tem, kar ste prebrali do sedaj, se vprašajte, kaj obsega transformacija in kaj bi zahtevala od vas.

Preden pogledamo različne kot osebah: vse, kar počnemo, izhaja transformativne prakse, moramo iz naših osnovnih potreb. Čustva, ki razumeti nekaj osnovnih dejstev o sebi jih doživljamo, ko so naše osnovne

potrebe bodisi izpolnjene bodisi neizpolnjene, vodijo v določeno vedenje¹⁵. Tako kot je ta predpostavka bistven element nenasilne komunikacije, je tudi glavni okvir za transformativne prakse, ki smo jih uporabljale v projektu SAFER.

Preprost primer tega, kako je naše obnašanje povezano s čustvi, ki izvirajo iz dejstva, da naše potrebe niso izpolnjene, je, ko smo lačne_i. Imate izkušnjo, ko postanete v nekem

trenutku svojega delovnega dne manj potrpežljivi, več stvari vas zmoti, druge osebe pa vas hitro razdražijo do te točke, da ste do njih neprijazni ali celo nesramni? Mogoče smo bolj razdražljive_i, utrujene_i in jezne_i. Če pomislimo, kaj se takrat dogaja, morda ugotovimo, da smo ves dan delale_i brez odmora in nismo nič jedle_i. Hranjenje je zelo osnovna potreba in če ni izpolnjena, sproži negativna čustva, ki lahko vodijo v neželjeno vedenje.

Ali lahko navedete trenutke v svojem življenju, v katerih ste spoznali, da se vedete na določen način zato, ker nekatere vaše potrebe niso izpolnjene?

Vidimo lahko, da je med sovražnim in diskriminatornim vedenjem ter neizpolnjenimi potrebami močna povezava. Da bi lahko takšno vedenje naslovile_i, moramo razumeti in identificirati, katere so te potrebe, in jih nasloviti. To ni nujno mogoče takoj, ko se pojavi sovražno vedenje; potreben je čas za razmislek o tem, kaj so vzroki za tem. A že zavedanje teh potreb, čustev in vzrokov nam pomaga, da se na pravilen način spopravimo s situacijo.

Če želimo transformirati sovraštvo, je pomembno, da razumemo, da medtem ko sovražni govor in vedenje izhajata iz strahu, nevednosti, priučenega vedenja itd., pa ga ne glede na vse **VEDNO SPROŽIJO** neizpolnjene potrebe.

Kadar ena od naših **potreb** ni izpolnjena:

To sproži **čustva** – naša čustva so torej rezultat tega, da so naše potrebe izpolnjene ali neizpolnjene.

Vse_i se **vedemo** ali razmišljamo na določen način, ko se (zavestno ali nezavestno) odzivamo na to, kako se počutimo.

SOVRAŽNO VEDENJE SPROŽIJO NEIZPOLNJENE POTREBE

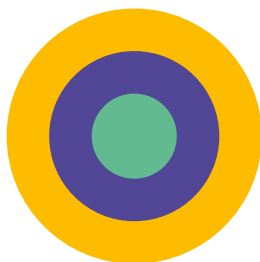
¹⁵ Več o čustvih in potrebah najdete v priročniku Transformacija sovraštva v mladinskem delu - Priročnik za vse, ki delajo z mladimi: https://ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2021/05/Transformacija-sovrastva-v-mladinskem-delu_2020.pdf (str. 60–61).

Primere konkretnih aktivnosti pa najdete v priročniku Transformacija sovražnega govora v mladinskem delu - Praktični priročnik: https://www.ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2020/09/Prirocnik-delavnice_WEB.pdf (str. 38–45).

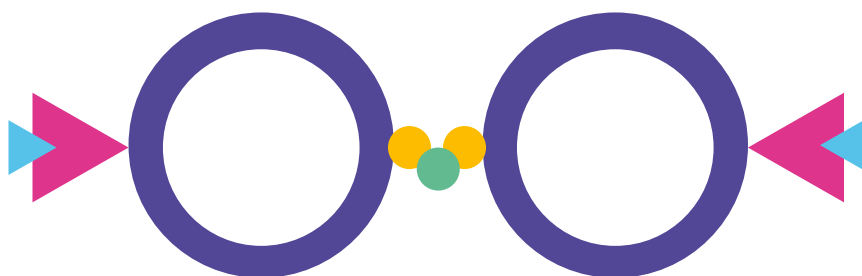
Razumevanje čustev

Če ne prisluhnemo in se ne zavedamo svojih čustev, z lahko napačno razumemo njihovo naravo. Pogosto je na primer mišljenje, da lahko naša čustva povzročijo druge osebe: na primer ko nekdo reče: »Počutim se, kot da mi nikoli ne posvečaš pozornosti,« ali »Počutim se, kot da me ignorira,« to niso čustva. Čustvo bi bilo na primer: »Počutim se žalostno, ker me ignorira.« Druge_i so lahko sprožilec ali spodbuda za to, kako se počutimo, vendar niso tiste_i, ki nas prisilijo v določena čustva, tako da moramo zanje odgovornost sprejeti same_i.¹⁶

KJE STE TRENUTNO?

¹⁶ Seznam čustev in potreb najdete v priročniku Transformacija sovraštva v mladinskem delu - Priročnik za vse, ki delajo z mladimi: https://ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2021/05/Transformacija-sovrastva-v-mladinskem-delu_2020.pdf (str. 60-61).

2. TRANSFORMATIVNE PRAKSE

1. Empatično poslušanje

Eden od načinov, kako poslušati in si prizadevati, da bi podprle_i osebo, da bi pokazale_i, da nam je mar zanjo in da je slišana, je **empatično poslušanje**¹⁷. To je tudi eno od načel, s katerimi lahko naše šole in učilnice postanejo varnejši prostori, v katerih so vse_i slišane_i in kjer se naslovijo potrebe vseh.

2. Varnejši prostor¹⁸

Ko govorimo o vključujočem šolskem okolju, je eden od glavnih principov, ki ga moramo vzpostaviti, varnejši in bolj vključujoč prostor. Prostor, ki ponuja možnost vsem, da se počutijo varne_i in sprejete_i ter se lahko učijo, izražajo in aktivno sodelujejo.

Varnejši prostor je neogrožujoče okolje, ki nudi podporo in spodbuja odprtost, spoštovanje in pripravljenost za učenje od drugih ter zagotavlja fizično in duševno varnost. To je prostor, ki je kritičen do struktur moči, ki vplivajo na naše vsakdanje življenje, in kjer so dinamike moči bistvenega pomena, prav tako kot tudi ozadje, iz katerega izhajamo, ter učinki našega vedenja na druge. To je prostor, ki si prizadeva

¹⁷ Več o empatičnem poslušanju ter povezovalni in razdiralni komunikaciji najdete v priročniku Transformacija sovraštva v mladinskem delu - Priročnik za vse, ki delajo z mladimi: https://ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2021/05/Transformacija-sovrastva-v-mladinskem-delu_2020.pdf (str. 46–51). V pomoč vam je lahko tudi video: [youtube.com/watch?v=HznVuCVQd10](https://www.youtube.com/watch?v=HznVuCVQd10) (v angleščini).

¹⁸ Več o varnejšem prostoru, kako ga vzpostavimo, kako ohranjamo in kaj naredimo, ko je porušen, najdete v priročniku Transformacija sovraštva v mladinskem delu - Priročnik za vse, ki delajo z mladimi: https://ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2021/05/Transformacija-sovrastva-v-mladinskem-delu_2020.pdf (poglavje 1.3, str.14–19).

spoštovati in razumeti specifične potrebe osebe, ki je tarča sovraštva. Vsak_a, ki vstopi v varnejši prostor, je odgovorna_en za ohranjanje vrednot tega prostora.

Izraz 'varnejši prostor' nakazuje, da prostor ne more biti varen v absolutnem smislu, pač pa gre za relativno stanje. Narediti ga varnejšega od *statusa quo* je kolektivna odgovornost in neprenehni trud. Z uporabo besede 'varnejši' tako ozavestimo, da vse_i ne doživljamo prostorov na enak način, tako da kateri koli sklop smernic, vzpostavljenih za ustvarjanje varnosti, morda ne ustreza zahtevam vseh oseb.

Določanje smernic za situacije, ki v prostoru niso sprejemljive, in načrtov, kaj storiti v primeru, ko se te situacije pojavijo, je del proaktivnosti pri ustvarjanju varnejšega prostora. Težave, kot so žaljiv jezik in vedenje (tako znotraj prostora kot tudi v vzorcih, ki segajo onkraj aktivnosti prostora), nasilje, dotikanje oseb brez njihove privolitve, nestrpnost do verskih prepričanj ali odsotnosti le-teh, rasistično obnašanje, diskriminacija

do starejših, seksistično, homo-/bi-/transfobno vedenje, diskriminacija na podlagi telesnih in/ali duševnih zmožnosti ali na podlagi družbenega razreda in uporaba kakršnega koli jezika ali kakršno koli vedenje, ki bi lahko ohranjalo in reproduciralo zatiranje – vse to se lahko naslovi z metodami varnejšega prostora.

Družbeni prostori so polni neenakosti, ki temeljijo na različnih dejavnikih. Ti odnosi moči se reproducirajo na makro- in mikroravni, tj. tako na institucionalni kot na individualni ravni. Varnejši prostori se pogosto uporabljajo kot način za ublažitev in naslovitev škode, ki jo povzročajo taka zatiranja, zlasti skozi dialog in verbalne izmenjave idej. Varnejši prostori omogočajo, da so glasovi tistih na obrobju artikulirani, slišani, in nenazadnje razumljeni.

Kot izobraževalke_ci se moramo zavedati, da ni dovolj le, da varnejši prostor vzpostavimo, ampak moramo aktivno delati na tem, da ga ohranjamo in ponovno vzpostavimo, če se poruši.

3. Zaveznitvo

Kako biti dobra_er zaveznica_k

Solidarnost je prostovoljno skupno delovanje različnih oseb, ki temelji na iskanju skupnih ciljev in rešitev. Solidarnost se zgodi, ko pomagamo in podpiramo druge, ki se jim dogaja nekaj slabega, tako da se osredotočimo na njihove odločitve, potrebe, zahteve in zamisli.

Oseba, ki se zavzema za osebo ali skupino, ki je pogosto tarča diskriminacije, je **zaveznica_k**. Zaveznica je na primer heteroseksualna ženska, ki

se bori za pravice svojega transspolnega otroka. Ali pa bela oseba, ki se bori proti rasizmu. Ali kristjan_ka, ki podpira boj proti islamofobiji.

Če vemo, kako delujejo moč, privilegiji in sistemi zatiranja, je pomembno, da delujemo proti krepitvi teh sistemov in uporabljamo svoje privilegije, da zahtevamo in omogočamo varnost tistih, ki doživljajo zatiranje. Pomembno je, da prekinemo in se borimo proti zatiranju s podpiranjem in zagovarjanjem pravic oseb, ki so stigmatizirane, diskriminirane ali nepravilno obravnavane. Heteroseksualna cispolna oseba je zaveznica_k LGBTQ+ osebe tako, da podpira in zagovarja pravice LGBTQ+ oseb.

Zavezništvo lahko obstaja tudi znotraj marginaliziranih skupnosti. Če govorimo o LGBTQ+ skupnosti, to pomeni, da osebe nimajo le identitete LGBTQ+, ampak so to lahko tudi osebe z različnimi možnostmi, priseljenke_ci, brezdomke_ci itd. Tako sem lahko pripadnica_k marginalizirane LGBTQ+ skupnosti in sem kot bela oseba

zaveznica_k v protirasističnem gibanju, gibanju za pravice oseb z različnimi možnostmi, gibanju za pravice begunk_cev.

Biti zaveznice_ki pa ne pomeni le, da ne govorimo žaljivih stvari ali da smo osebam v oporo iz udobja varnega doma. Zavezništvo so dejanja. Vsaka oseba je lahko zaveznica_k, če si aktivno prizadeva za izboljšanje šolskega okolja in se zavzema za mlade LGBTQ+ osebe. To lahko stori na primer tako, da osebo popravi, če le-ta ne uporablja pravega zaimka, da začne kampanjo za varnejše prostore za LGBTQ+ mlade v šoli ali akcijo za ozaveščanje o ustrahovanju, nadlegovanju in vrstniškem nasilju nad LGBTQ+ mladimi v šolah.

Z aktivnim zavezništvom se lahko začne proces solidarnosti. Ko smo solidarne_i, je naše skupno delovanje močno in lahko pripelje do sprememb. Dejansko je lahko solidarnost največja grožnja zatiranju; po drugi strani pa je neukrepanje ena največjih sil pri njegovem ohranjanju in krepitvi. Pomembno je, kako se angažiramo – ali ne.

Kaj torej lahko storimo kot dobre_i zaveznice_ki?

Spodaj je nekaj primerov, kako ravnati in kako ne.

Če sem zaveznica_k, se borim za marginalizirano skupino, kateri sam_a ne pripadam.

Pomembno je, da začnem tako, da:

■ **1. Razumem vlogo svojih privilegijev:** privilegij ne pomeni, da imam enostavno življenje ali da se mi ni potrebno boriti. Pomeni, da ker sem na primer belka, nekaterih stvari v življenju ne bom doživela, o njih ne bom razmišljala ali se jih bala – samo zato, ker sem, kdor sem. Razumeti, da imam privilegij bele osebe, torej pomeni razumeti, katere pravice imam, ki jih druge_i nimajo. Prepoznavanje lastnih privilegijev je pomembno, saj to pomeni, da priznavamo njihov obstoj. In to je prvi korak.

■ **2. Poslušam, se učim in izobražujem:** da bi se lahko učile_i, moramo znati poslušati. Da bi lahko poslušale_i, se moramo znati povezati. Če se želimo boriti za drugo osebo ali skupnost, moramo vedeti, s katerimi izzivi se soočajo in katera vprašanja so zanje pomembna. Spoznati moramo njihovo realnost, zgodovino in diskriminacijo, s katero se soočajo. Dandanes obstaja veliko različnih virov, ki pomagajo pri procesu učenja: knjige, blogi, videoposnetki, priročniki, članki itd. Ne pričakujmo, da nas bodo osebe iz marginaliziranih skupin poučile o svoji zgodovini; na nas je, da se izobražujemo. To, da sem lezbijka, ne pomeni, da moram drugim vedno razlagati, kaj to pomeni, kako se morajo ali ne smejo obnašati, katera vprašanja so primerna in katera ne. Na njih je, da pobrskaajo po spletu in preberejo o tem; tako kot je na meni, da berem in se izobražujem o protirasističnem gibanju in poslušam nebele osebe, ko delijo svoje izkušnje.

■ **3. Verjamem glasovom marginaliziranih oseb in jih spoštujem:** ker nimam izkušenj o tem, kaj pomeni biti rasializirana kot nebela, bom prisluhnila tistim, ki jih imajo, jim verjela in ne bom poskušala zmanjševati ali podcenjevati njihove realnosti na podlagi lastnih izkušenj. Pogosto postanem jezna, ko osebe pravijo, da me podpirajo, hkrati pa me poskušajo prepričati, da ne more biti tako hudo, ko me osebe pred vsemi na ulici označujejo za »grdo, neumno lezbijko«, ki »naj grem domov in tam ostanem«, ker držim za roko svojo punco. Tudi če se s to izkušnjo ne morete poistovetiti, mi verjemite, ko rečem, da je boleča, in ne poskušajte zmanjševati pomena žaljivih besed.

■ **4. Spregovorim v podporo marginalizirane skupine, a ne namesto njih:** poskrbimo, da bomo podpirale_i marginalizirane skupnosti, in uporabljajmo svoj glas tako, da ne bomo govorile_i namesto članic_ov skupnosti, ki jih poskušamo podpreti. Uporabimo svoj privilegij za izobraževanje in učenje oseb iz dominantnih skupin. Kot bela oseba se lažje uprem rasizmu, ker ne gre zame, ker nisem tako čustveno vpletena. S tem, ko se vključim v pogovor, razbremenim osebo, ki je zaradi rasizma že tako prizadeta. Prav tako je lažje govoriti s privilegiranega položaja, ker je manj strahu pred povračilnimi ukrepi. Vendar ne zavzemajmo prostora in ne uporabljajmo svojega glasu, kadar ni pravi trenutek za to. Kot bela oseba bom na primer uporabila svoj glas, da pripravim dogodek na šoli na temo rasizma, vendar tam morda ne bom govorila; poskušala bom dati prostor nebeli osebi iz marginalizirane skupine, da bo govorila v svojem imenu in iz svojih izkušenj. Če se nihče iz marginalizirane skupine ne ponudi, da spregovori na takšnem dogodku, bom odgovornim osebam pojasnila, da bi bilo primerneje, če bi bila zastopana oseba iz te skupine (če to ni mogoče zdaj, pa na naslednjem dogodku s podobno tematiko).

■ **5. Spoštujem varnejše prostore:** marginalizirane skupine pogosto potrebujejo prostor, v katerem so lahko to, kar so, in se svobodno pogovarjajo, ne da bi se jim bilo zato treba zagovarjati. Pogosto si želim biti v prostoru z drugimi LGBTQ+ osebami, kjer mi ni treba vedno znova izobraževati drugih, ali preprosto imeti prostor brez homofobije. Zato je zame pomembno, da lahko vzpostavim takšne prostore in da osebe, ki niso LGBTQ+, spoštujejo te prostore tako, da se ne poskušajo vsiljevati vanje. To pomeni tudi, da si prizadevam, da bi naše učilnice postale varnejši prostor za vse naše učenke_ce.

- **6. Upoštevam intersekcionalni pristop:** kot je opisano v več poglavjih tega priročnika, imamo osebe več identitet. Da bi bile_i dobre_i zaveznice_ki, se moramo zavedati, da včasih boj za eno marginalizirano skupino lahko vpliva na drugo marginalizirano skupino. To tudi pomeni, da moramo v boju za enakost in pravičnost ohraniti intersekcionalna očala in se boriti za vse, ne le za eno stvar. Če se borim samo za pravice LGBTIQ+ oseb, ne pa tudi za pravice nebelih oseb, potem se ne borim za nebele LGBTIQ+ osebe. Ne borim se samo za LGBTIQ+ prostore, ampak tudi za LGBTIQ+ prostore, dostopne z vozičkom.
- **7. Opravičim se, ko naredim napako:** nihče ni popolna_en in odučiti se problematičnih prepričanj, v katere nas je vzgojila družba, zahteva čas in delo. Zato ni nič narobe, če delamo napake. Pomembno je, da razmislimo o tem, kaj ste storile_i, priznamo svojo napako, se zanjo opravičimo in se zavežemo, da bomo spremenile_i svoje vedenje. Ker ni pomemben le naš namen, temveč vpliv naših dejanj.
- **8. Zavezništvo je proces:** biti zaveznica_k ne pomeni biti nevtralna_en ali podpisovati peticije. Vsak dan si moramo prizadevati za spremembo za bolj enakopravno, nediskriminatorno in manj zatiralsko družbo. Od majhnih korakov, kot je, da si vzamemo čas in prisluhnemo učenkam_cem iz marginaliziranih skupin, do večjih korakov, kot je aktivno vključevanje tem, ki so zanje pomembne, v obravnavane vsebine. Ne govorimo le o božiču, temveč tudi o drugih verskih praznikih. Omenjajmo tudi druge zgodovine, ne le evropske, in govorimo o lezbičnih, gejevskih in transspolnih pisateljicah_h.

Ko poskušamo biti zaveznice_ki, se moramo zavedati, da imamo lahko dobre namene, a naredimo več škode kot koristi, če se tega ne lotimo z resnostjo in razmislekom o lastnih dejanjih. Zato bodimo previdne_i, se pred dejanjem poučimo o temi ter imejmo v mislih, za koga to počnemo in dejstvo, da smo tam zato, da podpremo boj, ne pa da zanj požanjemo odobravanje.

Da, včasih je potreben pogum, da postanemo zaveznice_ki. Vendar ne pozabite – če vas imajo učenke_ci za zaveznico_ka v razredu, lahko to spremeni njihov svet. Govorim iz lastnih izkušenj: ko sem odraščala, bi mi ogromno pomenilo, če bi imela v šoli LGBTIQ+ zaveznico_ka.

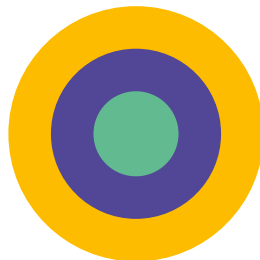

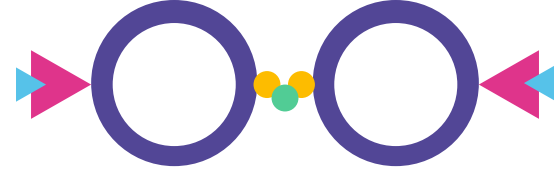
VAJA:

Kot zaposleni v šoli razmislite, kako ste lahko zaveznica_k. Zapišite en konkreten korak, ki ga boste izvedli, da boste svojo šolo spremenili v varnejši prostor za učenke_ce iz marginaliziranih skupin.

Verjamemo, da se vse to sliši dobro, vendar se včasih pravi izziv pojavi, ko želimo stvari uresničiti pri svojem delu. Zato v naslednjem poglavju najdete nekaj dobrih praks in orodij, ki smo jih uporabile_i pri usposabljanjih v projektu SAFER.

KJE STE TRENUTNO?

3. DOBRE PRAKSE IN ORODJA

V učnem dnevniku boste našli številna praktična orodja, ki jih lahko uporabite pri svojem delu. V tem poglavju lahko najdete različne vrste zamisli in nasvetov, kako bi se lahko lotili dela v praksi. Orodja niso omejena, vsa pa tudi ne bodo ustrezala vašemu področju dela. Tista, ki se vam bodo zdela najboljša, spremenite tako, da bodo kar najbolje služila vašemu kontekstu in razmeram. Kljub temu pa je pomembno poznati različne ideje in pristope, da lahko ocenimo in ponovno ovrednotimo orodja, ki jih uporabljamo. Nekaj starega in nekaj novega je običajno najboljša kombinacija. Pri naslednjih primerih ostanite odprti in upoštevajte različne perspektive, ko se boste odločali, ali bi bilo orodje koristno za vas ali ne.

V tem učnem dnevniku so vas pri **učnem procesu vodile vaje in razmišljanja**. Se še spomnite na primer kako nam lahko beseda 'OKVIR' pomaga, da prepoznamo in se zavedamo svojega OKVIRJA (podpoglavje B 1.1: Kaj je diskriminacija?)? To je primer zelo uporabnega orodja. Na tej točki se bomo bolj **osredotočile na vaš lastni kontekst in okolje**, zato bomo od bolj teoretskega začetka prešle k vam in vašemu kontekstu – **kaj pomeni nediskriminacija v vašem vsakdanjem življenju**.

Izmenjava dobrih praks je dragocen način skupnega učenja. Konkretnije se osredotočimo na prakso varnejših prostorov.

VARNEJŠI PROSTORI

Varnejši prostori imajo pomembno vlogo pri oblikovanju varnejšega šolskega okolja. Za nekatere učenke_ce je šola morda edini varnejši prostor, ki ga poznajo, zato jo moramo takšno tudi ohraniti.

Kako začeti proces **ustvarjanja varnejšega prostora**?

Poskusite ustvariti občutek skupnosti in pripadnosti. To lahko storite tako, da poskrbite, da se učenke_ci med seboj spoznajo, da naredite skupinski dogovor, opredelite, kaj ni dovoljeno, kako boste obravnavali nasilje, če do njega pride, itd.

Več nasvetov, kako ustvariti varnejši prostor, najdete v priročniku Transformacija sovraštva v mladinskem delu - Priročnik za vse, ki delajo z mladimi: https://ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2021/05/Transformacija-sovrastva-v-mladinskem-delu_2020.pdf (poglavje 1.3, str. 16–18)¹⁹.

¹⁹ Primere konkretnih aktivnosti pa najdete v priročniku Transformacija sovražnega govora v mladinskem delu - Praktični priročnik: https://www.ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2020/09/Prirocnik-delavnice_WEB.pdf (str. 10–15).

Spodaj je navedenih še nekaj konkretnih nasvetov. Vsi niso nujno primerni za vaše delo, zato razmislite, katere lahko uporabite.

V učilnici:

- Dobro poslušajte, ko učenke_ci govorijo.
- Spoznajte učenke_ce in njihova zanimanja, strahove itd.
- Smejte se, imejte smisel za humor in bodite iskreni.
- Bodite pozitivni in prijazni, a odločni, ko je treba.
- Na začetku pričakajte učenke_ce in jih pozdravite: recite »živijo« in »adijo« ter pri tem vsako_ega učenko_ca naslovite z imenom.
- Vprašajte jih, kako so preživele_i konec tedna ali kakšni so njihovi hobiji.
- Povejte jim kaj o sebi, pripovedujte zgodbe in govorite o tem, kar vas navdihuje.
- Ustvarite prostor, da bodo učenke_ci uporabile_i svoj glas, delile_i svoje mnenje.
- Če nečesa ne veste, to priznajte z izjavami kot na primer: »Ali lahko to odkrijemo skupaj?«
- Imejte jasna in pozitivna pravila. Na začetku ure ali na začetku šolskega leta vzpostavite temeljna pravila za interakcijo z učenkami_ci. Bodite konsistentni, držite se postavljenih pravil.
- Naredite učilnico privlačno in vabljivo.
- Ko pride do težavne situacije, globoko vdihnite. Počakajte. Razmislite in se nato odzovite.
- Imejte razumevanje za individualne potrebe učenk_cev.
- Poskusite angažirati vse in tako v učilnici ustvariti občutek skupnosti.
- Praznujte uspehe in poraze.
- Vzpostavite povezavo z učenkami_ci.
- Izkoristite priložnosti za reševanje problemov.
- Aktivno poslušajte, potrdite čustva učenk_cev, prepoznajte in potrdite njihove izkušnje.
- Naučite se imena učenk_cev in jih pravilno izgovarjajte.
- Naslovite neprimerno obnašanje in situacijo izkoristite za učenje.
- Učenkam_cem omogočite, da postanejo samostojne_i pri učenju.

Varnejši prostor lahko pomeni to, da imate v učilnici plakat in sledite njegovim napotkom (na primer: »Tu je dobrodošla_el vsak_a, ne glede na svojo spolno usmerjenost, barvo kože, versko pripadnost itd.«); lahko je to varna točka v šoli, varna oseba, odprta za pogovor; lahko je strategija za boj proti diskriminaciji; lahko je šolski pravilnik o ukrepanju v primeru nasilja ali diskriminacije.

Začnete lahko z majhnimi stvarmi, sami, v svoji učilnici. Če želite šole res narediti varnejše, pa morate iti tudi izven lastnih učilnic in celoten šolski prostor narediti varnejši in vključujoč.

Ko ustvarite varnejši prostor, pa se je vaše potovanje šele začelo. Ključnega pomena je, da ta prostor tudi **ohranjate** in da znate ukrepati, če se varnejši prostor **poruši**.

Več o tem, kako ohranjati varnejši prostor in kaj narediti, ko se poruši, najdete v priročniku Transformacija sovraštva v mladinskem delu - Priročnik za vse, ki delajo z mladimi: https://ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2021/05/Transformacija-sovrastva-v-mladinskem-delu_2020.pdf (poglavje 1.3, str. 18–19).

RESTORATIVNA PRAKSA²⁰

Restorativna praksa se uporablja za odpravljanje negativnih posledic sovražnega obnašanja. Gre za pristop, ki si prizadeva, da oseba, ki se je sovražno obnašala, začne razumeti učinek, ki ga je imela na druge, in kako je vplivala tudi sama nase. Osredotočen je na to, da se oseba iz izkušnje lahko nekaj nauči in odpravi negativne posledice svojih dejanj. Vedno ga je mogoče uporabiti tudi za odpravo negativnih posledic, ki jih je mlada oseba povzročila sama sebi. Vključuje lahko tudi srečanje dveh oseb ali skupin, ki so v konfliktu, da bi ugotovile_i, kaj se je zgodilo, in razrešile_i situacijo. Vendar pa srečanje ni vedno potrebno, možno ali primerno.

Vprašanja za osebo, ki je širila sovraštvo:

- Kaj se je zgodilo?
- Kako si se takrat počutil_a?
- Na koga je to vplivalo?
- Na kakšen način je to vplivalo nanj_o oz. nanje?
- O čem si razmišljaLa od takrat naprej?
- Kaj misliš, da moraš storiti, da bi popravil_a situacijo?

Vprašanja za osebo, ki je bila prizadeta:

- Kaj si si misliLa, ko si ugotoviLa, kaj se je zgodilo?
- Kakšen vpliv je imel dogodek nate in na druge?
- Kaj je bilo zate najtežje?
- Kaj misliš, da bi se moralo zgoditi, da se situacija popravi?

²⁰ Več o restorativni praksi najdete v priročniku Transformacija sovraštva v mladinskem delu - Priročnik za vse, ki delajo z mladimi: https://ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2021/05/Transformacija-sovrastva-v-mladinskem-delu_2020.pdf (poglavje 5.2, str.64–65).

Kaj menite o teh vprašanjih? Ali uporabljate podobna vprašanja, ko želite razrešiti situacijo, ki vključuje sovražno vedenje? Bi kakšno vprašanje dodali ali izpustili? Lahko pomislite na kakšne morebitne težave pri tej praksi?

DRUGE DOBRE PRAKSE

V različnih državah in šolah je bilo oblikovanih veliko različnih modelov in dobrih praks, ki podpirajo vzgojo za mir in človekove pravice v šolah; eden od primerov je model restorativnih praks. Učiteljice_i in druge_i strokovne_i delavke_ci v šolah so našle_i dobre metode ali modele za spopadanje z medvrstniškim nasiljem in diskriminacijo. Ponovno smo pri trikotniku prepoznavanja, naslavljanja in transformacije. Nekateri modeli se osredotočajo na preprečevanje nasilja, drugi na naslavljanje in reševanje težavnih situacij, tretji pa na preoblikovanje šolske kulture. Seveda so ti ukrepi med seboj povezani. Učiteljice_i na usposabljanju SAFER so predstavile_i številne dobre prakse ali orodja, ki so jih uporabile_i pri svojem delu pri vzpostavljanju varnejše šole ali odpravljanju diskriminacije. Preverite seznam, gradiva in izberite najboljše nasvete zase (a ne pozabite biti kritični, modeli so iz različnih držav in šol in mogoče ne bodo primerni za vaše okolje in realnost).

- Sodelovanje

Pomembno je, da sodelujejo šolsko osebje in druge_i sodelujoče_i akterke_ji, ki si skupaj prizadevajo za skupni cilj: enakopravna in varnejša šola. To so uprava, psihologinje_i, pedagoške_i delavke_ci, socialne_i delavke_ci, koordinatorice_ji gledaliških skupin, medicinske_i sestre_tehniki, nevladne organizacije itd. Pri delovanju za nediskriminacijo je pomembna medsebojna podpora! Pozitivno in spoštljivo sodelovanje z otroki in družinami je v središču šolskega dela.

- Učenje o čustvih in učenje prepoznavanja čustev in potreb v vsakem razredu. Gradivo (v angleščini) lahko najdete na primer na <https://www.papilio.de/english.html> ali friendsresilience.org.
- Vključujoča pedagogika, ki temelji na vrtilinah otrok. Gradivo (v angleščini) je na voljo na positive.fi/en/we-are-positive.
- Podpora duševnemu zdravju v sodelovanju z različnimi strokovnjakinjami_i. Gradivo za vzgojiteljice_e, ki podpirajo duševno zdravje otrok, je na voljo (v angleščini) na primer pri Mieli, finskem združenju za duševno zdravje: Mieli.fi/en/materials.

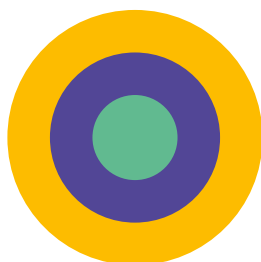
- Različne vrste programov naslavljanja vrstniškega nasilja, ki vsebujejo gradiva o tem, kako ravnati v težavnih situacijah, kako preprečevati nasilje in ustvarjati varnejše šolsko okolje:
Preseganje kulture poniževanja: cultureofhumiliation.org,
KIVA-koulu: kivaprogram.net (v angleščini),
Free of Bullying: freeofbullying.com (v angleščini).

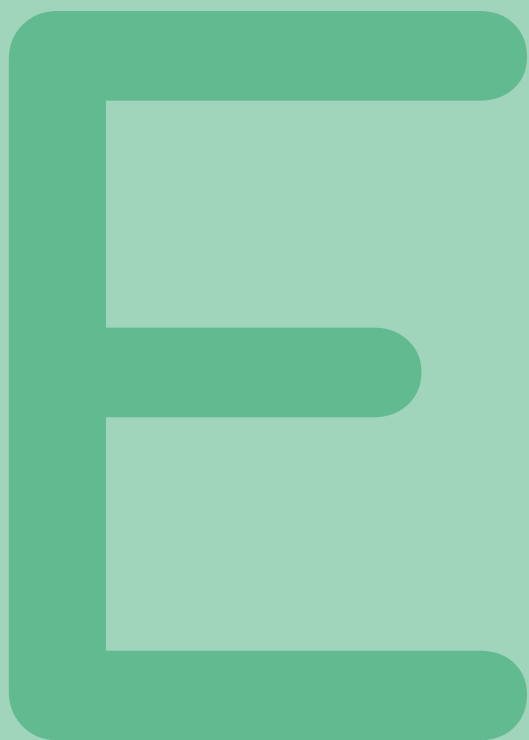
Kot lahko vidimo, obstaja veliko dobrih praks, ki podpirajo naše delo. Vendar pa ista orodja ne delujejo povsod.

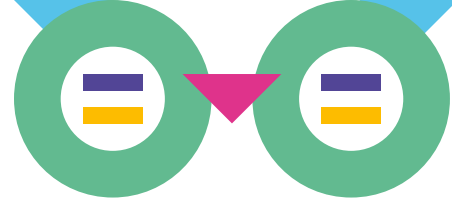
Kakšna orodja ali modele uporabljate na vaši šoli? Kaj pa sodelovanje z drugimi – kateri so za vas najpomembnejši primeri, ki vam pomagajo povečati enakopravnost in pravičnost ter podpirati proces gradnje varnejšega prostora?

KJE STE TRENUTNO?

ORODJA ZA
VKLJUČUJOČO ŠOLO

1. JAZ IN MOJ DELOVNI KONTEKST

V prejšnjih poglavjih smo se učile_i in razmišljale_i o osnovnih konceptih, teoretičnem ozadju in aktualnih razpravah o naši temi: kako ustvariti varnejše učno okolje in se spopasti z diskriminacijo v različnih oblikah. Seveda na tej točki ni mogoče podati nasvetov v preprostih korakih o tem, kako se spopasti z diskriminatornim vedenjem vseh članic_ov šolskega okolja – odraslih in otrok. Nedvomno je to lepa zamisel: konkretna, preprosta navodila, ki jih je mogoče predstaviti na delavnici o tem, kako odpraviti diskriminacijo v šolah. Seveda je to naš cilj, vendar realnost pri odpravljanju diskriminacije in ustvarjanju varnejšega prostora zahteva različna orodja. V naslednjih poglavjih sledijo praktična orodja, za katera smo ugotovile, da so uporabna pri delu proti diskriminaciji. Razmislite o njih in pri tem upoštevajte svoj lastni kontekst: kako bi lahko metodo uporabili, da bi najbolje služila vašemu specifičnemu kontekstu ali situaciji?

Korenine diskriminacije so globoke in zapletene. V tem učnem dnevniku proučujemo nediskriminacijo z različnih vidikov, od strukturne in institucionalne do osebne (tudi poklicne) ravni. Ugotavljamo, da se delo na tem področju začne pri nas samih. Me_i smo delci, ki gradijo strukture in institucije. Za nekatere je to izhodišče morda neprijetno, vendar vem, da ta občutek mine, ko se zavežemo procesu. Pomembno je, da nase in na najbližje okolje okoli sebe pogledamo z svežimi očali (z novimi informacijami in razumevanjem). Nevarna je misel, da

lahko na primer strokovne_i delavke_ci v izobraževanju vedno pravilno predvidevajo, kako nekatere situacije ali okoliščine vplivajo na različne posameznice_ke ali kako se ta vpliv pri njih kaže. Naučile_i smo se že, da je normalno, da vse_i domnevamo stvari o drugih glede na to, kar vidimo (podpoglavje B 1. Kaj je diskriminacija?). Vendar je domnevanje lahko nevarno. Pomeni, da na svet gledamo skozi lasten okvir z določenimi predpostavkami. Najpomembneje je, da ta proces prepoznamo in smo kritične_i do lastnih predpostavk o drugih.

Ali sem, če sebi ali nekemu drugemu priznam, da sem imela glede posameznice_ka določene predpostavke, ali pri sebi celo prepoznam predsodke, res rasistka? Ali s tem morda sporočam, da je moj pogled na svet zelo omejen in imam predsodke? Vse_i si o drugih oblikujemo predpostavke. Vse_i smo bile_i na ta ali oni način vzgojene_i v stereotipno razmišljanje. Sedaj vemo, kakšna je narava stereotipov in predsodkov, zato bi bilo smiselno, da nehamo dojemati kot poklicno žalitev, če se pogovarjamo in spodbujamo, da razmišljamo o svojih mislih in dejanjih. »Sem strokovnjak_inja odprtega duha in nisem kriv_a za stereotipno razmišljanje, zato me ne kličite rasist_ka!« Takšno razmišljanje nas takoj pelje v cono nevarnosti in ne v produktivno cono učenja. Morda vas bo zamikalo, da bi se osredotočili na naslavljanje težavnih situacij in vodenje drugih oseb (v našem kontekstu prvenstveno otrok in mladine) skozi proces reflektiranja

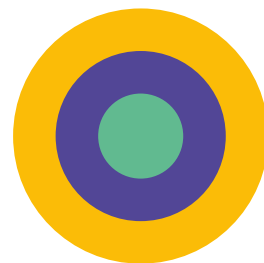
svojih misli, pri čemer bi sami ta proces preskočili – a to dvoje mora iti z roko v roki. Delo na samorefleksiji se nikoli ne konča, a sčasoma postane naraven del poklicne identitete in vsakodnevnega dela. Zelo verjetno ga tudi že opravljate, a nič ne škodi, če vas na to opomnim. Vsaj tako mislim.

Razmišljam o tem, koliko napak sem naredila ali v kakšnih situacijah sem se zalotila, da izražam predsodke ali diskriminatorne misli. Naj navedem primer: Nekoč se je naš razred selil v drug del šolskega poslopja. Situacija je bila stresna, prav tako pa je bil omejen tudi čas za postopek. Učenci so bile_i živahne_i in pripravljene_i na delo. Začela sem jim razdeljevati naloge: "Fantje, ali lahko prenesete te mize v drugo učilnico?" Namesto da bi vsak_a posameznica_k sam_a izbral_a primerne naloge, sem prosila učence predvidoma moškega spola, naj nosijo najtežje stvari. S tem sem po nepotrebnem naredila sledečo predpostavko: da bodo učenci, ki se opredeljujejo kot fantje, najmočnejši, pripravljeni in sposobni opravljati težka dela. Kakšen zaključek so lahko potegnile_i ostale_i? Kaj za vraga! Ne strinjam se niti sama s seboj! To problematično situacijo bi lahko preprosto rešila na primer tako, da bi vse naloge napisala na tablo in učenkam_cem dovolila, da se odločijo, katero nalogo bi raje opravile_i; ali pa bi najtežje stvari preprosto nosile_i skupaj.

Spoznavanje preko refleksije je pot do osebnega razvoja in sprememb. V situaciji sem bila sposobna prepoznati težave in svoja neenakopravna dejanja. To mi je dalo priložnost, da v prihodnje ravnam bolje in spremenim svoje razmišljanje. V tej situaciji mi je refleksija pomagala pri usklajevanju

svojega razmišljanja in delovanja, saj nista bila sinhronizirana. Kot sem omenila že prej: moj lastni nasvet učenkam_cem je bil neprijetno presenečenje tudi zame. V kakšni situaciji se vam lahko zgodi, da ponovite stare vedenjske vzorce, ki ste jih uporabljali v preteklosti ali jih je uporabljalkdodrug.Včasihlahkodobite neprijeten občutek, a v situaciji težko prepoznate dejanski problematični element. Do razumevanja lahko pride veliko pozneje. Morda vidite, da se vračamo k trikotniku prepoznavanja, naslavljanja in transformacije. V tem poglavju si bomo podrobneje ogledale_i vaš kontekst in vaša očala. Cilj je prepoznati nekatere elemente v lastnem kontekstu in okolju, ki so potrebni za proces učenja.

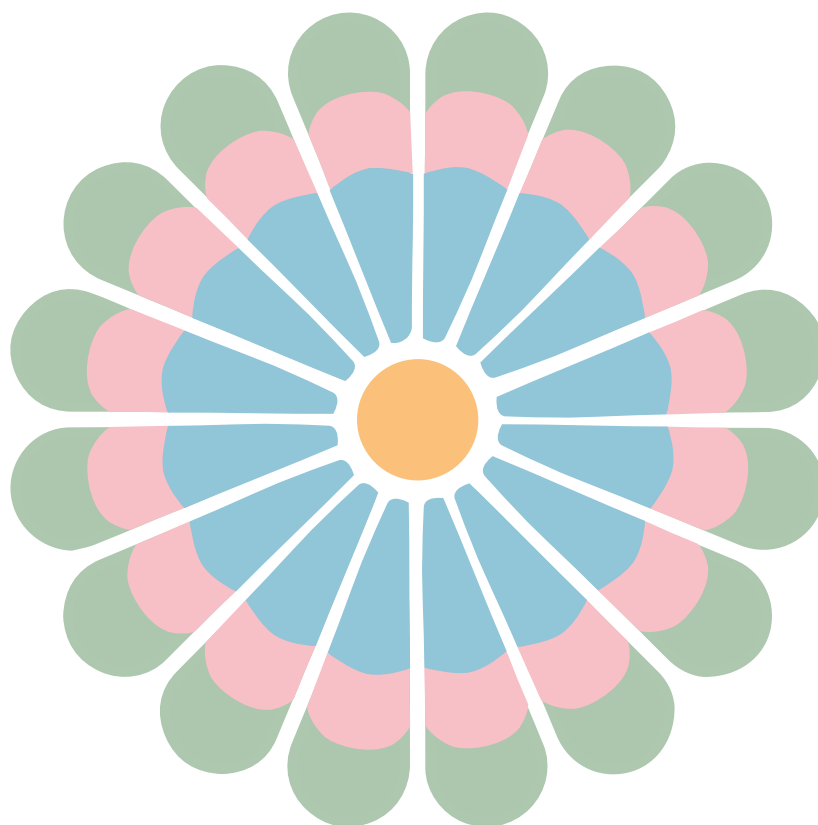
KJE STE TRENUTNO?

1.1 TO SEM JAZ

Naučili ste se že, kaj je identiteta, kakšno edinstveno kombinacijo lastnosti sestavlja in kako pomembno je, da posameznica_k odrašča v varnem okolju brez diskriminacije in nasilja. V drugem poglavju ste se seznanili z (identitetnim) cvetom moči. V cvetnih listih ste lahko našli nekatere identitete in kategorije, na primer versko pripadnost, spol, pripisan ob rojstvu, spolno identiteto, narodnost, svetovni nazor in spolno usmerjenost, če omenimo le nekatere; prav tako pa ste lahko osebno opredelili tudi pomembne elemente svoje identitete. Zdaj se torej vrnimo k vaši identiteti in kontekstu, v katerem živite in delate. Cilj naslednjih vaj je nadaljevati delo osebnega razmisleka: prepoznati privilegije in diskriminatorne dejavnike z vidika intersekcionalnega okvirja. Prav tako je pomembno, da razmislite o odnosu lastne identitete do družbenih norm. To delo nam pomaga prepoznati diskriminatorne elemente pri naših učenkah_cih in dijakinjah_ih ter jim s tega vidika zagotoviti tudi potrebno podporo.

Med izvajanjem teh vaj ne pozabite, da je treba ustvariti varnejši prostor. Če delate sami in vam je nerodno pisati nekatere podrobnosti na papir, lahko uporabite tudi samo posamezne črke ali simbole, »skrivne kode«, samo naslov določene kategorije ali ločen papir. Seveda pa vedno obstaja možnost, da vaje opravite v mislih. Če delate v skupini, delite le tiste stvari, ki vam jih je udobno deliti.

VAJA 1: MOJA IDENTITETA

(Kot pomoč lahko uporabite tudi cvet moči in vanj prosto dodajate svoje dele.)

○ sebi in svoji celostni identiteti lahko razmišljate z več vidikov. Nekateri vidiki vaše identitete so **vidni**, drugi **nevidni** ali pa iz tega ali onega razloga **skriti**. Z nekaterimi kategorijami identitete se rodite, na nekatere pa lahko vplivate ali jih celo izberete. Nekateri dejavniki naše identitete so za nas resnično pomembni, nekateri pa manj. Prednostni dejavniki se lahko tudi spreminjajo. Nekateri vidiki vaše identitete sledijo postavljenim družbenim normam, nekateri pa se od njih razlikujejo. Izpolnite ta zemljevid identitet in ne pozabite, da ni pravih ali napačnih odgovorov; **glavni cilj je razmisliti o svoji identiteti in njeni zapletenosti ali preprostosti v povezavi s svetom okoli vas**. Morda bo preprosteje, če začnete naštevati kategorije svoje identitete, kaj sestavlja vaše identitete in kaj je trenutno pomembno. Vidik vidnosti, nevidnosti ali skritosti v ta razmislek vnaša zunanji svet. Ta zemljevid vam lahko pomaga pri konkretnem in splošnem razmisleku o identitetah; ne pozabite le, da **čeprav boste razmišljali tudi o domnevah drugih, je glavni poudarek na tem, kako vi razumete svojo identiteto**. Ogledate si lahko primer zemljevida kategorij in identitet; če vam bo v pomoč, lahko izhajate iz tega primera.

Na sliko zapišite pomembne kategorije svoje identitete, ki so **vidne** (nad črto), in tiste, ki so za druge **nevidne** (pod črto). **Če se ne morete odločiti, jih zapišite na črto.**

- Lahko najdete kategorije, s katerimi ste se rodili? Obkrožite jih.
- Lahko najdete tiste, na katere imate lahko sami (velik ali majhen) vpliv? Podčrtajte jih.
- △ Katere kategorije sovpadajo z družbenimi normami? Z drugimi besedami: kateri dejavniki so v soglasju s tem, kar je v družbi običajno razumljeno kot sprejemljivo? Te označite s trikotnikom.
- Katere vam ne prinašajo privilegijev in se razlikujejo od norme? Označite jih s kvadratom.

- pridobiLa ob rojstvu
- imam vpliv na
- △ sovpada z družbeno normo
- ne prinaša mi privilegijev, prej nasprotno

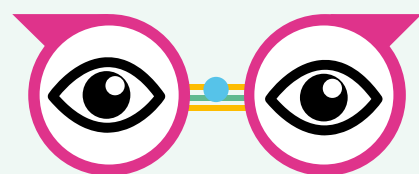
BELA OSEBA

ODRASLA OSEBA

OSEBA Z
NORMATIVNIMI
ZMOŽNOSTMI

VIDNE

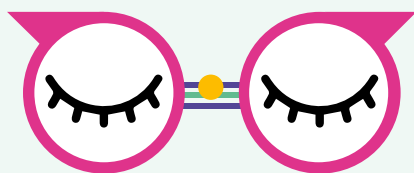
težko določljivo

DRŽAVLJANKA

TRANSSPOLNA OSEBA

ŽENSKA

NEVIDNE

PANSEKSUALNA OSEBA

SESTRA,
HČI

NIŽJI RAZRED

KRISTJANKA

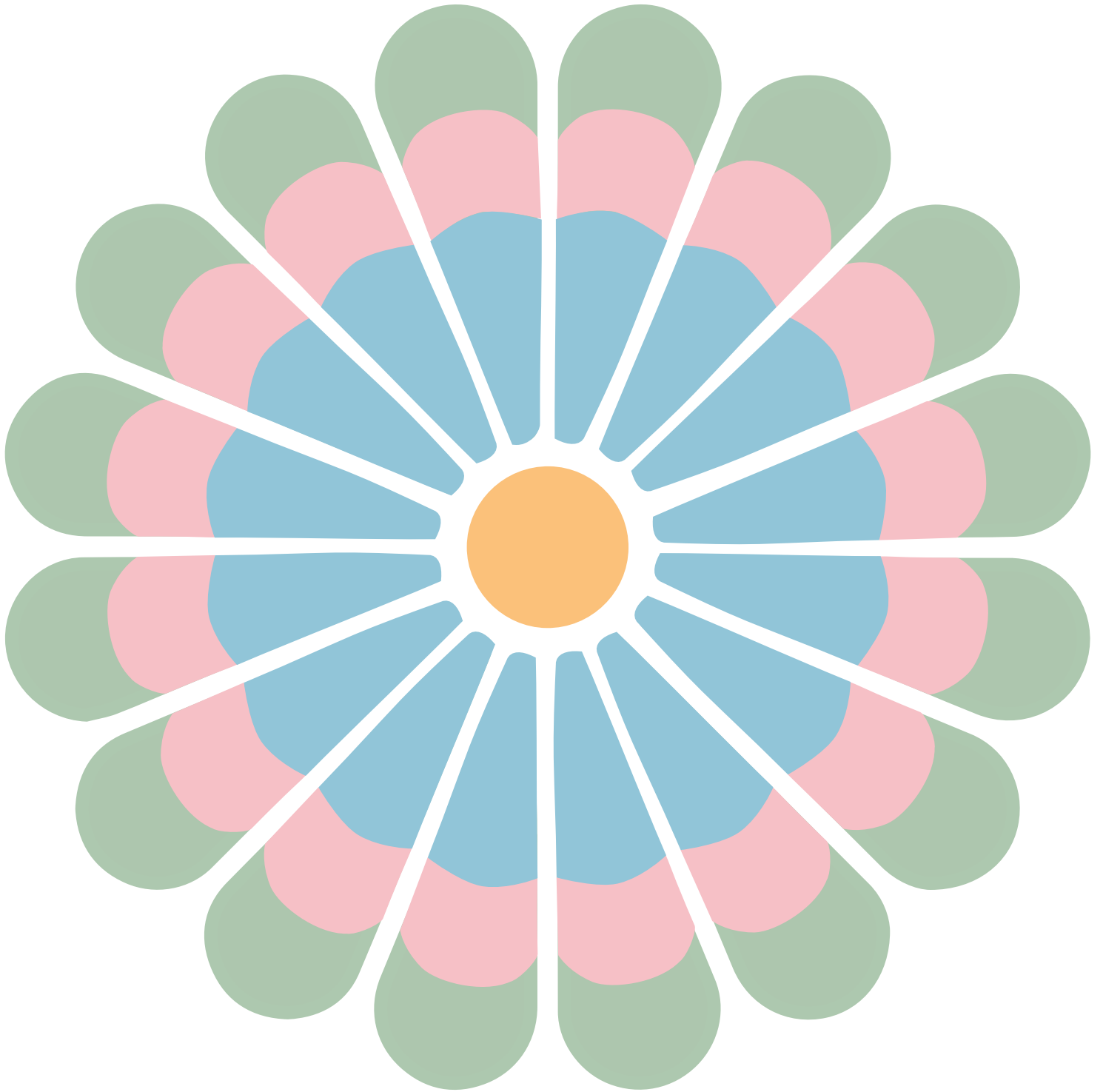

RAZŠIRJENA DRUŽINA

VIŠJA ŠOLA

- Kako bi analizirali svoj identitetni zemljevid? Je bilo najpomembnejše kategorije vaše identitete preprosto določiti?
- Se je bilo preprosto odločiti, kaj boste napisali nad in kaj pod črto (kaj druge_i vidijo in česa ne morejo videti)? Katere kategorije ste zapisali na črto?
- S katerimi identitetami ste se rodili? Jih je bilo preprosto uvrstiti v to kategorijo?

Obstaja veliko različnih mnenj o identitetnih kategorijah, s katerimi se oseba rodi. Za posameznico_ka je morda očitno, katere karakteristike ima že od rojstva. Od kod mislite, da izhajajo različna razmišljanja o tem?

- Katere pa so kategorije, na katere lahko malo ali veliko vplivate sami? Ste bili glede kakšne negotovi? Katere so bile te in zakaj se je bilo težko odločiti?
- Če pogledate kategorije, ki sledijo normi – ali lahko določite, kakšne privilegije vam prinašajo? Katere privilegije prepoznate (denimo privilegij bele osebe, cispolne osebe, heteroseksualne osebe, krščanski privilegij, moški privilegij, državljanski privilegij)?
- V podpoglavju B 1.1 je Amiirah pisala o sistemih zatiranja in omenila nekaj prevladujočih primerov teh sistemov, tj. seksizem, heteroseksizem, diskriminacijo na podlagi različnih zmožnosti, rasizem in islamofobijo. Ali lahko prepoznate sisteme zatiranja za diskriminatornimi elementi?

Kakšna čustva je v vas vzbudila ta vaja? Je bila preprosta, zahtevna, vas je jezila ali zanimala? Ste našli zanimive teme, o katerih ste se lahko pogovarjali?

VAJA 2

O sebi in svoji celostni identiteti lahko razmišljate z več vidikov. Koristno je tudi, če si ogledate svoje kroge vpliva in ugotovite, s kakšnimi dejavniki je obkroženo vaše življenje. Razmislite na primer o rasnih ali drugih identitetnih dejavnikih, ki so pomembni za osebe, ki jih srečujete ali na katere vplivate v vsakdanjem življenju. Za vsako kategorijo zapišite enega od dejavnikov.

- najboljša_i prijatelj_ica
- sodelavke_ci
- učenke_ci ali dijakinje_i
- najljubša_i igralka_ec
- najljubša_i knjižna_i ali filmska_i junak_inja
- avtor_ica zadnje knjige, ki ste jo prebrali, da bi razširili poklicno znanje
- avtor_ica zadnje knjige, ki ste jo prebrali za užitek
- verska_i ali duhovna_i vodja, če jo_ga imate
- slavna oseba, ki jo_ga občudujete
- zdravnica_k
- frizer_ka

Lahko na svojem seznamu najdete vzorec, na primer pri rasni identiteti? Kakšne spremembe bi lahko vnesli v svoje kroge vpliva in ali bi to morali storiti?²¹

21 Prilogojeno po: presence.io/blog/7-easy-activities-that-encourage-students-to-open-up-about-identity-and-privilege.

VAJA 3

Sedaj se podajmo v vašo učilnico. Z trenutek razmislite o učenkah_cih ali mladih, s katerimi delate. Zapomnite si, da pri pisanju o njih ne uporabljate imen.

S kakšno starostno skupino delate?
Koliko učenk_cev oz. dijakinj_ov imate v skupini?

Na svojem identitetnem zemljevidu ste opredelili določene kategorije, ki so za vas v tem trenutku najpomembnejše. Razmislite, kateri elementi so morda še zlasti pomembni za vaše učenke_ce, če upoštevate njihovo starost. Je starost sploh pomemben dejavnik, kadar govorimo o določanju pomembnosti identitet? Utemeljite svoje mnenje.

Če bi vaše_i učenke_ci izdelale_i svoje identitetne zemljevide, bi bil najverjetneje vsak videti drugače. Čudovit vrt različnih identitet imate in v veselje vam je lahko, da delate z njim.

Ali menite, da so kakšne značilnosti na vašem zemljevidu enake, kot bi bile pri večini učenk_cev? Katere značilnosti bi se razlikovale? Ali bi bilo na splošno v vaših miselnih zemljevidih več skupnega ali različnega? Ali imate kakšne privilegije, ki jih učenke_ci oz. dijakinje_i nimajo? Ne poznamo vseh njihovih značilnosti, vendar lahko upoštevamo vsaj nekatere elemente.

VAJA 4

Ne moremo dovolj poudariti, kako pomembno je, da izobraževalke_ci podpirajo in cenijo učenke_ce in mlade takšne, kot so. Pogovori o identiteti se otrokom lahko zdijo težki in abstraktni. To so spretnosti, ki jih moramo razvijati korak za korakom (prek razmišljanja o lastni identiteti in spoštovanja, ko druge_i delijo stvari o sebi).

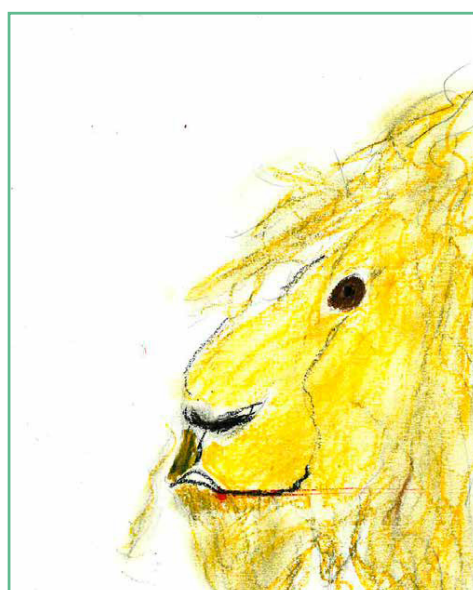
Večino svoje poklicne poti sem delala z najstnicami_ki. To občutljivo obdobje življenja vključuje modrost in bolečino, za katero se zdi, da jo odrasli na neki točki svojega življenja izgubimo. S to modrostjo mislim na razmišljanje in občutljivost, ki sta del tega posebnega življenjskega obdobja. Nenehno se počutim neustrezno opremljeno z znanjem, kako mlade dovolj podpreti, da bi zgradile_i zdravo samozavest, sprejemanje ter ljubezen do sebe in drugih. Otrokom je že zdaj jasno, da naša družba ni varen prostor za izražanje nekaterih identitet njihovih osebnosti. Otroci in mladi dejansko prepoznajo, vidijo, slišijo in doživljajo diskriminacijo. Zaradi tega si, ko imate v varnejšem okolju priložnost, vzemite čas za **pozitiven in spodbuden razmislek o identitetah**. Pokažite, da so otroci cenjeni takšni, kakršni so. To delo je res dragoceno, vendar je za uspeh potreben varnejši prostor, tako kot za vsako učenje in razmišljanje.

Naj vam dam primer vaje, ki je koristna in uporabna na več načinov. Učenkam_cem da priložnost, da razmislijo in pripovedujejo o sebi tako, da imajo moč, da se predstavijo, kot želijo. Za analiziranje lastnih identitet ali osredotočanje na razumevanje identitet drugih je potrebna vaja in dobro je začeti z nečim preprostim, korak za korakom. Ta vaja je enostavna in uporablja metodo samorefleksije umetnic_kov: avtoportret.

1. Najprej si ogledamo kolaž avtoportretov, ki so jih ustvarile_i umetnice_ki. Pomembno je, da izberemo avtoportrete umetnic_kov z različnim ozadjem (rasa, spol itd.) in umetniškim slogom (nativistični, simbolistični, realistični itd.). S tem pokažemo, da ni napačnega ali pravilnega načina za izdelavo avtoportreta; vaš način je pravi način.
2. Nato na primerih različnih kategorij razpravljamo o tem, kaj pomeni identiteta. Govorile_i smo o tem, kaj pomeni avtoportret: najpomembnejše je, KAKO SE VIDIMO. Ne, kako nas vidijo druge_i, ampak kako se vidimo same_i.

3. Učenke_ci začnejo načrtovati in izdelovati avtoportrete. Nobenih pravih ali napačnih materialov ni, zato je dobro, da imate pri roki čim več različnih.
4. Ko so avtoportreti pripravljeni, naj se otroci odločijo, ali želijo organizirati razstavo ali ne. Nekatere_i se lahko odločijo, da ne bodo sodelovale_i, in to je njihova pravica. Včasih želijo učenke_ci risbo obdržati le zase, nekatere_i želijo o svojih risbah pripovedovati itd. Ne pozabite občudovati vsakega avtoportreta. To je vedno najbolj prijetno opravilo.

Dobila sem dovoljenje, da z vami delim nekaj avtoportretov učenk_cev. Te avtoportrete najdete v novi pesniški zbirki naše šole Ničesar se ne bojim (2020). Okvir pa je namenjen vašemu avtoportretu. Kakšen avtoportret bi narisali vi? ²²

²² Avtoportreti učenk_cev iz pesniške zbirke učenk_cev šole Kiviniitty: I am Not Afraid of Anything. Ni na voljo preko spleta.

1.2 IZZIVI, PREDNOSTI IN SREDSTVA

V prejšnjem podpoglavju (E 1.1) smo se osredotočile_i na prepoznavanje različnih dejavnikov naše identitete ter konteksta, v katerem delamo in živimo. Da bi lahko določile_i svoje cilje, je pomembno, da prepoznamo tudi izzive pri svojem delu, pri čemer ne smemo pozabiti na našo temo (odpravljanje diskriminacije). To delo bi moralo biti jedro vsega šolskega dela. Izzivi pri tem so lahko na različnih nivojih, od strukturne ali institucionalne ravni do ravni posameznice_ka. Opišite tudi, kako se ti izzivi kažejo na zelo praktični ravni. Kaj včasih otežuje vaše delo in zakaj? Razmislite o naslednjih vprašanjih:

1. Kakšni so izzivi in ovire pri vašem delu?
2. Kako se ti izzivi kažejo v praksi?
3. O katerih temah nimate dovolj znanja ali izkušenj (ter se zato počutite negotovo ali se morate naučiti več)?
4. Kaj po vašem mnenju manjka vaši šoli ali organizaciji (znanje in izkušnje, sredstva itd.)?

Če imate možnost, da učenke_ce ali dijakinje_e vprašate, katere so po njihovem mnenju glavne težave ali izzivi na vaši šoli, jih vprašajte. Pomembno je, da učenkam_cem na različne načine sporočite in pokažete, da se upoštevajo njihove potrebe in znanje o skupnosti. Učenke_ci morajo imeti možnost anonimnih odgovorov, če to želijo.

Vprašanja za učenke_ce:

1. Se v šoli počutiš varno?
2. Kaj v šoli ni pravično?
3. Si biLa kdaj priča diskriminaciji ali vrstniškem nasilju?
4. Če da, si dobiLa podporo? Če da, od koga?
5. Misliš, da lahko učiteljice_i prepoznajo diskriminatorne situacije ali vanje posežejo?
6. Ali odrasle_i naredijo dovolj, da bi preprečile_i diskriminacijo?

Komentarji učenk_cev:

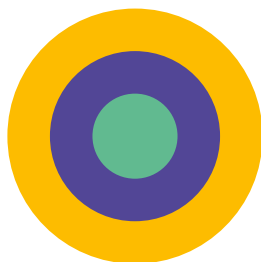
To so podatki, ki so za nas kot izobraževalke_ce najpomembnejši. Ko smo za učenke_ce naše šole (ki jih je okrog 350) izdelale_i spletni vprašalnik, smo dobile_i mnogo pomembnih informacij o tem, kaj je treba v naših načrtih in dejanjih, usmerjenih k enakopravnosti in pravičnosti, poudariti. O izzivih, ki jih imajo učenke_ci, smo imele_i bolj ali manj točno sliko, a same_i so težave uspele_i predstaviti na zelo konkreten način. Povedale_i so, da učiteljice_i včasih diskriminirajo. Ugotovile_i so tudi, da tega ne počnejo namenoma, temveč da je to posledica pomanjkanja razumevanja. Učenke_ci so izpostavile_i, da potrebujejo učiteljice_i več informacij, na primer o spolni raznolikosti, LGBTQ+ temah in boju proti rasizmu.

Od izobraževalk_cev, s katerimi smo sodelovale_i, je bilo spodbudno slišati, kakšne prednosti in sredstva imajo za podporo svojega dela. Te prednosti in sredstva so bila različna, na primer zakoni ali pravilniki, dobro sodelovanje s starši ali sodelavkami_ci, ustvarjalne zamisli in dejavno sodelovanje otrok, če jih omenim le nekaj. Odvisno od konteksta se prednosti in sredstva razlikujejo; prednost ene osebe je lahko za drugo ovira.

Razmislite o najpomembnejših prednostih in sredstvih, ki jih imate v podporo svojemu delu na področju enakosti in boja proti diskriminaciji na šoli.

KJE STE TRENUTNO?

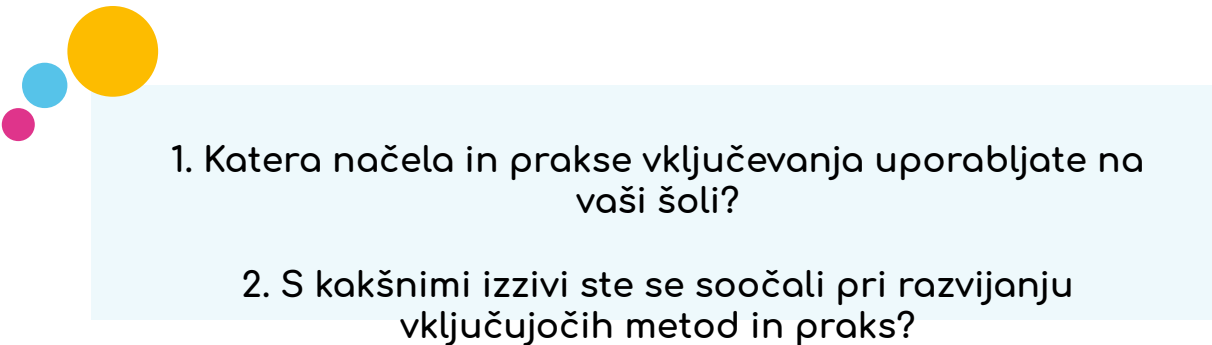

1.3 VKLJUČUJOČA ŠOLA

Kaj po vašem mnenju pomeni **vklučujoča šola**? V finskih medijih se pojavljajo pogovori in članki o vključujoči šoli in zdi se, da se pojem vključevanja ali vključujočnosti prevečkrat zamenjuje s slabimi in problematičnimi primeri poskusov izvajanja načel vključevanja (npr.: »Cilj vključujoče šole je treba opustiti, saj ne deluje«). Seveda je pomembno opozarjati na težave in neenakosti; toda v čem je izziv? V cilju vključujoče šole, neusposobljenosti za uresničevanje teh idej ali pomanjkanju sredstev pri organizaciji pouka? Delo na področju enakopravnosti in pravičnosti je v središču vsega dogajanja v šoli. V podpoglavju A 2.2 smo razmišljale_i o enakopravnosti in pravičnosti od strukturnih elementov do metod in načina medsebojnega sodelovanja. Enakopravnost in pravičnost sta v središču vključujočega razmišljanja. Vključevanje in varnost gresta z roko v roki.

O konceptu vključujočnosti se na izobraževalnem področju razpravlja, najti ga je mogoče tudi v številnih nacionalnih učnih načrtih; kako pa lahko koncept vključujoče šole razumemo na različne načine in kaj ta vključuje? Začnimo z lastnim razmislekom.

Kaj za vas pomeni ideja vključujoče šole? Kaj mislite, da je v jedru vključujoče šole?

1. Katera načela in prakse vključevanja uporabljate na vaši šoli?

2. S kakšnimi izzivi ste se soočali pri razvijanju vključujočih metod in praks?

Vključujoče izobraževanje je splošno načelo tega, kako **gradimo, razvijamo in oblikujemo naše šole ter organiziramo pouk, da bodo imele_i vse_i enake možnosti za aktivno sodelovanje in učenje v šolskem okolju.** To načelo vključuje številne vidike, od vodstvenih struktur šol do učilnic, dejavnosti, metod (na primer diferenciacija) in pedagoških načel, ki se uporabljajo, da bi se vse_i učenke_ci lahko učile_i in sodelovale_i na način, ki je za vsako_ega posameznico_ka najkoristnejši in najprimernejši.

Cilj je ustvariti pozitivno vzdušje z občutkom pripadnosti (varnejši prostor) ter **razvijati čustvene, socialne in akademske spretnosti.** Učenke_ci imajo različne potrebe in potrebe vsake_ga posameznice_ka je treba zadovoljiti na spoštljiv in podporen

način. To delo vključuje tudi postavljanje varnih meja. Skupno učno okolje je treba ustvariti tako, da podpira različne potrebe in izhodišča za učenje. **Skupni cilj je zmanjšati in odpraviti ovire in prepreke, ki lahko vodijo v izključenost.** Ko zapisujem te stavke, se počutim razdvojeno. Vključujoča načela so zame res pomembna, vendar se v šoli ali pri opravljanju administrativnih delovnih nalog še vedno vsak dan počutim nezadostno. Seveda se zagotovo pojavljajo tudi občutki uspeha, vendar mi je znan tudi občutek, da ne morem storiti dovolj. Da bi se lahko spopadle_i s tem občutkom, je pomembno, da začnemo in nato nadaljujemo korak za korakom. Vse, kar lahko naredimo, je, da se potrudimo **po svojih najboljših močeh**; to je mantra, ki jo imam s sodelavkami_ci.

Razmislimo o nekaj praktičnih primerih in vprašanjih, povezanih z vključevanjem. Seveda je seznam neskončen, a začnimo z le nekaj vprašanji. Morda vam bodo pozneje pomagala pri oblikovanju akcijskega načrta in ciljev glede tega, kako boste ravnali pri razvijanju vključujočih praks na šoli. Vprašanja so prirejena po večkulturnem kontrolnem seznamu Jamesa A. Banksa.²³

- **Zavedanje o uporabi jezika v šoli:** kako pri pouku upoštevate različne matere jezike? Ali lahko učenke_ci ali dijakinje_i izkoristijo svoje večjezično znanje, in če da, kako? Kakšno podporo dobijo tiste_i učenke_ci, ki so se šele začele_i učiti učnega jezika? Ali vsi starši od šole dobijo iste informacije?
- **Vključujoča pedagogika:** kakšne metode uporabljate za podporo različnim učnim stilom? Kako pri načrtovanju ali med poukom upoštevate učne težave?
- **Različne kulture v šoli:** kakšne vrste praznovanj organizirate na šoli? Ali upoštevate različne verske pripadnosti? Kakšna je šolska prehrana? Ali je splošno vzdušje v šoli pozitivno naravnano do rasnih, etničnih, kulturnih in jezikovnih razlik?
- **Učni materiali:** ali so gradiva in pristop k učenju kritično naravnani? Čigavo zgodovino preučujete in na kakšen način je predstavljena? Kakšne slike in ilustracije lahko najdete v gradivu? Ali so na primer v gradivih predstavljene različne manjšinske ali etnične skupine? Ali lahko v gradivu najdete spolno pristranska mnenja?

23 Povzeto po: James A. Banks, *An Introduction to Multicultural Education*, Allyn and Bacon (MA 1994), Priloga C, str. 113–115.

Otroci imajo pravico do učenja v vključujočem okolju, poleg tega pa imajo tudi pravico do podpore, ki jo potrebujejo. Podpore je vsekakor mogoče nuditi na različne načine, v praksi pa velikost skupine pomembno vpliva na to, kako jo lahko nudimo učenkam_cem. Načrtovane učne metode ali druge ureditve lahko pomagajo le do neke mere. Vse_i se zavedamo, da se vključevanje ne zgodi tako, da osebe preprosto postavimo v isti fizični prostor. Da, seveda potrebujemo skupne prostore, toda ali so to varnejši prostori za učenje in ali je v njih zagotovljena ustrezna podpora? Ali smo se pripravljene_i učiti in spremeniti svoj način razmišljanja o pedagoških praksah? Kaj potrebujemo, da bi lahko zagotovile_i kakovostno izobraževanje, ki ustreza (včasih spreminjajočim se) potrebam vseh

otrok? Kakšne strukture ali sredstva bi moral imeti vsak razred, da bi lahko zadovoljile_i potrebe učenk_cev? Kakšno znanje in izkušnje bi morale_i imeti učiteljice_i in kakšna bi morala biti podoba učilnice? Na žalost se vse_i zavedamo omejenih sredstev.

Toda kot že rečeno – ali lahko vse_i prispevamo k razvoju vključujočih praks v šoli? Pri tem lahko upoštevamo realnost in na drugi strani svet sanj. Ta kombinacija nam daje smer, v katero se lahko obrnemo, in praktične korake, kako nadaljevati pot.

Zdaj je čas, da sanjarite in zgradite utopijo, vendar ne pozabite na okolje ali skupino, v kateri trenutno delate. Ponovno dodajmo nekaj pogledov na vključujočo šolo, o katerih lahko razmislimo.

MOJA SANJSKA ŠOLA

1. Narišite svojo sanjsko učilnico. Kaj je v njej in zakaj? Ali obstajajo še drugi dobri prostori za učenje? Kako bi ti prostori podpirali učenje različnih posameznikov v razredu in povečali vključenost?

A large, empty rectangular box with a thin green border, intended for the student to draw their dream classroom.

2. Seveda v njej ne bi delale_i same_i, ampak bi vam pomagala ekipa šolskih strokovnjakinj_ov in drugih delavk_cev. Opišite to ekipo. Zakaj ste oblikovali takšno? Kako ta ekipa podpira vključenost v razredu in na šoli?

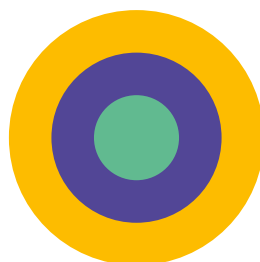

3. Ravnatelj_ica in vodstvo šole vas zelo podpirajo in tudi njim se zdijo vključujoče prakse izjemno pomembne. Kako se vključevanje odraža v njihovih odločitvah in v postopkih sprejemanja odločitev?

Vključujočnost v šoli je mogoče razvijati z več vidikov. V tem učnem dnevniku ste našli tudi praktična orodja za razvijanje vključujočnosti. Varnejši prostor, enakopravnost, pravičnost, diferenciacija, prepoznavanje, naslavljanje, transformacija, vključujoča šola ... vsi ti elementi so del istega pojava.

KJE STE TRENUTNO?

1.4 ANALIZA ŠTUDIJ PRIMERA

Najpomembnejše pri delovanju za nediskriminacijo je preprečevanje diskriminacije. Vrstniško nasilje in diskriminacija sta vedno škodljiva. Zato je na primer vlaganje v vzpostavljane varnejših prostorov in druge načine za preprečevanje diskriminacije ali nasilja izjemno pomembno in pametno. Vse_i se zavedamo, da je v skupnosti, kjer ste doživele_i nasilje ali diskriminacijo, potreben čas za zdravljenje in vzpostavitev zaupanja. Občutka varnosti se ne zgradi v enem dnevu. V poglavju D 1. smo že govorile o povezavi med obnašanjem, čustvi in potrebami.

Pri analizi študij primerov si prizadevamo priti do izvora situacije. To pomeni, da je treba preučiti občutke in potrebe. Druga možnost je preučiti situacijo iz različnih zornih kotov. Seveda lahko npr. s področja mediacije najdemo veliko različnih vaj ali modelov. Me smo izbrale dva modela, njuno uporabo pa bomo vadile_i z analizo študij primerov.

Ko se v šoli pojavijo zahtevne situacije, moramo ukrepati hitro. Prvi odziv mora biti hiter, da preprečimo še večjo škodo, potem pa si moramo vzeti čas za natančnejšo oceno celotne situacije. Včasih je v takih situacijah težko ugotoviti, kakšne elemente dejansko vsebuje; najprej se zato odzovemo na vedenje. Toda s kakšnimi neizpolnjenimi potrebami se soočamo? Za šole so bili oblikovani različni modeli, ki naj bi podpirali empatično in konstruktivno reševanje zahtevnih situacij ter opravljali tudi preventivno delo. Nekatere od teh modelov, ustvarjenih za kontekst šole, smo pregledale_i v poglavju D 3. Dobre

prakse in orodja, poleg tega pa ste zapisali dobre prakse, s katerimi imate izkušnje sami. Pri teh modelih je skupno izhodišče poslušanje različnih strani, da bi bolje razumele_i situacijo z vidika vedenja in čustev vseh vpletenih. Cilj je nadaljevati mediacijo, da bi rešile_i situacijo in podprle_i dobro počutje vseh. Podpreti je treba tako prizadeto osebo kot tudi osebo, ki je škodo prizadejala. Druga zgodba je seveda, kakšna sredstva imajo šole na voljo za to delo. Dobri modeli nam pomagajo pri obravnavi zapletenih in občutljivih situacij, vendar je koristno, da se še bolj poglobimo in si поблиže ogledamo povezavo med vedenjem in čustvi, dokler ne pridemo do neizpolnjenih potreb, ki povzročajo dejansko škodo. Te neizpolnjene potrebe je izjemno pomembno prepoznati, saj nas pripeljejo do izvora dejanske težave

ZAČNIMO Z DVEMA MODELOMA:

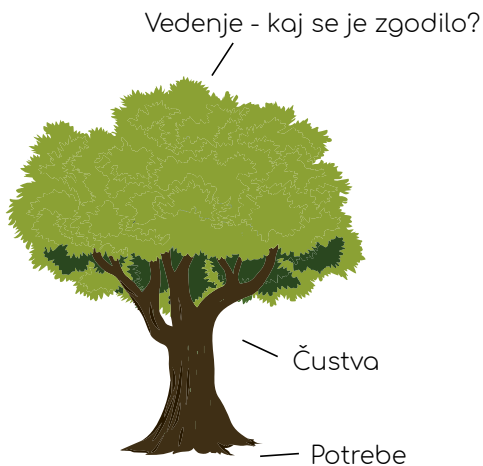
1. Drevo potreb
2. Štirje vidiki

Ti dve metodi se pogosto uporabljata na področju izobraževanja ali npr. pri mediaciji ali mirovništvu, ko želimo bolje razumeti razmere, ozadja, čustva in potrebe oseb ter njihove posledice. Ta informacija je bistvenega pomena, kadar je cilj transformacija in ne le naslavljanje posameznih situacij. Naslednje vaje in še veliko več najdete v priročniku Transformacija sovražnega govora v mladinskem delu - Praktični priročnik²⁴. Vaje so tu nekoliko prilagojene.

24 Dostopen na:

https://www.ljubljana.pride.org/wp-content/uploads/2020/09/Prirocnik-delavnice_WEB.pdf.

DREVO POTREB²⁵

S to metodo vadimo prepoznavanje in analiziranje povezave med vedenjem, čustvi in potrebami. Primer je opisan na splošno. Da bi lahko z njim ustrezno delali, lahko dodate svoje podrobnosti, ga umestite v svoj kontekst (na primer dodate več informacij o ozadju, podrobnosti o dogodkih, kaj so učenke_ci odgovorile_i na določena vprašanja itd.). Vendar ne pozabite, da je to namišljen primer in da je cilj vaditi prepoznavanje in analiziranje povezave med vedenjem, čustvi in potrebami.

PRIMER 1

Kraj: okolica šole; največ diskriminatornih situacij se zgodi med odmori.

Udeleženske_ci: učenke_ci, ki se med sabo ne poznajo dobro.

Opis situacije: učenec pride z dvema prijateljema do učitelja in mu pove, da ga že nekaj časa ustrahujejo. V prostem času je prek Snapchata dobival sovražna sporočila in celo grožnje z nasiljem. V šoli je z zmerjanjem začel najprej en učenec; uporabljal je žaljivke, ki se nanašajo na spolno identiteto. Zdaj ga nadlegujejo vsaj štirje učenci, nadlegovanje pa je iz dneva v dan hujše. Učenec, ki ga nadlegujejo, je mislil, da se bo zmerjanje končalo, če bo tiho, vendar se je zgodilo ravno nasprotno. Učenec je žalosten in situacija ga močno jezi, njegove prijatelje pa tudi.

Dodajte podrobnosti. Kakšne podatke bi imeli možnost pridobiti, če bi se to zgodilo na vaši šoli? Kakšna vprašanja bi zastavili in komu (na primer vprašanja iz restorativnih praks)?

²⁵ Podroben opis vaje najdete v priročniku Transformacija sovražnega govora v mladinskem delu - Praktični priročnik: https://www.ljubljana.pride.org/wp-content/uploads/2020/09/Prirocnik-delavnice_WEB.pdf (str. 44-45).

Najprej se osredotočimo na prizadete osebe in osebe, ki so škodo prizadejale. Pri tem si lahko pomagata s seznamom občutkov in potreb²⁶. V skladu s temi vprašanji izpolnite svoje drevo²⁷:

1. Opredelite **vedenje tistih, ki so škodo prizadejali**. Držite se dejstev in se izogibajte sodbam. Vedenje zapišite na levo stran krošnje.
2. Opredelite **vedenje prizadete osebe**. Ne pozabite se držati dejstev. Vedenje zapišite na desno stran krošnje.
3. Razmislite o **čustvih**, ki jih lahko občutijo **tako osebe, ki so povzročile škodo, kot oseba, ki je bila prizadeta**. Te občutke zapišite na deblo drevesa na obeh straneh.
4. Vse_i imamo določene univerzalne potrebe. Glede na razmere v našem življenju so te potrebe lahko zadovoljene ali pa ne. Na to, ali so določene potrebe zadovoljene ali ne, vpliva veliko stvari. Najprej se osredotočite na osebe, **ki so prizadejale škodo**. Razmislite, **katere vrste neizpolnjenih potreb** bi lahko povzročile njihova čustva in nato vedenje. Pri tem si lahko ponovno pomagata s seznamom potreb. Te neizpolnjene potrebe zapišite na levo stran korenin.
5. Zdaj se osredotočite na **prizadeto osebo**. Razmislite o tem, **katere vrste neizpolnjenih potreb** so povzročile njena čustva in nato vedenje. Te neizpolnjene potrebe zapišite na desno stran korenin.

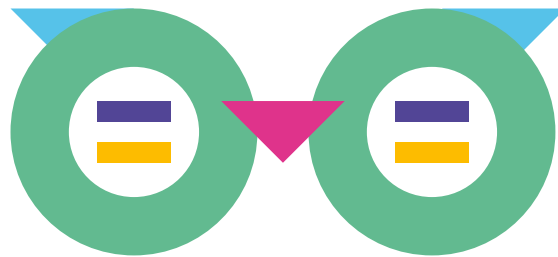

26 Dostopno v priročniku Transformacija sovraštva v mladinskem delu - Priročnik za vse, ki delajo z mladimi: https://ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2021/05/Transformacija-sovrastva-v-mladinskem-delu_2020.pdf (str. 60–61).

27 Podroben opis vaje najdete v priročniku Transformacija sovražnega govora v mladinskem delu - Praktični priročnik: https://www.ljubljanapride.org/wp-content/uploads/2020/09/Prirocnik-delavnice_WEB.pdf (str. 44–45).

Predstavljajte si, da ste v tej situaciji učitelj. Če še enkrat pogledate neizpolnjene potrebe obeh strani, ali obstaja način, da bi jih zadovoljili? Kako in katere potrebe? Kako bi nadaljevali z reševanjem te situacije?

Ali vam je ta model pomagal razdelati čustva in potrebe obeh strani? Kaj menite o tem, da so naše potrebe povezane z našimi čustvi in imajo za posledico določeno vedenje? Ne pozabite, da s tem ne opravičujete vedenja tistih, ki povzročajo škodo. Cilj je oblikovati sočuten pristop, katerega namen je spremeniti vedenje z raziskovanjem globljih razlogov, iz katerih le-to izvira.

KDO JE
PRIZADEJAL
ŠKODO?

1.

VEDENJA

3.

ČUSTVA

4.

NEZADOVOLJENE
POTREBE

KOMU JE
BILA ŠKODA
PRIZADEJANA?

2.

VEDENJA

3.

ČUSTVA

5.

NEZADOVOLJENE
POTREBE

ŠTIRJE VIDIKI

PRIMER 2

Kraj: zbornica.

Udeleženke_ci: tri_je učiteljice_i; ena učiteljica pride mimo in si hitro natoči skodelico kave.

Opis situacije: Učiteljice_i med odmorom sedijo v zbornici. Eni učiteljici se mudi in si nalije skodelico kave, vmes pa na kratko prisluhne pogovoru. Druga_i učitelj_ica pride v zbornico očitno razdražen_a. Reče: »Še ena ura, v kateri se ni nihče nič naučil. Tista pa sploh našega jezika ne govori. A naj ves svoj čas porabim za eno samo učenko? Še 23 drugih učenk_cev imam v razredu. Ne razumem, zakaj sploh pridejo sem, da ne omenjam, zakaj je vodstvo šole tega otroka sploh sprejelo, potem pa jo še vpisalo v moj razred!« Prvi_La dve_a učiteljici_La sta zmedeni_La in ne vesta, kako naj se odzoveta.

Bi radi k temu primeru dodali še kakšno informacijo?

Sedaj boste situacijo **analizirali s štirih vidikov**²⁸.

Predstavljajte si, da ste oseba, ki rešuje to zahtevno situacijo, ste **mirovna_i pogajalka_ec**. Sedite v zbornici in imate **priložnost, da se s temi učiteljicami_i pogovorite zaupno in zasebno**. Kako mislite, kako bodo odgovarjale_i na vaša vprašanja? Izpolnite polja.

²⁸ Povzeto po priročniku Transformacija sovražnega govora v mladinskem delu - Praktični priročnik: <https://www.ljubljana.pride.org/wp-content/uploads/2020/09/Prirocnik-delavnice-WEB.pdf>. Podroben opis vaje, imenovane Piramida sovraštva, najdete na straneh 18-19.

1. Oseba (ali več njih), ki je doživela sovražni govor:

Kdo je oseba (ali več njih), ki je doživela sovražni govor?

Kako si se počutila v situaciji in po njej?

Kaj si storila v situaciji?

Koga ta sovražni govor na splošno prizadene?

2. Priče:

Kako ste se počutile, ko ste bile, priča sovražnemu govoru?

Bi se lahko kako odzvale?

Naštejte načine, na katere priča lahko pomaga tistim, ki doživijo sovražni govor.

3. Oseba (ali več njih), ki je prizadejala škodo:

Katere razloge si imele za rabo sovražnega govora?

Kako si se počutila v situaciji in po njej?

Kaj si upala, da boš dosegla,el z rabo teh besed?

4. Sedaj pa sprašujem VAS kot MIROVNO_EGA POGAJALKO_CA

Razmislite, kakšno razumevanje lahko pridobite skozi odgovore na sledeča vprašanja:

Kako sovražni govor vpliva na ozračje celotne šole?

Ali ta incident odseva preostalo družbo?

Kako bi nadaljevali ta postopek mediacije?

Kako bi se v tej situaciji odzvali sami, če bi bili en_a od učiteljic_ev, ki je bi_la priča sovražnemu govoru? Razmislite o različnih načinih odziva in o tem, kakšen bi bil po vašem mnenju njegov učinek. Ali ste na svoji šoli izkusili ali bili priča sovražnemu govoru s strani odraslih?

Že nekajkratno izvajanje teh vaj nam pomaga, da se osredotočimo na izvor težav – neizpolnjene potrebe – ali da bolje razumemo, da je vpliv situacij, v katerih je povzročena škoda, pri posameznikah_kih različen. Pri delu z zahtevnimi primeri se v različnih situacijah kot najboljši izkažejo različni modeli. Ali se vam je zdel kateri od teh dveh modelov koristen?

Tu je prostor za vas. **Kateri model** (drevo potreb ali štirje vidiki) se vam je zdel koristnejše orodje za analizo vašega primera? Če delate v skupini, ne pozabite na pravilo o zasebnosti in na izogibanje resničnim imenom.

VAŠ PRIMER:

Pomislite na eno izmed zahtevnih situacij na svoji šoli.

PRIMER 3

Kraj:

Udeleženske_ci:

Opis situacije:

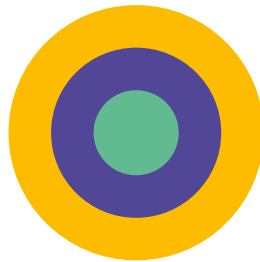
Izbrani model:

Vam je ta vaja koristila? Zakaj da ali zakaj ne?

Do sedaj smo skupaj preučile_i že kar nekaj teorije in praktičnih orodij. V naslednjem koraku bomo začele_i izdelovati vaš AKCIJSKI NAČRT.

KJE STE TRENUTNO?

2. MOJ AKCIJSKI NAČRT

Včasih se začetek in nadaljevanje transformacije lahko zdita pretežka. Diskriminacija je globalen pojav z globokimi koreninami, vendar imamo za transformacijo v naših družbah še vedno veliko možnosti. Včasih je že samo prepoznavanje elementov diskriminacije zapleteno, a ko jih začnemo prepoznavati, se pričnejo razkrivati eden za drugim. Čeprav je občutek razočaranja in jeze verjetno vsem poznan, si še naprej prizadevamo za uresničitev **realističnih, a še vedno ambicioznih ciljev** za nadaljevanje dela na varnejših prostorih in družbi.

Upam, da imate veliko zaveznikov in da jih boste na poti našli še več. Bodimo ambiciozne, a prizanesljive.

Vsaka posameznica postavlja svoje cilje glede na svoje predznanje in možnosti. Ne pozabite na pomemben trikotnik prepoznavanja, naslavljanja in transformacije. Vsi trije deli procesa so ključni za razvoj in so prisotni hkrati. Vedno obstajajo nove situacije ali vidiki, ki jih je treba prepoznati in jih prej niste uspeli videti. Čas je, da razmislite o tem, kakšno **podporo in sredstva imate** na voljo pri prizadevanju za varnejšo šolo: nediskriminatorno šolsko okolje, katerega jedro sta enakopravnost in pravičnost. Razmislite o svojem **delovnem kontekstu**. To so vprašanja, o katerih smo začele razmišljati v podpoglavju E 1.2: Izzivi, prednosti in sredstva.

V podpoglavju E 1.2 ste zapisali največje izzive, s katerimi se srečujete pri delu – lahko si osvežite spomin in pogledate, kaj ste zapisali, poleg tega pa lahko tudi kaj dodate ali kaj spremenite.

Nadaljujmo z razmišljanjem, ki izhaja iz vašega lastnega konteksta. Zapišite svoje največje prednosti in sredstva, na katere lahko računate pri svojem delu.

1. Kaj so vaše specifične prednosti in koristne veščine ter izkušnje?
2. Na kaj že sedaj lahko računate pri svojem delu?
3. Ali imate dobre zaveznice_ke, s katerimi lahko sodelujete? Kaj vaša šola ali organizacija že ima (dobre prakse, sredstva, veščine ...)?

Ne pozabite na izzive, sredstva in prednosti. V naslednjem podpoglavju pa se bomo osredotočile_i na cilje.

2.1 POSTAVLJANJE CILJEV

Pri določanju lastnih ciljev je pomembno upoštevati svoj osebni učni načrt, cilje skupine, v kateri delate, in cilje na institucionalni ravni (ravni vaše šole ali celotne institucije) ter razmisliti, kako si želite, da bi se razvijale prakse in strukture. Katere so dobre prakse, ki bi jih bilo treba okrepiti, in katere nove prakse bi lahko preizkusili?

DOLGOROČNI CILJI: PISMO SEBI

Datum: _____

Napišite si pismo. Vanj zapišite, katere dolgoročne cilje bi radi na področju boja proti diskriminaciji dosegli v naslednjih petih letih. Če razmislite o ciljeh glede na izzive, ki ste jih opisali prej: katere so tiste stvari, ki bi se morale spremeniti, in katere tiste, ki ste jih uspeli preoblikovati? Kakšno znanje in orodja bi želeli imeti po petih letih? Kakšne cilje bi si želeli zastaviti za svojo šolo in organizacijo? Kako si želite, da bi vaša organizacija bolje podpirala delo na področju enakopravnosti in pravičnosti?

KAJ LAHKO STORIM NAJPREJ?

Datum: _____

V učilnici: katerih praktičnih korakov za grajenje varnejšega prostora se lahko lotite najprej? Katerim izzivom boste dali prednost pred drugimi in kako se jih boste lotili?

Ali se lahko povežete še s kom ali s kakšno organizacijo, da dobite podporo pri svojem delu?

Kakšne vrste podpora bi potrebovali in od koga oz. od kod?

O čem bi morali izvedeti več? (O katerih temah bi si morali prebrati v člankih ali drugih materialih? Katere knjige bi morali prebrati, katere filme pogledati, katerih usposabljanj se udeležiti ...?)

Če se vsake toliko vrnete k svojim ciljem, vam bo to pomagalo videti napredek in cilje ponovno ovrednotiti. Tu imate prostor za evalvacijo in ponovno postavljanje ciljev, če je to potrebno.

Pri določanju lastnih ciljev je pomembno upoštevati svoj osebni učni načrt, cilje skupine, v kateri delate, in cilje na institucionalni ravni (ravni vaše šole ali celotne institucije) ter razmisliti, kako si želite, da bi se razvijale prakse in strukture. Katere so dobre prakse, ki bi jih bilo treba okrepiti, in katere nove prakse bi lahko preizkusili?

ENO LETO PO POSTAVITVI CILJEV

Datum: _____

Vam je uspelo napredovati proti zastavljenim ciljem? Kakšne praktične korake ste naredili? Kaj je bilo pri tem zahtevno? Katera sredstva, katera sodelovanja so vas pri tem podpirala? Je vmes nastala kakšna nova situacija ali se pojavil kak nov izziv, s katerim ste se morali spopasti? Ali morate katere izmed ciljev zastaviti ponovno?

LETA PO POSTAVITVI PRVIH KONKRETNIH CILJEV

(Zastavite si primeren časovni okvir.)

Datum: _____

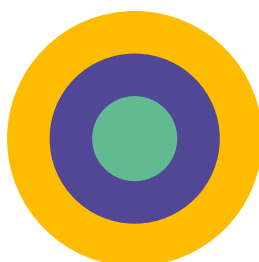
Osvežite si spomin in preberite cilje, ki ste si jih zastavili. Kje se nahajate zdaj?

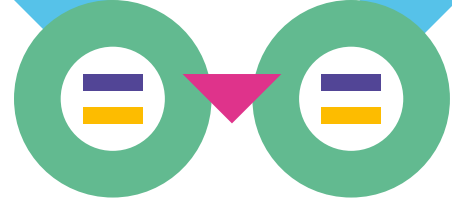
Na tej točki se končuje naša skupna pot po učnem dnevniku. Zahvaljujemo se vam, da ste se nam pridružili na potovanju. Upamo, da bo ta učni dnevnik še leta potoval z vami in da se boste vračali k svojim zapiskom, vajam in ciljem, ki ste jih zastavili zase in za svojo šolo oz. organizacijo. Po določenem času bi bilo zanimivo razpravljati o tem, kako ste svoje cilje dosegli in kako je po vašem mnenju potekalo delo na področju nediskriminacije. Pri vašem delu vam želimo vse najboljše – podpirajmo se pri tem pomembnem boju proti diskriminaciji. Upamo, da se bomo imeli v prihodnje priložnost srečati, usesti in tudi skupaj razmisliti o vsem, kar smo tu skupaj delale_i.

Včasih svet ubira skrivnostne poti; nikoli se ne ve. :)

KJE STE TRENUTNO?

3. SLOVAR²⁹

A Androgenost (angl. androgyny) – spolni izraz, ki ga ne moremo pripisati izključno enemu izmed spolov binarnega spolnega sistema (tj. ženstvenosti in možatosti), temveč je preplet družbenih norm spolnih izrazov obeh binarnih spolov.

Aseksualnost (angl. asexuality) – spolna usmerjenost, pri kateri aseksualna oseba doživlja nizko ali popolno odsotnost želje oz. potrebe po spolnih odnosih. Nekatere aseksualne osebe nimajo spolnih odnosov, nekatere pa jih imajo, nekatere doživljajo romantično in/ali čustveno privlačnost, nekatere pa ne.

B Bifobija (angl. biphobia) – iracionalni strah, nestrpnost, agresivno vedenje ali sovražen odnos do biseksualnih oseb ali oseb, za katere se nam zdi, da so biseksualne. Pogosto so biseksualne osebe tudi izbrisane oziroma se jih naredi nevidne s tem, ko se jih predstavi kot heteroseksualne ali kot lezbijke ali geje. Bifobija lahko vodi v predsodke, diskriminacijo in nasilje na individualnem, institucionalnem in strukturnem nivoju.

Biseksualnost (angl. bisexuality) – je spolna usmerjenost, pri kateri osebo spolno in/ali romantično privlačijo osebe več kot enega spola ali različnih spolov, oz. privlačnost do vseh spolov ali ne glede na spol. Pogosto se uporablja krovni termin 'bi+', ki zajema osebe, ki se identificirajo kot biseksualne, panseksualne, kvir, fluidne itd.

C Cisspolnost cis (angl. cisgender) – je spolna identiteta, pri kateri se spolna identiteta osebe ujema s spolom, ki ji je bil pripisan ob rojstvu (npr. oseba, ki ji je bil pri rojstvu pripisan ženski spol, se identificira kot ženska). Cisspolnost je normativna in večinska spolna identiteta in iz tega izhaja tudi njena družbena moč.

Cisnormativnost (angl. cisnormativity) – predpostavlja, da so vse osebe cisspolne, in ustvarja družbo, v kateri je cisspolnost družbeno sprejeta spolna identiteta. Cisnormativnost daje cisspolnim osebam več družbene moči in predvideva, da so več vredne od transspolnih. Posledica cisnormativnosti je pričakovanje, da se bodo transspolne osebe identificirale v okviru binarnega spola in izgledale kot cisspolne osebe.

D Diferenciacija (angl. differentiation) – pri učenju se uporabljajo različne oblike učnih dogovorov, metod (tudi pri ocenjevanju), materialov ipd., s katerimi se zadovolji individualne potrebe učenk_cev ter tako poveča enakopravnost in pravičnost v šoli.

²⁹ Gesla, vezana na LGBTIQ+ področje, so povzeta po slovarju Zavoda TransAkcija: <https://transakcija.si/slovar/> in DIC Legebitra: <https://legebitra.si/lgbtiq-slovar/>.

Diskriminacija (angl. discrimination) – nepravilno, neenako ali pristransko obravnavanje različnih kategorij oseb, pogosto na podlagi specifičnih marginaliziranih manjšinskih identitet, kakršne so spol, rasa ali različne zmožnosti.

Družbena moč (angl. power) – sposobnost ali možnost strukturne pozitivne diskriminacije ene in negativne diskriminacije druge skupine oseb pri dostopu do sredstev, izvajanju nadzora ali enostavno opredeljevanju standardnih norm.

E

Etničnost (angl. ethnicity) – skupina oseb, ki si delijo kulturne prakse, vrednote ali tradicije. Etničnost je včasih strukturirana na podlagi rase, a izraza nista medsebojno zamenljiva.

G

Gej (angl. gay) – homoseksualen cispolen ali transspolen moški

H

Heteronormativnost (angl. heteronormativity) – je celota družbenih norm in praks vsakdanjega življenja, ki so se skozi zgodovino razvile okrog heteroseksualnosti in temeljijo na binarni, biološko določeni opoziciji žensko – moško. Je predpostavka, da so vse osebe heteroseksualne, in ustvarja družbo, v kateri je heteroseksualnost družbeno bolj sprejeta spolna usmerjenost. Heteronormativnost daje heteroseksualnim osebam več družbene moči in predvideva, da so več vredne od neheteroseksualnih. Heteronormativnost vodi do nevidnosti in stigmatizacije nenormativnih seksualnosti.

Lahko obstaja tako na družbenem kot na individualnem nivoju. Na družbeni ravni se heteronormativnost kaže tako, da zakonska zveza ni enakopravna, istospolno usmerjene osebe pa ne smejo posvajati otrok. Na ravni posameznice_ka se lahko kaže v obliki nenamerno netočnih predpostavk, na primer: ko izvemo, da je ženska poročena, jo vprašamo, kako je ime njenemu možu. Heteronormativnost nas prav tako vodi k domnevi, da so le maskulini moški in feminilne ženske heteroseksualne_i.

Heteroseksualnost (angl. heterosexuality) – spolna usmerjenost, pri kateri osebo spolno in/ali romantično privlačijo osebe drugega spola (npr. ženska, ki jo privlačijo moški). Velikokrat se za heteroseksualne osebe uporablja tudi izraz *straight* oz. strejt.

Homofobija (angl. homophobia) – iracionalni strah, nestrpnost, agresivno vedenje ali sovražen odnos do istospolno usmerjenih oseb – lezbijk in gejev ali oseb, za katere se nam zdi, da so istospolno usmerjene. Tovrstna negativna čustva in prepričanja služijo kot podlaga, na kateri se oblikujejo miti, stereotipi in diskriminacija, vse to pa pogosto vodi do nasilja nad lezbijkami in geji oziroma osebami, ki so prepoznane kot istospolno usmerjene. Homofobija lahko vodi v predsodke, diskriminacijo in nasilje na individualnem, institucionalnem in strukturnem nivoju.

Homoseksualnost (angl. homosexuality) – spolna usmerjenost, pri kateri osebo spolno in/ali romantično privlačijo osebe (primarno) istega spola.

I **Intersekcionalnost** oz. medpresečnost (angl. intersectionality) – termin je leta 1989 skovala Kimberlé Crenshaw, profesorica prava na Univerzi Columbia, in z njim opisala, kako se izkušnje na podlagi rase in spola medsebojno sekajo in prekrivajo. Skozi leta se je koncept razširil in vključuje tudi druge marginalizirane skupine. Intersekcionalnost predstavlja neke vrste okvir za preučevanje neenakosti, pogosto pa se jo razume zgolj kot spomenko raznolikosti.

Interspolnost (angl. intersex) – je biološka oz. telesna nejasnost spola v okviru binarnega spolnega sistema oz. nezmožnost, da bi dojenčici_ku ob rojstvu pripisale_i izključno ženski ali moški spol. Interspolne osebe imajo atipičen razvoj spolnih kromosomov, spolnih žlez, reproduktivnih organov in kanalov ter genitalij. Stopnje interspolnosti se med seboj razlikujejo. Interspolni otroci ali osebe so v večini primerov primorane prestati velikokrat nepotrebne kirurške posege in hormonsko zdravljenje. Tekom korektivnih kirurških posegov se spolni organi usklajujejo z družbeno normativnimi in sprejemljivimi velikostmi za klitorise in penise. Interspolnost ni transspolnost, so pa tudi interspolne osebe lahko transspolne.

K **Kvir** (angl. queer) – zgodovinsko slabšalen izraz v angleškem jeziku za LGBTIQ+ osebe. Termin so si kasneje LGBTIQ+ osebe prisvojile, mu predrugačile pomen in ga vzele za svojega kot simbol ponosa. Pogosto pomeni spekter spolnih in seksualnih identitet, izrazov in obnašanja izven heteronormativnih in binarnih norm. Je kritika vseh oblik normativnih spolnih usmerjenosti ter zavrača asimilacijo in normalizacijo, nasprotuje konceptu normalnosti in je kritičen ne le do heteronormativnosti, temveč tudi do vojne, družine, istospolnih porok in asimilacijske politike lezbičnih in gejevskih gibanj.

L **Lezbijka** (angl. lesbian) – homoseksualna cispolna ali transspolna ženska

M **Mikroagresije** (angl. microaggressions) – komentarji ali dejanja, ki v vsakodnevnih interakcijah komaj zaznavno in pogosto nezavedno ali nenamenoma izražajo predsodke do osebe iz marginalizirane skupine.

Mizoginija (angl. misogyny) – prepričanje, da so ženske ter feminilne značilnosti in ženskost manjvredne, kar lahko vodi v sovraštvo do žensk in v nasilje nad njimi. Mizoginija je povezana s patriarhatom, sistemom zatiranja, v katerem se smatra, da imajo ženske in vse, kar je povezano s feminilnostjo, nižjo vrednost. Mizoginija je lahko nakazana ali izrecna, neposredna ali posredna.

N **Nebinarnost** (angl. nonbinary) – krovni termin, ki zajema spolne identitete, ki se ne umeščajo v binarni (žensko-moški) spolni sistem. Gre torej za vse spolne identitete, ki presegajo binarni spolni sistem, oz. spolne identitete, ki niso moški ali ženska.

P

Predsodek (angl. prejudice) – vnaprej zamišljena mnenja in stališča, ki temeljijo na ozadju in svetovnem nazoru osebe. Večinoma sprožajo zelo močna čustva in so odporni na spremembe, zlasti ker bi te rušile občutek lastne večvrednosti in privilegijev.

Privilegij (angl. privilege) – prednost ali korist, ki je na voljo ali se jo podeli le določeni skupini oseb, pogosto na račun drugih.

R

Rasa (angl. race) – vzorci fizioloških in bioloških značilnosti, ki jih družba dojema kot družbeno pomembne. Čeprav gre za družbeni konstrukt, pa ima zelo otipljive socialne posledice.

Rasizem (angl. racism) – sistem zatiranja, ki temelji na rasializaciji posameznikov in se dogaja na medosebnem, strukturnem in institucionalnem nivoju.

Rasializacija (angl. racialisation) – družbeni in zgodovinski procesi, ki so osebe glede na fenotipske značilnosti razdelili v družbeno hierarhijo in njihovim življenjem, delu in človeškosti pripisali različne vrednosti. Osebe, ki so podvržene tem procesom, so rasializirane.

S

Sistem zatiranja (angl. system of oppression) – fenomen, v katerem so določene skupine oseb politično, gospodarsko in družbeno diskriminirane na podlagi dolge svetovne zgodovine arbitrarno ustvarjenih razlik in utemeljitev za neenakopravno obravnavo, ki se nadaljuje še danes.

T

Transfobija (angl. transphobia) – iracionalni strah, nestrpnost, agresivno vedenje ali sovražen odnos do transspolnih oseb ali oseb, za katere se nam zdi, da so transspolne. Transfobija temelji na predsodkih, stereotipih, gnusu in sovraštvu, še posebej do tistih oseb, ki svojega spola ne izražajo v skladu s spolom, ki jim je bil pripisan ob rojstvu.

Transmizoginija (angl. transmisogyny) – mizoginija, ki je usmerjena proti transspolnim ženskam in osebam na ženstvenem delu spektra transspolnosti, ki so tako dvojno diskriminirane: kot transspolne osebe in kot ženske.

Trans moški (angl. trans man) – oseba, katere spol, pripisan ob rojstvu, je bil ženski, in se identificira kot moški.

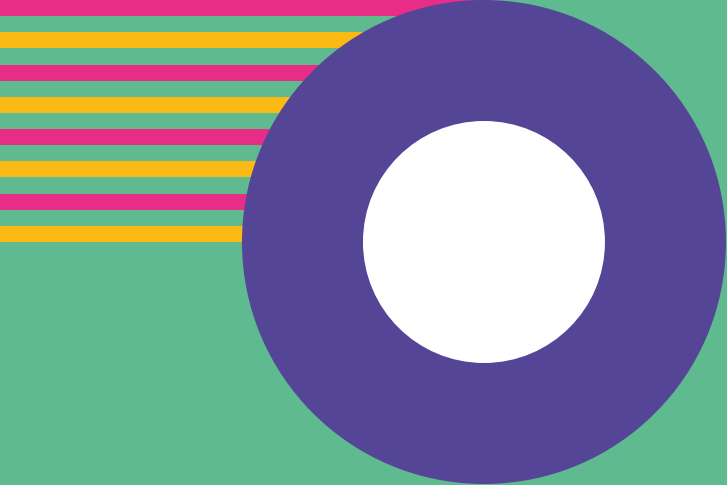
Transspolnost, trans (angl. transgender) – krovni izraz za vse spolne identitete, ki temeljijo na neujemanju spolne identitete s spolom, ki je bil osebi pripisan ob rojstvu. Transspolnost zajema vse spolne identitete, ki so osnovane na posameznikih_kovih čutenjih in doživljanjih sebe in/ali preoblikovane v skladu z njimi. Sem sodijo različne identitete: transspolne ženske in moški, nebinarne osebe, aspolne osebe, transseksualne osebe, kvirspolne osebe, spolno fluidne osebe, kraljice_i preobleke, transvestitke_i itd. Nekatero transspolno osebo gre skozi proces tranzicije, kar pomeni, da spremenijo določene stvari na oz. o sebi, da jim je lažje in bolj udobno

živeti; je prehod iz spola, ki jim je bil pripisan ob rojstvu, v spol, ki ga čutijo kot sebi lastnega. Tranzicija je lahko medicinska ali socialna.

Trans ženska (angl. trans woman) – oseba, katere spol, pripisan ob rojstvu, je bil moški, in se identificira kot ženska.

Vključujoča šola (angl. inclusive school) – šolsko okolje, ki si prizadeva za enakopravno obravnavo vseh. Veliko razprave je o tem, kaj vključujočnost pomeni v praksi. Nasprotje vključevanja je izključevanje.

Društvo Parada ponosa
Dunajska cesta 10, 1000 Ljubljana
www.ljubjanapride.org

